

4/68/00

YKSIN VAI YHTEISVOIMIN?

Vanhempien saama kasvatuksellinen tuki ja sen tarve

Laine Hannele

Viitala Teija

Jyväskylän yliopisto

Chydenius-Instituutti

Luokanopettajien aikuiskoulutus

Kasvatustieteen pro gradu –tutkielma

Syksy 2000

TIIVISTELMÄ

Laine H. ja Viitala T. 2000. Yksin vai yhteisvoimin? Vanhempien saama kasvatuksellinen tuki ja sen tarve. Jyväskylän yliopisto. Chydenius-Instituutti. Kasvatustieteen pro gradu –tutkielma. 111 s.

Tutkielman tavoitteena oli selvittää vanhemmuuden tukemista nykyaikana. Tarkastelun kohteena oli vanhempien saama tuki lähipiiriltä, puoliviralliselta verkostolta, kuten erilaisista tukiryhmistä ja tiedotusvälineistä sekä virallisen tahon edustajilta: päivähoitolta, neuvolalta ja koululta. Tutkimuksen tarkoituksena oli kartoittaa ja vertailla saadun tuen määrää sekä vanhempien kokemuksia ja toiveita kasvatuksellisesta tuesta.

Teoreettisessa viitekehyksessä selvitetään yhteiskunnan myllerryksestä johtuvia muutoksia perheissä ja vanhemmuudessa. Vanhemmuuden haasteellisuus ja vaativuus tuodaan selkeästi esille. Ekologisessa kasvatuskäsityksessä korostetaan erityisesti vanhempien sosiaalista verkostoa tukijärjestelmänä, joka vaikuttaa vanhempana toimimiseen ja siinä kehittymiseen.

Tutkimus oli luonteeltaan sosiologinen survey-tutkimus. Aineisto kerättiin postitse lähetetyillä kyselylomakkeilla. Kyselyt lähetettiin 500 Suomessa asuvalle vanhemmalle, jonka perheessä on ainakin yksi vuosina 1991–1994 syntynyt lapsi. Monivalintakysymysten analyysi suoritettiin SPSS -tilasto-ohjelmaa apuna käyttäen. Avoimet kysymykset analysoitiin ensin laadullisesti. Eri kysymyksistä saatujen tietojen yhdistämiseksi ja tiivistämiseksi myös avointen kysymysten vastauksista saadut luokittelut käsiteltiin pääosin tilastollisesti.

Vanhemmat saavat ja toivovat eniten tukea lähipiirinsä henkilöiltä, lähinnä lasten isovanhemmilta ja ystäviltaan. Viralliselta taholta saatuun tukeen oltiin yleensä tyytyväisiä. Vähiten tukea tältä taholta saivat perheet, joissa oli vain kouluikäisiä lapsia. Tukea kaipaavien ryhmiin kuuluivat myös yksinhuoltajat. Perhemuodoista uusperheet olivat kaikista tyytyväisimpiä saamaansa tukeen. Naiset saivat miehiä enemmän tukea vanhemmuuteensa. He kuitenkin toivoivat sitä vielä lisää enemmän kuin miehet. Koulun kanssa käytävään yhteistyöhön oltiin tyytyväisiä, mutta sitä kaivattaisiin vielä lisää. Mieluisimmaksi yhteistyömuodoksi koulun kanssa koettiin opettajan kanssa käydyt henkilökohtaiset keskustelut.

Samassa elämäntilanteessa olevia vanhempia tulisi aktivoida tukemaan toinen toistaan. Koululle kohdistuneita paineita voisi huojentaa tehostamalla kouluterveydenhuoltoa.

Avainsanat: perhe, vanhemmuus, vanhemmuuden tukeminen, kodin ja koulun yhteistyö

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	PERHE MUUTTUVANA INSTITUUTIONA	4
2.1	Perheen määrittelyä	4
2.2	Perhekäsityksen muuttuminen	5
2.3	Moderni perhe – turvaa vai turvattomuutta	6
2.4	Lapsiperhe laman jälkeisessä Suomessa	9
3	VANHEMMUUS NYKYPÄIVÄNÄ	13
3.1	Vanhemmuuden mallit	13
3.2	Vanhempana toimiminen	14
3.3	Vaativa vanhemmuus	15
3.3.1	Lapsi suhteessa vanhempiin	17
3.3.2	Vanhemmuuden haasteita	18
4	VANHEMMUUDEN TUKEMINEN	20
4.1	Lapsiperheiden tuen tarve	20
4.2	Vanhempien tukemisen muotoja	22
4.3	Sosiaalinen verkosto vanhemmuuden tukena	24
4.3.1	Sosiaalinen verkosto ekologisen lähestymistavan pohjalta	24
4.3.2	Sosiaalisen verkoston antaman tuen merkitys	26
4.3.3	Epävirallinen ja puolivirallinen verkosto tuen antajina	28
4.3.4	Virallinen verkosto tuen antajana	30
4.4	Koulu vanhemmuuden tukijana	38
4.4.1	Yhteistyö perusopetuslain valossa	38
4.4.2	Kodin ja koulun yhteistyön tasot	39
4.4.3	Koulu yhteistyön rakentajana	40
4.4.4	Kodin ja koulun yhteistyömuotoja	41

4.4.5 Esteitä muutoksen tiellä	44
5 TUTKIMUKSEN METODOLOGISET LÄHTÖKOHDAT	47
5.1 Tutkimusongelmat ja niiden tarkastelu	47
5.2 Tutkimuksen metodologiset ratkaisut	48
6 TUTKIMUKSEN KÄYTÄNNÖN TOTEUTUS	51
6.1 Kyselylomakkeen kehittäminen ja esitestaus	51
6.2 Kyselylomakkeen kuvailu	52
6.3 Perusjoukko ja otanta	55
6.4 Aineiston kerääminen	56
6.4.1 Kohderyhmän tavoittaminen	56
6.4.2 Vastanneiden taustatietoja	57
6.5 Aineiston käsittelymenetelmät	59
6.5.1 Tutkimusaineiston alkukäsittely	59
6.5.2 Käytetyt analysointimenetelmät	62
6.6 Tutkimuksen luotettavuuden tarkastelua	64
6.6.1 Validiteetti	64
6.6.2 Reliabiliteetti	66
6.6.3 Yhteenvetoa tutkimuksen luotettavuudesta	66
7 TUTKIMUSTULOKSET JA NIIDEN TULKINTA	69
7.1 Mistä vanhemmat saavat kasvatuksellista tukea?	69
7.1.1 Epäviralliselta taholta saatu tuki	69
7.1.2 Viralliselta taholta saatu tuki	72
7.1.3 Puoliviralliselta taholta saatu tuki	74
7.2 Millaiseksi vanhemmat kokevat saamansa tuen?	76
7.3 Missä määrin vastaajien taustamuuttujilla on yhteyttä saatuun tukeen?	77
7.4 Millaista kasvatuksellista tukea vanhemmat toivovat lisää?	82

7.5	Missä määrin vastaajien taustamuuttujilla on yhteyttä toivottuun tukeen?	85
7.6	Millaiset vanhemmat toivovat eniten kasvatuksellista tukea?	88
7.7	Miten vanhemmat kokevat kodin ja koulun yhteistyön?	91
	7.7.1 Yhteistyötä kodin ja koulun onneksi	91
	7.7.2 Kotia ja koulua lähentäviä yhteistyömuotoja	96
7.8	Yhteenvetoa tuloksista	97
	7.8.1 Millaista kasvatuksellista tukea vanhemmat saavat?	97
	7.8.2 Millainen on vanhempien kasvatuksellisen tuen tarve?	98
	7.8.3 Millaiseksi vanhemmat kokevat yhteistyön koulun kanssa?	99
8	POHDINTA	100
	LÄHTEET	106
	LIITTEET	

1 JOHDANTO

”Vanhemmuus on vastuuta elämästä”.

Alli Kantola

Vanhemmuus sisältää emotionaalista huolenpitoa, tukea ja hoivaa. Toisaalta se on rajojen asettamista, ohjausta ja ojentamista. Oleellista siinä lienee sellaisen käyttäytymismallin antaminen, joka auttaa lasta arvostamaan itseään ja ympäristöään.

Perherakenteiden muuttuminen ja perheille asetettujen vaatimusten lisääntyminen on lisännyt vanhempien kasvatuksellisen tuen tarvetta. Tämä on huomioitu useimmissa lasten ja nuorten valtakunnallisissa ja kunnallisissa suunnitelmissa. Odotusten ja vaatimusten sijaan korostetaan vanhemmuuden tukemista ja vahvistamista. On oivallettu, että vanhemmat ovat kasvattajina yhteiskunnan tärkein osa. Saavatko vanhemmat omassa ympäristössään tarpeeksi tukea kasvamiseen ja kasvattamiseen liittyvissä asioissa? Tutkimuksen tavoitteena on selvittää vanhemmuuden tukemista nykypäivänä vanhempien itsensä näkökulmasta.

Korkeatasoinenkaan opettajankoulutus ei anna meille valmiuksia opettaa niitä lapsia, jotka ovat jääneet vaille kodin antamia kasvamiseen ja kehittymiseen tarvittavia henkisiä voimavaroja. Myös oma vanhemmuus ja sen tuomat kokemukset innoittivat tarkastelemaan vanhemmuuden tukemista laajemmassa kontekstissa ja peilaamaan arkikokemuksia teoreettiseen tietoon. Kuten Hämäläinen (1986, 10-11) toteaa, vanhemmuus on ihmisen kasvuun ja kehitykseen sekä kulttuurin kasvatustodellisuuteen olennaisesti liittyvä osa. Kasvatustodellisuuden syvällinen ymmärtäminen ilman vanhemmuuden ymmärtämistä ei ole mahdollista.

Oman aktiivisuutemme ansiosta saimme tilaisuuden osallistua Mannerheimin Lastensuojeluliiton Löytöretki vanhemmuuteen – projektin kehittämistyöhön. Syksyllä 1999 alkaneen viisivuotisen projektin tarkoituksena on löy-

tää hyviä keinoja vanhemmuuden tukemiseksi. Keskeisenä ajatuksena on rohkaista vanhempia löytämään omat voimansa ja tukemaan toinen toisiaan. Asiantuntijakeskeisyyden sijasta vanhempia aktivoidaan perustamaan vertaisryhmiä oman vanhemmuutensa tueksi.

Tutkimusaiheemme tarkentui varsinaiseksi tutkimusongelmiksi sen pohjalta, millaisia tietoja tarvittiin projektin kehittämiseksi. Tutkimuksessa kartoitetaan vanhempien kodin ulkopuolelta saamaa kasvatuksellista tukea, vanhempien kokemuksia tuesta ja sen tarpeesta. Tutkimuksessa vertaillaan myös saadun ja toivotun tuen perusteella eri ryhmiin jakautuneiden vanhempien taustatekijöitä, kuten perhemuotoa ja lasten ikää. Henkilökohtaisesta ja ammatillisesta kiinnostuksesta johtuen selvitimme vanhempien kokemuksia kodin ja koulun välisestä yhteistyöstä.

Tutkimuksessa perhettä ja vanhemmuutta lähestytään tiettyyn aikaan ja paikkaan liittyvänä tehtävänä ja elämäntapana. Vanhemman roolit, kasvatusta sekä perheen ympäristönsä kanssa käymä vuorovaikutus muuttuvat yhteiskunnassa ja perheen rakenteissa tapahtuvien muutosten mukana. Perinteisten perhearvojen mureneminen kuten vanhemman auktoriteettiaseman kyseenalaistaminen vaikuttaa vanhemmuuteen merkittävästi. Aikaisemmin niin luonnollisina pidetyt tukijärjestelmät, kuten kyläyhteisö ja suku, eivät ole enää yhdessä kasvattamassa. Toisaalta tässä onnistujien ja menestyjien yhteiskunnassa ei leimautumisen pelossa uskalletakaan pyytää apua.

Bronfenbrennerin tutkimusmalliin pohjautuva ekologinen kasvatuskäsitys painottaa eri sidosryhmien välistä vuorovaikutusta. Tämän mukaan vanhemmat eivät voi olla irrallaan perheen muista ympäristöistä vaan suhteet lähipiiriin henkilöihin sekä neuvolaan, päivähoitoon ja/tai kouluun ovat keskeisellä sijalla. Koulun ja kodin välillä yhteistyötä tehdään monella tavalla ja yhteistyön syvyyden eri tasoilla. Vasta silloin, kun toiminnalle on asetettu yhteisiä tavoitteita ja toimittu niiden saavuttamiseksi voidaan puhua varsinaisesta yhteistoiminnasta.

Tutkimukseen perusjoukkoon kuuluvat kaikki Suomessa asuvat vanhemmat, joilla on ainakin yksi vuosina 1991-1994 syntynyt lapsi. Perusjoukosta poimittiin 500 vanhemman otos. Postikyselynä kerätty tutkimusaineisto käsitellään pääosin SPSS –aineistoanalyysiohjelman avulla. Avointen kysymysten luokittelussa käytetään lisäksi tukena laadullista tulkintaa. Valitsemastamme kvantitatiivisesta tulkintatavasta huolimatta pyrimme huomioimaan vastaajat yksilöinä.

Vanhempien saamaa kasvatuksellista tukea ja tuen tarvetta ei ole tutkittu Suomessa aikaisemmin kovinkaan laajasti. Sen sijaan isyyttä ja äitiyttä erilisinä rooleina on viime vuosina tutkittu enemmänkin (esim. Korhonen 1999, Jokinen 1996, Huttunen 1994). Tämän tutkimuksen avulla saadaan ajankohtaista tietoa vanhemmuuden tukemisesta vanhempien itsensä kokemana. Tiedot auttavat kehittämään Löytöretki vanhemmuuteen –projektia vanhempien tarpeita ja toiveita vastaaviksi.

2 PERHE MUUTTUVANA INSTITUUTIONA

2.1 Perheen määrittelyä

Suomalainen perhe on kehityksen myötä kokenut paljon sekä sisällöllisiä että rakenteellisia muutoksia. Nykyajan perheiden kirjoa ei voida kuvata yhdellä ainoalla määritelmällä, vaan sitä on syytä tarkastella useammasta näkökulmasta. Stacey (1990) korostaa, että perhettä ei tulisi tarkastella pelkästään asumismuotona vaan merkitysten ja suhteiden kohtauspaikkana. Perhe käsitteenä on aina sidoksissa ympäröivään kulttuuriin. Perhe on yhteiskunnan perusyksikkö ja peruspilari; se elää yhteiskunnan ehdoilla ja muuttuu sen muutosten myötä. (Keurulainen 1998; 55, 65.)

Keurulainen (1998, 65) tarkastelee perhekäsitettä moniulotteisena ja –muotoisena ilmiönä. Perhe on prosessi, joka elää ja muuttuu ajan myötä. Perheenjäsenet muodostavat yhteisön, joka elää yhteiskunnassa sen arvojen ja asenteiden ehdoilla. Heitä yhdistävät erilaiset tunnesiteet, kuten onni, rakkaus, kipu ja tuska. Perheyhteisön tehtävänä on suvun jatkaminen. Perhe käsitetään myös talousyksikkönä, johon oleellisena osana kuuluu tulojen hankkiminen ja kuluttaminen. Yhteiskunnassa perhe nähdään juridisena yksikkönä, jolle on asetettu tiettyjä oikeuksia ja velvollisuuksia.

Vosler (1996, 13) määrittelee perheen ryhmittymäksi, joka muodostuu kahdesta tai useammasta yksilöstä, jotka myös itse määrittelevät itsensä perheeksi ja tuntevat vastuuta ja velvollisuuksia toisiaan kohtaan. Tämä näkemys ei jätä mitään perhemuotoja tai rakenteita tarkastelun ulkopuolelle. Perheiksi määritellään avio- ja avoparit lapsineen, uusperheet, yksinhuoltajaperheet, lapsettomat avio- ja avoparit, vanhemmat tai vanhempi ja heidän täysi-ikäiset lapsensa sekä marginalisoidut perhemuodot, kuten homo- ja lesbo-perheet. (Oinonen 1999, 163.)

Liljeström ehdottaa (ks. Tolkki- Nikkonen 1992, 11) perhekäsitteen sijasta käytettäväksi perhepiirikäsitettä. Mallien ja rakenteiden sijasta perhe voitaisiin käsitteellistää väliaikaisten, lyhytaikaisten tilanteiden kautta. Esimerkiksi avioeron jälkeisessä laajennetussa perheessä aikuiset elävät erikseen, mutta

lapsilla saattaa olla koti ja perhe molempien vanhempien luona. Suhteet eivät ole kadonneet, mutta järjestelmä on saanut uusia jäseniä vanhempien uusista puolisoista.

2.2 Perhekäsityksen muuttuminen

Perhesosiologiassa perhe on nähty muuttuvana instituutiona, ja tämän muutoksen tuotetta on nimitetty moderniksi perheeksi. Rakenteellisesti moderni perhe on mielletty ydinperheeksi, johon kuuluvat äiti, isä ja lapsia. Sen vastakohtaksi on esitetty entisaikojen suurperheet. Perheen erottuminen selvästi ympäristöstään ja sen kautta tapahtuva perheen kohteellistuminen ovat uuden aikaista perhettä tärkeällä tavalla luonnehtiva piirre. Perheestä on tullut kohde, josta voidaan esittää erilaisia näkemyksiä julkisuudessa. (Jallinoja 1984, 37-38.) Vaikka perusnäkemys perheestä on yhteinen useimmille, on olemassa erilaisia arvolähtökohtia perhekäsitystä määriteltäessä. Familistisen eli perhekeskeisen ja individualistisen eli yksilökeskeisen perhekäsityksen rinnalle on 1990-luvun puolivälin jälkeen noussut niin sanottu uusfamilistinen eli uusyhteisöllinen perhekäsitys. On kuitenkin pidettävä mielessä, että nämä perhekäsitykset edustavat tavallaan kärjistettyjä näkemyksiä, jotka eivät toteudu sellaisenaan.

Familistisessä perhekäsityksessä korostuu vahva normatiivisuus. Kristinuskon ja kirkon opetus ovat vaikuttaneet vahvasti siihen, miten avioliitto ja perhe käsitetään kulttuurissamme. Avio- ja perhe-elämää pyritään säätelemään erilaisin normein. Avioliittoa, parisuhteen uskollisuutta ja perheen kiinteyttä pidetään tärkeinä perusarvoina. (Jallinoja 1985, 21-24.) Perhe katsotaan niin tärkeäksi, että ihmisen muut pyrkimykset ovat sille alisteisia. Täten vaikeusakin olosuhteissa perhettä pidetään ensisijaisena ja yksilön tulisi pyrkiä suojelemaan sitä. Familistisessä perhemallissa avioidutaan virallisesti ja eliniäksi. Ulkoisena tunnusmerkkinä on myös monilapsisuus. (Jallinoja 1984, 55-57.)

Individualistinen perhekäsitys tuli esiin voimakkaasti 1960-luvulla, jolloin käsitykset perinteisestä avioliitosta murentuivat. Tämä käsitys painottaa yk-

silön oikeuksia ja vapautta. Yksilöllä on mahdollisuus toteuttaa omaa itseään, ja perheen etu saa väistyä yksilöllisten toiveiden ja etujen tieltä. Aikuisilla ihmisillä on oikeus naimattomuuteen ja tämän kautta säilyttää mahdollisuus oman elämänsä kontrolloimiseen. Parisuhteen ainoa hyväksyttävä pohja on rakkaus. Mikäli se ei kestä koko elinikää, ihmisellä on oikeus purkaa suhde. Individualistinen perhekäsitys hyväksyy myös avoliiton ja pienen lapsiluvun. (Jallinoja 1984, 55-57; 1994, 5-7.)

Uusfamilistinen perhekäsitys näyttäisi korostuneen 1990 –luvun aikana. Se merkitsee pienen ydinperheen kiinteytymisen lisäksi laajentunutta käsitystä perheen ja suvun jäsenyydestä ja niiden roolien korostumisesta. Tämän käsityksen mukaan yksilöä ei voi olla ilman yhteisöä. Yhteisöllisellä yksilöllä on oikeus onneen ja vapauteen ja jokaisella on velvollisuus antaa jäsenilleen vapautta. Ihmissuhteissa toisen sosiaalinen ja emotionaalinen pahoinpitely on tuomittavaa ja jokaisella on oikeus irrottautua kuristavista suhteista. Uusfamilistisessa perhemallissa yksilöllä on suuri tarve ja halu kuulua yhteisöön, joka luo ja jakaa yhteistä historiaa ja kokemuksia. Moderni perheenjäsenyys ja sukulaisuus tarjoavat sosiaalista kanssakäymistä sekä emotionaalista että aineellista tukea. Tämän kautta yksilö saa voimavaroja identiteetilleen mutta myös konkreettista apua talouteensa. (Blom 1999, 229-230.)

2.3 Moderni perhe – turvaa vai turvattomuutta

Perhe on osa yhteiskuntaa ja kodeissa toteutetaan yhteiskunnan arkea. Juutin (1996, 191) mukaan perheellä on hyvinvointiyhteiskunnassamme neljä funktiota: (1) suvunjatkamisfunktio, (2) kasvatus- ja sosialisointifunktio, (3) primäärinen tunnesiteiden ylläpitämisen funktio ja (4) sukupuolinen funktio. Merkityksellisintä yksilön kannalta on se, että perheen parissa hänen odotetaan voivan olla oma itsensä. Perhe toimii sosiaalisena yksikkönä, johon perheenjäsenet kuuluvat ominaisuuksistaan riippumatta ja johon heidät hyväksytään itsensä vuoksi.

Nykyaikana perheestä on tullut dynaaminen yhteisö, jolla on laaja sosiaalinen toimintaverkosto. Perheen intimitteetti on kadonnut, kun valtio on erilaisin

säädöksin ja määräyksin määritellyt suomalaisen perheen roolin ja aseman yhteiskunnassa. Yhteiskunta on ottanut hoitaakseen monia aiemmin ainoastaan perheelle kuuluneita toimintoja, jossa ne ovat hajaantuneet monen eri sektorin, esimerkiksi neuvolan, päiväkodin ja koulun, vastuulle. (Keurulainen 1998, 59.) Institutionaalistumisen kautta perheen jäsenten elämään voidaan kuitenkin puuttua yhä enemmän yhteiskunnasta käsin. Kulissia onnellisesta perhe-elämästä on helpompi ylläpitää suhteessa naapureihin ja lähiomaispiirin ulkopuolella kuin viranomaisien edessä. (Marin 1994, 18.) Täten perheen yksityisyyden voidaan sanoa julkistuneen.

Nykyajan perheellä on kuitenkin yksityisyyden alueensa. Se on osa kansalaisyhteiskuntaa yhdessä ryhmien, vapaaehtoisjärjestöjen ja sosiaalisten verkostojen kanssa. Sen synty ja rakenne ovat ilmausta kansalaisten vapaasta tahdosta. Perhe on jatkuvasti liikkeessä oleva ja siten julkiselle vallalle ja markkinoille ennakoinaton. Sosiaalisista normeista, juridisista säännöksistä ja yleisistä arvoista huolimatta, se on aina osittain hallinnan ja hallinnon ulkopuolella. (Marin 1994, 18-19.) Omat asiat halutaan pitää perheen sisällä ja täten suojellaan perheen yksityisyyttä. Läheiset ihmissuhteet koetaan henkilökohtaisesti niin arvokkaiksi, etteivät ne ole kaupan.

Yksilöitymisen myötä miehen ikivanhat oikeudet perheessä saivat rinnalleen vaimon ja lasten oikeudet. (Jallinoja 1998, 64.) Perheen yhteistä aikaa ei pidetä omana aikana, koska silloin on huomioitava muiden perheenjäsenten toiveita ja vaatimuksia. Niin isät kuin äiditkin ottavat omaa aikaa harrastamiseen ja ystävien tapaamiseen. (Jallinoja 1998, 64.) Tämä saattaa olla myös vastareaktio kasvatustyön vaativuuteen ja siihen kohdistuviin kodin ulkopuolelta tuleviin odotuksiin ja vaatimuksiin.

Ansiotyö on toinen perheen yhteisestä ajasta kilpaileva elämänalue. Molempien vanhempien työssäkäynti uhkaa perhesidosta. Uraa luovat, pitkiä työpäiviä tekevät vanhemmat eivät kykene antamaan perheelleen tarpeeksi aikaa. Rutiininomainen ja velvollisuuksien täyttämä perhe-elämä ei kykene kilpailemaan mielenkiintoisen virikkeitä tarjoavan työn kanssa. (Jallinoja 1998, 65.) Myös lyhytaikaisissa työsuhteissa toimivat sekä työttömät saattavat ti-

lanteen epävakaisuuden vuoksi tuntee olonsa epävarmoiksi ja stressaantuneiksi, mikä uhkaa perhesidosta.

Perhesidoksen kiinteyden uhkana voidaan pitää myös perinteistä työnjakoa perheessä. Lasten syntymisen jälkeen perinteinen työnjako vahvistuu. Haavio- Mannilan (1992) tekemän tutkimuksen mukaan 66 % helsinkiläisistä työväestön naisista koki tekevänsä enemmän kotitöitä kuin puolisonsa mutta miehistä vain 7 %. Erilaiset paineet ovatkin heikentäneet avioliittoinstituutiota niin, että vastuu aviosuhteen jatkuvuudesta on siirtynyt yhä enemmän puolisoille itselleen. Aviosuhteen hyväksi onkin tehtävä tietoista rakkaus- tai suhdetyötä. (Jallinoja 1998, 66.)

Perheen emotionaalisen merkityksen nähdään muuttuneen. Aikaisemmin perhe tarjosi suojapaikan vakaana ja pysyvinä ihmissuhteina. Koti oli kovan maailman pakopaikka. Tilanne on yhä useammin päinvastoin. Pakopaikkana toimiikin julkinen elämä: työ, harrastukset, kapakka. Sinne paetaan perhe-elämän ristiriitoja, epävakautta, intiimiyttä ja vastuullisuutta. (Korhonen 1999, 44).

Blom (1999, 229) toteaa, että perhe ei ole tuhoutunut, eikä ole edes kriisissä enempää kuin muulloinkaan historiansa aikana. Kriisissä puolestaan saattaa olla normalisoitu ihannekuva avioparin ja heidän yhteisen lastensa muodostamasta ydinperheestä. Perheen merkitys ihmisille ei näytä muuttuvan, vaikka perheen rakenteet muuttuvat. Perhe edustaa vieläkin jatkuvuutta, yhteenkuuluvuutta ja turvaa niillekin, joiden todellinen perhetilanne on turvaton ja epävakaa. Perhe ei täten perustu vain yhdessä asumiseen, avioliittoon tai verisiteisiin vaan ennen muuta sosiaalisiin ja emotionaalisiin suhteisiin.

Tämän tutkimuksen mielenkiinto kohdistuu erityisesti kasvatus- ja sosialisatiotietoon. Nykyajan vanhemmuudelle asettamien vaatimusten ja haasteiden vuoksi on tärkeää tukea perhettä sen kasvatus- ja sosialisatiotehtävässään. Tukeminen kuuluu kaikille, joiden kanssa perhe on vuorovaikutuksessa, niin yksityisille henkilöille kuin erilaisille järjestöille ja virallisille instituutioille.

2.4 Lapsiperhe laman jälkeisessä Suomessa

Jälkitekollisessa yhteiskunnassa tieto, taito, käsitykset ja normit vaihtuvat nopeasti. Kansalaisia ja yhteiskuntaa uhkaavat talouskriisit ja erilaiset ympäristöongelmat. Menevä elämäntyyli aiheuttaa kiirettä ja stressiä. Tämä aiheuttaa ihmisissä epävarmuutta ja on kaiken kaikkiaan voimavaroja kuluttavaa. Nykyään voidaan puhua postmodernista yhteiskunnasta. Aikaisemmin yhteisö on ollut hyvinvoinnin perusta, nykyajan teesinä voidaan pitää yksilön kautta hyvinvointiin. (Keurulainen 1998, 58.)

1990-luvun alun Suomessa lama on vaikuttanut kaikkiin sosiaalisiin systeemeihin perheet mukaan lukien. Salmi on tutkinut yhdessä Huttusen ja Yli-Pietilän (1996) kanssa laman vaikutuksia lasten ja lapsiperheiden arkielämään. He toteavat tutkimuksessaan laman heijastuvan erityisesti lapsiperheisiin, sillä valtio on heikentänyt lapsiperheiden asemaa monin tavoin; perhepoliittiset verovähennykset on poistettu ja monia eri tukia ja etuuksia on alennettu. Lapsiperheiden taloudellinen asema oli laman myötä heikentynyt muita väestöryhmiä enemmän. Ongelmien taustalla olivat pääasiassa velkaantuneisuus ja työttömyys. Erityisesti alle kouluikäisten perheet ovat vaikeimmassa asemassa, koska heillä on suurimmat velat ja samanaikaisesti taloudellinen ahdinko työttömyyden seurauksena. Täten lapsiperheet ovat laman aikana joutuneet taloudellisten vaikeuksiensa lisäksi luopumaan erilaisista etuuksista valtion säästöjen ja kunnan palvelujen leikkausten takia. (Salmi, Huttunen & Yli-Pietilä 1996, 13-16.) Salmen ym. (1996, 33-35) mukaan lama vaikutti kielteisesti myös perheen yleiseen hyvinvointiin sekä vanhempien mielialaan.

Taloudellisen kurjistumisen kokemus on ollut 1990-luvun puolivälissä pitkälti kaikkien kansalaisten jaettu kokemus. Kuitenkin se tapa, jolla lama on koskettanut, vaihtelee kotitalouden tyyppin ja perheen luokka-aseman mukaan. Pahiten lama on kohdistunut perheisiin, joilla on jo aikaisemminkin ollut taloudellisia vaikeuksia, kuten yksinhuoltaja perheisiin ja perheisiin, joissa kumpikaan huoltaja ole työssä vaan toimeentulo on työttömyyspäivärahan tai opintotuen varassa. Keskiluokkaiset hyvätuloiset työttömyysperheet ovat ko-

keneet laman erityisen negatiivisesti. Pitkä koulutus ja yhtenäinen työura eivät välttämättä ole suojanneet työttömyydeltä tai sen uhalta. Parhaiten laman vaikutuksilta ovat selviytyneet hyvätuloiset ja korkeasti koulutetut perheet. Näillä perheillä kuten muillakin työssä käyvillä korostuu kuitenkin työhuolten lisääntyminen. (Blom 1999, 226-227.)

On pohdittu, jakautuuko yhteiskuntamme yhä enemmän kahteen eriarvoiseen osaan vai onko kenties lamakokemusten myötä löydetty uusia arvoja, joiden pohjalta voidaan tuottaa jotakin uutta myös rakenteiden tasolla. Touraine uskoo pelon pelastavan polarisoitumiskehitykseltä. Hän uskoo, että keskiluokka on valmis itse kaventamaan omaa elintasoaan taatakseen itselleen ja lapsilleen turvallisen ja vakaan yhteiskunnan. (Blom 1999, 228.)

Laman käsite liitetään yhteiskunnassa yleensä makrotason ilmiöihin ja nimenomaan talouteen, mutta perheiden arkielämää ja pärjäämistä tutkittaessa tällainen käsitteellistäminen on riittämätöntä. Ensiksikin laman ollessa syvimmillään kaikilla lapsiperheillä ei ollut taloudellisia ongelmia. Toiseksi perheen elämässä tapahtuu muutoksia lamasta tai yhteiskunnan makrotason muutoksista huolimattakin. Täten on vaikea päätellä, mitkä perhettä koskevat muutokset johtuivat juuri lamasta. Vaikka kaikilla lapsiperheillä ei olekaan ollut taloudellisia vaikeuksia, se on voinut vaikuttaa niihin muilla tasoilla. Perhettä tutkittaessa lama tulisikin ymmärtää kehyskäsitteenä, johon taloudellisen laman lisäksi sisältyy myös sosiaalinen ja kulttuurinen lama. (Salmi, Huttunen & Yli-Pietilä 1996, 11.)

Vaikka lamalla on pääsääntöisesti todettu olevan kielteisiä vaikutuksia perheen ilmapiiriin, on siitä löydetty jotain hyvääkin. Böökin (1997) työttömyyttä ja perhettä koskevassa tutkimuksessa on myönteisiäkin tulkintoja työttömyydestä. Äidit painottivat 'äitiyden iloja', onnen tunnetta siitä, että lapset olivat iloisia äidin kotona olost. Isät puolestaan puhuivat 'myönteisestä muutoksesta', jolla he tarkoittivat muutosta henkilökohtaisessa kokemusmaailmassaan. Tämä merkitsi lähinnä irrottautumista traditionaalisesta isyydestä. Kottitöistä ja lapsenhoitamisesta onkin laman myötä tullut perheenisille uusi myönteinen aluevaltaus. Salmi ym. (1996; 36, 44-45) totesivat, että vaikka

vanhemmat kokivat yhteisen ajan lastensa kanssa lisääntyneen, lapset eivät olleet asiasta samaa mieltä: heidän mielestään yhteistä aikaa ei ollut sen enempää kuin ennenkään. Ilmeisesti lapsille yhteinen aika merkitsee yhdessä tekemistä, kun taas vanhemmille riittää se, että he ovat kotona ja paikalla.

Laman aiheuttamien paineiden hajottavasta vaikutuksesta perheeseen ja ylipäätään perheen kohtalosta jälkimodernissa yhteiskunnassa ollaan perheteoreetikkojen keskuudessa eri mieltä. Toisen näkemyksen mukaan perhe elää hajaannuksen aikaa, jossa korostuu individualismi ja itsekeskeisyys. Tämän johdosta ihmiset eivät halua tai kykene luomaan luottamuksellisia suhteita toisiinsa. Heidän mielestään näkemys osoittautuu oikeaksi avioerojen, avoliittojen ja yksineläjien määrän lisääntymisenä sekä syntyvyyden alenemisena. Näistä johtuu perheinstituution alennustila ja jopa häviäminen. (Dencik 1989, 157-159; Oinonen 1999, 180-181.)

Toisen optimistisemmän näkemyksen mukaan perhemuodot ovat aina muuttuneet ja tulevat aina muuttumaan. Uudet muodot ovat syntyneet vastaamaan kunkin ajan vaatimuksiin. Yksilöt etsivät ja arvostavat itsensä toteuttamista ja korostavat samalla omia tarpeitaan ja pyrkimyksiään, mutta silti läheiset suhteet koetaan merkityksellisiksi perheen muodosta riippumatta. (ks. Oinonen 1999, 181.)

Perheen yksilöityminen, ydinperheistyminen sekä työelämän koveneminen ja työelämän ulkopuolelle jäävien lisääntyminen ovat uhkana läheissuhteille ja perhe-elämälle. Seurauksena saattaa olla perheiden ja perheenjäsenten sosiaalisten tukiverkkojen väheneminen, mikä puolestaan saattaa lisätä paineita herkkiin, tunteisiin perustuviin perhesuhteisiin ja näin heikentää perheen roolia yksilön ja yhteiskunnan välisenä iskunvaimentajana. (Oinonen 1999, 181.)

Melkasin (1996) suomalaisten henkilökohtaisia sosiaalisia suhteita käsittelevässä tutkimuksessa todetaan, että Suomessa on meneillään kulttuurinen muutos, jonka myötä ihmiset jakavat arkeaan yhä enemmän itse valitsemiensa ihmisten kanssa. Sukulaisuus- ja naapuruussuhteiden sekä työtovereiden

rooli ja merkitys yksityiselämässä on vähentynyt. Kuitenkin suhteet niin perhe- kuin henkilökohtaisiinkin ystäviin ovat tulleet entistä tärkeämmiksi ja aktiivisemmiksi. Läheisimmät sukulaiset, kuten vanhemmat ja sisarukset ovat edelleen läheisiä ja tärkeitä, mutta kaukaisemmat sukulaiset ovat menettäneet merkityksensä. Tämä niin sanottu ydinsukulaisuus (nuclear kin) perustuu ennen kaikkea ystävyyteen, seurusteluun ja vapaa-ajan viettoon. Isovanhemmista on tullut erityisen tärkeä voimavara lapsiperheille. Täten sosiaalisten suhteiden asetelma on muuttunut, mutta ei niiden merkitys ja tärkeys. On kuitenkin muistettava, että perhe ja koti ei ole ainoastaan paikka, jossa voi tuntea läheisyyttä ja turvaa, sillä ne merkitsevät myös vastuuta, erimielisyyksiä, neuvotteluja ja uhrauksia. (Oinonen 1999, 182.)

Juuti (1996, 197-198) on tutkinut suomalaisten elämänlaatua ennen ja jälkeen laman. Tarkasteltaessa avo- tai avioliitossa elävien perheeseen asettamia odotuksia tärkeimmiksi nousivat: (1) tasa-arvoisuus, (2) kaikkien osallistuminen päätöksentekoon, (3) töiden tasapuolinen jako ja (4) yhteiset harrastukset. Useimmat vastaajista olivat tyytyväisiä perhe-elämänsä laatuun ja tyytyväisyys oli lisääntynyt tutkimusajankohtien 1989 ja 1995 välillä.

Tutkimusten perusteella suomalainen perhe on edelleenkin vahva ja toimintakykyinen. Vaikka perhe muodoiltaan on muuttunutkin, se ei ole menettänyt merkitystään ja tärkeyttään. Suurin osa väestöstä elää perheissä, enemmistö nuorista perustaa tulevaisuudessakin perheitä ja eronneet ihmiset perustavat edelleenkin perheitä.

3 VANHEMMUUS NYKYPÄIVÄNÄ

3.1 Vanhemmuuden mallit

Traditio, käytäntö ja ideologia vaikuttavat pitkälti siihen millainen kulttuurinen merkitys vanhemmuudella on. Vanhemmuutta ja vanhemmuuden tapoja on peilattava myös lapsuutta koskeviin käsityksiin. Vanhemmuuden määritelmät muotoutuvatkin täten monien tekijöiden vaikutuksesta. Niihin vaikuttavat esimerkiksi kokemukset perheestä, perheen vuorovaikutussuhteiden laadusta ja sosioekonomisesta asemasta, uskomukset tämän päivän perheestä ja laajemminkin yhteiskunnasta sekä arvioinnit omasta henkilökohtaisesta hyvinvoinnista ja taloudellisista mahdollisuuksista. Perheen tapaan vanhemmuutta voidaan pitää alituisesti muuttavana ja uudelleen muotoiltuna. (Arendell 1997, 4-5.)

Post-modernissa yhteiskunnassa sukupolvien välinen kanssakäyminen on vähentynyt, joten vanhemmuuden identiteetin rakentamisessa perinteet ja auktoriteetit auttavat yhä vähemmän. Muutosten myllerryksessä olevassa yhteiskunnassa perinteinen toimivuus on kyseenalaista ja vanhemmat joutuvat monenlaisten ristiriitaisten odotusten ja paineiden kohteeksi.

Nurminen ja Roos (1992) ovat elämänkerta-aineiston pohjalta kuvailleet kolmea erilaista tapaa ratkaista vanhemmuuteen liittyvää ristiriitaisuutta. Vanhemmuuden malleissa he kuvaavat erilaisia elämäntyyplejä ja arjen käytäntöjä, jotka heijastelevat vanhemmuutta koskevaa moraalista ilmapiiriä ja arvojen hierarkiaa. Ensimmäinen, tosin Suomessa vielä harvinainen ratkaisu, on vanhemmuuden hylkääminen eli vapaaehtoinen lapsettomuus (Beck 1992). Nainen voi valita 'sinkkuna' elämisen ja lapsettomuuden ilman 'vanhanpiian' leimaa. Mies voi edelleen toimia sekä perheenisänä että uraa luoden "menettämättä" silti mitään. Edellytyksenä tälle on kuitenkin traditionaalisesti perheestä huolehtiva vaimo.

Toisena Nurminen ja Roos (1992) kuvaavat vanhemmuuden symmetrisen mallin. Tällöin vanhemmilta perinnöksi saatu malli on hylätty ja uutta mallia

luodaan yhdessä puolison kanssa. Ongelmatilanteissa vältetään jäykkiä ratkaisumalleja ja edetään sen sijaan tilanteen mukaan. Perinteisiä sukupuolirooleja murretaan tarkoituksenmukaisesti. Vaikka lapsista pidetäänkin hyvää huolta, omaa elämää ja identiteettiä ei uhrata vanhemmuudelle. Väliaikaiset kompromissit ovat kuitenkin mahdollisia, jos lapset tai perhetilanne niin vaativat.

Traditionaalisessa vanhemmuuden mallissa omilta vanhemmilta peritty malli on sisäistetty ja otettu käyttöön omassa perheessä. Molemmat puoliset ovat työelämässä, mutta miehen työ asetetaan etusijalle. Kotityöt jaetaan perinteisesti sukupuolen mukaan ja sukupuoliroolit näkyvät muillakin elämän alueilla. Naiset tiedostavat tilanteen epäoikeudenmukaisuuden ja ajattelevat kykenevänsä muuttamaan tilannetta myöhemmin. (emt. 123-140.)

3.2 Vanhempana toimiminen

Vanhemmuuden moniulotteisuus tulee esille Belskyn (1984) mallissa, jossa kuvataan vanhemmuuteen vaikuttavia tekijöitä ja niiden keskinäisiä yhteyksiä. Vanhemmuuden määräytymiseen vaikuttavat vanhemman ja lapsen yksilölliset ominaisuudet sekä sosiaalinen konteksti, johon kuuluvat aviosuhde, sosiaaliset verkostot sekä vanhempien kokemukset työstään. Vanhempien kehitysvaiheet, aviosuhde, sosiaaliset verkostot sekä työ vaikuttavat myös epäsuorasti vanhempien persoonallisuuden ja yleisen psyykkisen hyvinvoinnin välityksellä vanhempana toimimiseen. (Belsky 1984, 84.)

Elämäntilanteessa koettu stressi tai tuki voivat suoranaisesti vaikuttaa vanhemmuuden laatuun ja sisältöön. Myös yksilön psykologinen hyvinvointi vaikuttaa vanhemmuuteen. Yksilön psykologiset voimavarat ovatkin oleellisempia kuin sosiaalisen tuen lähteet, jotka vastaavasti ovat merkittävämpiä kuin lapsen persoonallisuuden piirteet. (Kähkönen 1991, 110.)

Hoikkala toteaa kulttuurin kehyksen olevan vanhemmuuden kohdalla syyllistävää ja rankka. Nykyajan lasten ja nuorten elämä on uhkien ja vaarojen ym-

päröimä. Vanhemmuudesta on tullut erityisen velvoittava tehtävä ja siinä onnistumisesta ”kansalaiskunnan” keskeinen mitta. (Hoikkala 1993, 230.)

Hoikkala (1993) haastatteli vanhempia aikuisuudesta, vanhemmuudesta ja kasvatuksesta. Kasvatuspuheesta Hoikkala löysi (1) heikon (sallivan) vanhemmuuden, (2) vastuullisen vanhemmuuden ja (3) vahvan vanhemmuuden. Vanhemmat eivät käytä jatkuvasti yhtä ainoaa mallia vaan tasapainoilevat eri mallien välillä tilanteista ja olosuhteista riippuen. He pyrkivät löytämään sopivan pisteen liiallisen puuttumisen ja liiallisen vapauden välillä. (Juntunen & Krats 1997, 15)

Heikkoon (sallivaan) vanhemmuuteen liittyy yksilöllisyyden, yksilön valinnan ja oman itsen löytämisen korostaminen. Kasvattaminen ei ole tavoitteellista, vaan lapset ja nuoret nähdään itsekasvattautuvina. Kokemukset ja vaikeudet nähdään itsestään kasvattavina, ja tällöin vanhemmat tavallaan välttelevät kasvatusvastuutaan. (emt., 15-16.)

Vastuullisessa vanhemmuudessa pyritään tietoisesti luomaan mahdollisimman hyvät edellytykset lapsen kasvuille. Nämä edellytykset koostuvat huolenpidosta, hyviin harrastuksiin ohjaamisesta, koulutuksen turvaamisesta ja rajojen asettamisesta. Koko perhe organisoituu lapsen ympärille. Asiat pyritään selvittämään keskustellen. (emt., 16.)

Vahvassa vanhemmuudessa tavoitteena on kasvattaa ”terve aikuinen kansalainen”. Vanhempi luottaa kokemuspohjaiseen tietoonsa ja viisauteensa ja uskoo olevan sen siirrettävissä lapsiin. Tämä toteutuu tietoisien huolenpidon sekä jatkuvan, toistuvan jopa systemaattisen vuorovaikutuksen ja toiminnan kautta. (emt., 16.)

3.3 Vaativa vanhemmuus

Suomessa kuten useimmissa muissakin Euroopan maissa parisuhde, vanhemmuus ja perhe ovat kehittymässä erillisiksi instituutioiksi. Nykyaikaisessa lainsäädännössä vanhemmuus on erotettu avioliitosta ja huoltajana pidetään

henkilöä, joka on vastuussa lapsen huolenpidosta. Täten vanhemmuutta ei enää välttämättä liitetä perheeseen. Toinen oleellinen muutos nykyaikaisessa lainsäädännössä on lapsen hyvinvoinnin korostaminen. Julkisilla auktoriteeteilla on lasta suojellakseen oikeus ja velvollisuus puuttua siihen, mikä aiemmin oli pelkästään vanhempien oma asia. (Björnberg 1992, 4.)

Vanhemmuus on uudella tavalla julkinen asia. Kasvatuksen ammatillistumisen takia vanhemmat joutuvat peilaamaan omia arvojaan, ihanteitaan ja toimintatapojaan asiantuntijoiden pyrkimyksiin. Perheen rinnalla lapsen sosiaalistumiseen vaikuttavat merkittävästi nuorten vertaisryhmät sekä kulttuuriteollisuuden tavara- ja idolituotanto. Vanhempien tulisi kyetä kontrolloimaan kaikkia niitä tahoja, jotka vaikuttavat lapsen kasvuun ja kehitykseen. (Korhonen 1999, 31.)

Ihmisen kehityksestä tulee jatkuvasti uutta ja täsmällisempää tieteellistä tietoa. Käsitys ”normaalista kehityksestä tai normaalista käyttäytymisestä” on tänä päivänä paljon täsmällisempi kuin aikaisemmin. Vanhemmat pyrkivät tarjoamaan lapsilleen parhaan mahdollisen kasvu- ja kehitysympäristön, jotta kehitystarpeet tulisivat huomioiduksi optimaalisesti. Aikaisemmin vain kasvatustieteen ammattilaisilta vaadittiin oikeanlaista ja oikein ajoitettua ohjausta, nykyään myös vanhemmilta. Lapsuutta sinänsä ei pidetä erityisen arvokkaana; tärkeää on se, mitä lapsesta tulee aikuisena. (Dencik 1989, 174.)

Nykyajalle tyypillistä on lapsuuden tärkeyden korostaminen. Sitä pidetään ratkaisevana vaiheena elämänkulussa. Tämä aiheuttaa vanhemmissa epävarmuutta ja huolestumista. Heissä herää syyllisyys siitä, ettei lapsen tarpeisiin ja toiveisiin ole kiinnitetty tarpeeksi huomiota. Vanhemmuudesta on täten tullut uudella tavalla tietoinen tehtävä. (Dencik 1989, 156.) Lasten kasvatustieteen keskeisenä elämäntehtävänä on uhka myös naisen ja miehen väliselle suhteelle. Parisuhteen hoitaminen jää taka-alalle ja tilalle astuu kaiken alleen peittävä, velvoittava vanhemmuus. (Antikainen 1994, 80-81.)

3.3.1 Lapsi suhteessa vanhempiin

Moderneissa pohjoismaisissa yhteiskunnissa voidaan havaita kahta erilaista tapaa, jolla aikuiset suhtautuvat lapsiin. Tässä ja nyt –ajattelussa lapsen kehitys nähdään luonnollisena tapahtumana. Lapsi kasvaa ja varttuu itsestään omassa aikataulussaan. ”Lasten on saatava olla lapsia”. Kasvatus on lapsen kanssa elämistä, läsnäoloa, vanhemmat eivät ole sisällä lastensa tekemisissä vaan heillä on oma reviirinsä kuten lapsillakin. Lapsille on asetettu selvät rajat. Sääntöjä ei perustella eikä niistä neuvotella, vain erityistilanteissa annetaan periksi, mutta rajat eivät kuitenkaan siirry pysyvästi. (Frones 1995, 153-155; Hautamäki 1997, 51-55.)

Projektilapsuusajattelussa lapsi nähdään projektina. Lasta on valmennettava tuleviin tilanteisiin ja yleensäkin tulevaisuuteen. Tavoitteeksi ei riitä, että lapsi sopeutuu ja on osa muuta joukkoa, vaan hänen tulee erottautua ja profiloitua yksilönä. Ajattelu on lapsikeskeistä ja lasta pidetään tasavertaisena osapuolena. Vanhemmat tavallaan perääntyvät auktoriteettiasemastaan. Perheessä neuvotellaan ja tehdään sopimuksia. Vanhemmat ovat lastensa kavereita, joskus jopa apulaisia. Vanhemmat ovat sisällä kaikissa lastensa tekemisissä, joten lapsilla ei ole mitään omaa. Täten kontrolli suhteessa lapseen on muuttunut aiempaa näkymättömämmäksi. (Frones 1995, 153-155; Hautamäki 1997, 51-55.)

Tutkijoiden mukaan tässä ja nyt –ajattelu on väistymässä perhevuorovaikutuksen muotona ja tilalle on tulossa projektilapsuusajattelu. Suomalaisissa perheissä ollaankin siirtymässä tottelevaisuus- ja tottelevaisuuskulttuurista kommunikaatio- ja neuvottelukulttuuriin. Ulkoinen ja näkyvä, selvät rajat ja sanktiot sisältävä kontrolli on muuttumassa sisäistetyksi ja näkymättömäksi kontrolliksi. (Korhonen 1999, 52.)

Björnberg (1992b, 89) käyttää käsitettä perhe projektina kuvatessaan strategiaa, jolla toteutetaan yhdessäolon arvoa. Tällöin vanhemmat pyrkivät yhdistämään kaikkien perheenjäsenten kiinnostukset, esimerkiksi yhteisten harrastusten muodossa. Koska perheenjäsenet muutoin liikkuvat omalla tahol-

laan eri maailmoissa, kehitellään perheen sisällä erilaisia rituaaleja edistämään yhteenkuuluvuutta.

Björnbergin (1992b, 93-94) mukaan vanhemmat pyrkivät tärkeinä pitämiinsä tavoitteisiin kahdella tavalla. Heidän on oltava saatavilla mikäli lapset tarvitsivat aikuista tai organisaattoreina järjestämässä lapsilleen aktiivisesti tavoitteellista, kontrolloitavissa olevaa toimintaa. Ensimmäisen tyylin vanhemmat antavat lapsilleen melko paljon vapautta, mutta ovat valmiita auttamaan tarvittaessa. Toisen tyylin vanhemmat pyrkivät täyttämään lastensa kaiken joutavan ajan ja kontrolloimaan lastensa toimintaa. Molemmat tyylit vaativat ainakin toisen vanhemman vapaa-aikaa.

3.3.2 Vanhemmuuden haasteita

Vaikka isät ovatkin tehneet perhe-elämässä uusia aluevaltauksia, näyttäisivät äidit sittenkin olevan perheessä niitä, jotka kantavat pääasiallisen vastuun lapsen emotionaalisten tarpeiden täyttämisestä. Koska useimmat äidit käyvät ansiotyössä kodin ulkopuolella, he pyrkivät kompensoimaan poissaoloaan olemalla herkistyneitä lastensa tarpeille. Yhteistä aikaa on niukasti, joten vanhemmilla saattaa olla palveluasenne suhteessa lapsiin. Tämä voi ilmetä esimerkiksi lasten vapauttamisena kotitöistä, jotka tekee useimmiten äiti. Äidit joutuvatkin ratkaisemaan ristiriitaisen tilanteen yrittäen tasapainoilla elämässään itsensä kehittämien toiveiden ja vaatimusten ja toisaalta lapsensa kehittymiseen liittyvien toiveiden ja tarpeiden välillä. Tasapainottelu saattaa aiheuttaa riittämättömyyden tunteista johtuvaa syyllisyyttä. (Hautamäki 1997, 53.)

Elämän monimutkaisuuden ja epävarmuuden vuoksi vanhemmat itsekin käyvät vielä läpi aikuistumiseen kuuluvia prosesseja. Kuitenkin heidän tulisi kyetä tukemaan myös lapsiaan kasvussa kohti aikuisuutta. (Björnberg 1992a, 11-12.) Nykyajan kansalaisilta vaaditaan sosiaalista joustavuutta yhdistyneenä vahvaan itsesääteilyyn ja uudenlaisiin reflektiivisyystaitoihin. Näihin tavoitteisiin on helpompi päästä perheissä, joissa lapsille kyetään tarjoamaan perusturvallisuus – rakkaus yhdistyneenä turvallisiin, iänmukaisiin rajoihin.

Hautamäki (1997, 60) näkee tämän uutena jakautumisen kriteerinä. Juuri tässä suhteessa kotien erot kasvavat. Lapset saatetaan kokea myös taakana, sitä painavampana mitä löyhemmin lasten kasvatus on sidoksissa perinteisiin käsityksiin perhetehtävien luonnollisuudesta ja itsestään selvydestä. Lapset hankaloittavat vanhempiaan nauttimasta elämän mukavuuksista. Vanhemmat tarvitsevat kuitenkin lapsia oman läheisyyden ja varmuuden toiveitaan tyydyttääkseen. Vanhempien ja lasten molemminpuolisesti tuotetut odotukset ovat käyneet vaikeammaksi täyttää. (Ziehe 1991, 98-103.)

4 VANHEMMUUDEN TUKEMINEN

4.1 Lapsiperheiden tuen tarve

Muutokset yhteiskunta- ja perherakenteessa sekä sukupuoli- ja sukupolvijärjestelmässä ovat muuttaneet kasvatustehtävän luonnetta ja vanhempana toimimisen ehtoja. Arjen epävarmuuden ja vanhempiin kohdistuvien ristiriitaisien rooliodotusten vuoksi, vastuu ja valta kasvatuksessa on liukumassa perheen ja vanhempien ulottumattomiin, kohti yhteiskunnan muita kasvatustahoja ja vaikuttajia. Vanhempien selviytyminen kasvatustehtävästään ei ole itsestään selvää. Hämäläinen toteaa, että vanhempien tarvitsema tuki vaihtelee riippuen heidän henkilöhistoriastaan, toimeentulostaan ja elämäntavastaan. Yhteiskunnan ja sen elämänmuodon monimutkaistuminen vaikuttaa lasten kasvatustehtävän vaativuuteen ja siten myös vanhempien tarvitseman tuen sisältöön. (Hämäläinen 1992, 48.) Huttusen (1989) mielestä kaikki lapsiperheet tarvitsevat tukea, eivät vain ongelmaperheet. Tutkijat ovat todenneet, että vain 20 % vanhemmista kokee selviytyvänsä kasvatuksesta hyvin ja loput noin 80 % vanhemmista tuntevat itsensä epävarmoiksi kasvattajina ja kokevat tarvitsevansa kasvatuksellista tukea. (Huttunen 1989, 63.)

Vanhemmuuden ja kotikasvatuksen tukemisen merkityksestä, muodoista ja rajoista suhteessa perheen omaan vastuuseen ja itsemääräämisoikeuteen ei ole kuitenkaan päästy yksimielisyyteen. Perheiden tukemisen on jopa pelätty heikentävän vanhempien vastuuta kasvatustehtävästään. Kotikasvatuksen tukemisen mahdollisuuksista edistää lasten hyvinvointia tai ehkäistä lastensuojelullisia ongelmia ei ole kattavaa teoreettista tai empiiristä analyysia; hajallaan olevaa informaatiota kuitenkin melko paljon. (Hämäläinen 1992, 48.) Marjatta Bardy on kuitenkin todennut, että ammatillistuminen ja lapsuuden institutionalisoituminen eivät ole horjuttaneet vanhempien asemaa lasten hoitajina ja kasvattajina, pikemminkin päinvastoin. Eräänä johtoideana on ollut perheen vahvistaminen ja vanhempien tukeminen, ei heidän hoito- ja kasvatustehtävänsä keventäminen tai poistaminen. (Bardy 1992, 66-67.) Mielestämme lasten hyvä elämä on kaikkien kasvattajien käsissä. Yhteiskunnassamme tarvitaan sekä

yksilöllistä että kaikkien lasta ympäröivien tahojen vastuunkantoa lasten hyvinvoinnista.

Vanhemmuuden tukemisen yleisenä tavoitteena on sekä lapsen että vanhempien itsensä hyvinvointi, terveys ja onnellisuus. Pugh ja De´Ath (1984) esittelevät neljä pääaluetta, missä vanhemmat tarvitsevat tukea ja ohjausta. Ensinnäkin perheellä pitää olla riittävät ja suotuisat olosuhteet eli tarpeelliset elämänmahdollisuudet ja edellytykset selviytyäkseen kasvatustehtävästään. Useat vanhemmat kokevat lasten kasvattamisen vaikeaksi silloin, kun perheen perustarpeita ei ole kyetty turvaamaan riittävästi. Pitkään jatkunut, vaikea taloudellinen, sosiaalinen tai kasvatuksellinen ongelma vie energiaa perheen muista tehtävistä huolehtimiselta. Mikäli perheellä on useita vaikeita ongelmia samanaikaisesti, tulisi pyrkiä vaikuttamaan näihin kaikkiin samanaikaisesti. Pelkästään yhteen asiaan vaikuttaminen on todennäköisesti tehotonta. (Pugh & De´Ath 1984, 17.)

Toiseksi, vanhemmat tarvitsevat informaatiota ja tietoa monelta eri alueelta. Vanhempien tulisi olla tietoisia yhteiskunnan palveluista ja tuensaantimahdollisuuksista eli siitä, mistä apua voisi saada, kun sitä tarvitaan. Vanhemmat kaipaavat myös tietoa lasten sairauksista, tapaturmista ja yleisestä terveydentilasta ja ehkä kaikkein tärkeintä on saada tietoa ihmisen kehityksestä erityisesti lapsen kehitysvaiheista. Vanhemmat tarvitsevat myös tietoa siitä, miten he voivat vastata lapsen tarpeisiin eri ikäkausina ja mitä eri kehitysvaiheissa olevilta lapsilta voidaan odottaa. Parempi ymmärrys lasten kehityksestä tarkoittaa tietoisuutta kehityksen sosiaalisista, emotionaalisista, älyllisistä ja fyysisistä tekijöistä. (Pugh & De´Ath 1984, 17-18.) Hyvinvointiyhteiskuntamme kykenee kyllä turvaamaan lasten fyysisen kehityksen, mutta haasteeksi nouseekin lasten henkisen hyvinvoinnin turvaaminen. Ongelman hälyttävyydestä on osoituksena useita kuukausia jopa vuosia kestävä odotusajat lasten psykiatrisiin palveluihin.

Kolmanneksi, vanhemmat tarvitsevat vanhempana toimimisen taitoja. Tietoa olisi myös kyettävä soveltamaan. Tärkeimpiä vanhempana toimimisessa ovat erityisesti sosiaaliset ja kommunikaatiotaidot. Käytännöllisten taitojen, esimerkiksi raha-asoiden hoitoon sekä kodinhoitoon että ruoanlaittoon, tarvitaan myös

neuvoja ja ohjausta. Työn ja perhe-elämän yhteensovittaminen vaatii vanhemmilta kykyä organisoida ja asettaa järjestykseen tärkeinä pitämiään asioita. Perheen sisällä korostuvat myös neuvottelutaidot, kun on kyse vanhempien välisestä työnjaosta ja yhteisestä vastuunkannosta. (Pugh & De´Ath 1984, 18-19.) Puolisoiden väliset rooli-odotukset heijastuvat parisuhteen laatuun, mikä puolestaan vaikuttaa lasten hyvinvointiin ja perheen yleiseen ilmapiiriin. Tukea tarjoamalla voitaisiin siten ennaltaehkäistä mahdollisia ongelmia.

Neljänneksi, vanhemmat tarvitsevat ymmärrystä omasta itsestään vanhempina ja ihmisinä. Heidän tulisi olla tietoisia omista arvoistaan ja tavoitteistaan tiedostaakseen näiden vaikutuksen lastensa kasvatukseen. Vanhempien tulisi myös tiedostaa omat tarpeensa ja kyetä sovittamaan ne lasten tarpeisiin siten, että se edistää kaikkien perheenjäsenten kasvua. (Pugh & De´Ath 1984, 19.)

4.2 Vanhempien tukemisen muotoja

Vanhempien tukemisen muotoja ovat aineellinen ja henkinen tuki. Aineellinen tukeminen voi tapahtua joko välillisten tai välittömien tukitoimien avulla, esimerkiksi verotuksessa tapahtuvina tulonsiirtoina tai lapsilisämaksuina. Lapsiperheiden aineellinen hyvinvointi riippuu paljolti siitä, missä määrin yhteiskunta antaa perheille aineellista tukea. Henkinen tukeminen tapahtuu vaikuttamalla perheiden elämäntapaan ja vuorovaikutuskulttuuriin. Henkinen tuki voi ilmetä eri muodoissa: terapiana tai erilaisena kasvatuksellisena toimintana, yksilöllisenä neuvontana tai ohjauksena tai ryhmätyönä, luento-opetuksena tai kirjallisuuden kautta tapahtuvana vaikuttamisena, joukkotiedotusvälineiden välittämänä tietoisuina tai vanhempien itsensä organisoimina keskustelupiireinä. (Hämäläinen 1992, 48-49.)

Hämäläinen (1992) on tarkastellut lapsen hyvinvoinnin edistämistä vanhempien henkisen tukemisen näkökulmasta. Vanhemmille annetaan mahdollisuuksia kasvatustietoisuutensa syventämiseen jakamalla heille tietoa kasvattajana toimimisesta, lapsen kehityksestä ja siihen vaikuttavista seikoista, kannustamalla heitä ottamaan vastuuta lapsen kehityksen tukemisesta ja hyvinvoinnista sekä keskustelemalla heidän kanssaan vanhempana toimimisesta. Täten

pyritään vaikuttamaan heidän ajattelutapaansa, arvoihin, uskomuksiin ja kasvatustietoisuuteen. Ajattelutapa määrittää ratkaisevasti heidän elämäntapavalintojaan, mitkä puolestaan määrittävät merkitsevästi lapsen hyvinvointia. (Hämäläinen 1992, 49.)

Lasten hyvinvoinnin näkökulmasta vanhempana toimimisen tukeminen voi ilmetä ennaltaehkäisevänä, jo syntyneiden ongelmien pahenemista ehkäisevänä ja syntyneitä ongelmia korjaavana toimintana. Se voi olla konkreettista kodin- ja lastenhoitoapua tai abstraktimpaa kasvatuksellista tukea, relevantin kasvatustiedon jakamista vanhemmille ja heidän kasvatustietoisuuteensa vaikuttamista tai syvemmin vanhempien mieltä hoitavaa terapiaa. (Hämäläinen 1992, 49.)

Sosiaalinen tuki tarkoittaa Hesslen mukaan (1991) tukea antavaa toimenpidettä ihmissuhteissa. Tuki kohdistuu yksilöön. (Seikkula 1994, 17.) Virjonen (1994, 42) määrittelee sosiaalisen tuen laajemmin avuksi, suojaksi ja tueksi, jota on mahdollista saada toisilta ihmisiltä ja auttamisorganisaatioilta. Sosiaalisen tuen muodot voidaan luokitella seuraavasti (Virjonen 1994, 42): (1) aineellinen tuki, kuten raha, tavara tai apuväline, (2) toiminnallinen tuki, kuten palvelu tai kuntoutus, (3) tiedollinen tuki, kuten neuvo, opastus tai harjoitus, (4) emotionaalinen tuki, kuten empatia tai kannustus ja (5) henkinen tuki, kuten aate, uskonto tai filosofia. Sosiaalisessa tuessa korostuu ihmisten välinen vuorovaikutus: he antavat ja saavat henkistä, emotionaalista, tiedollista ja aineellista tukea. Se on tarkoituksellista ja siihen sisältyy positiivinen vaikutus henkilöltä toiselle. (Tarkka 1996, 12-13.)

Tässä tutkimuksessa tarkastelemme vanhemmuuden tukemista lähinnä sosiaalisena tukena ja erityisesti toiminnallisen, tiedollisen ja emotionaalisen tuen muodossa. Toiminnallinen tuki nähdään käytännön apuna, lähinnä lasten hoitamiseen liittyvänä. Tiedollinen ja emotionaalinen tuki käsitetään taas neuvon saamisena, henkilökohtaisista asioista tai ongelmista keskustelemisena sekä kannustamisena, rohkaisemisena ja myötäelämisenä. Kaikkien näiden tukimuotojen avulla pyritään edistämään lapsen fyysistä ja psyykkistä hyvinvointia.

4.3 Sosiaalinen verkosto vanhemmuuden tukena

4.3.1 Sosiaalinen verkosto ekologisen lähestymistavan pohjalta

Ekologisen lähestymistavan mukaan vanhemman kyky toimia vanhempana ja kasvattajana ei ole riippuvainen pelkästään vanhemman persoonallisista ominaisuuksista vaan myös ympäröivästä yhteiskunnasta, sen tarjoamasta tuesta ja mahdollisuuksista ja siinä vallitsevasta kulttuurista. (Kähkönen 1991, 13.) Bronfenbrennerin (1979) kehittämässä **ekologisessa mallissa** korostetaan kasvatuksen yksilöpsykologisen perustan sijasta ihmisten vuorovaikutusta inhimillisessä elämässä. Kasvatus nähdäänkin kaikkien kasvatukseen osallistuvien ihmisten välisenä yhteistyöprosessina. (Huttunen 1989, 50.)

Lapsi kehittyy jatkuvassa vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa. Hän toimii samanaikaisesti monessa eri viiteryhmässä, kuten toveripiirissä, harrastusryhmässä, päiväkodissa tai koulussa. Optimaalisen kasvun ja kehityksen mahdollisuuksiin vaikuttaa merkittävästi se, miten vanhempien ja muiden lapsen kanssa toimivien aikuisten yhteistyö toimii. Vanhempien mahdollisuuksiin toimia ja kehittyä vanhempana vaikuttaa se, missä määrin heille on olemassa erilaisia tukijärjestelmiä. Ekologisessa kasvatuskäsityksessä korostetaan erityisesti sosiaalisen verkoston merkitystä. (Huttunen 1989, 54.)

Sosiaalinen verkosto on käsite, jonka avulla voidaan kuvata ihmissuhteiden kokonaisuus. Sosiaalista verkostoa voidaan tarkastella systeeminä, joka rakentuu aina uudelleen kussakin vuorovaikutustilanteessa. Se ei ole itsenäinen systeemi vaan yksilön itsensä tärkeiksi kokemien ihmisten suhdejärjestelmä. (Seikkula 1994, 16.)

Marsella ja Snyderin (1981) mukaan sosiaalisella verkostolla tarkoitetaan niitä vuorovaikutussuhteita, joiden kautta yksilö ylläpitää sosiaalista identiteettiään. Tällaisista suhteista yksilö saa henkistä tukea, materiaalista apua ja palveluja sekä myös uusia ihmissuhteita. Jokainen suhde verkoston yksilöihin on erilainen ja eri suhteilla on hyvin erilainen merkitys. Yhden kanssa voi pohtia kasvatusongelmia ja toisen kanssa käydä lenkillä. Suhteiden merkitys voi olla tilan-

teen mukaan kaikissa yhtä tärkeä. Sellaiset sosiaaliset ihmissuhteet, joissa yksilö on avun antajana, ovat sosiaalisen verkoston tyydyttävyyden kannalta erityisen tärkeitä. (Seikkula 1994, 18.)

Sosiaalinen verkosto muodostaa systeemin, jota Bronfenbrenner (1979, 7-8) tarkastelee mikrosysteemin, mesosysteemin, eksosysteemin ja makrosysteemin alakäsitteillä. Yksilön **mikrosysteemejä** muodostavat kaikki häneen suorassa yhteydessä olevat ihmissuhteet ja instituutiot. Lapsen mikrosysteemejä ovat esimerkiksi oma perhe, päiväkoti, koulu ja leikkikaverit. Vanhempien mikrosysteemi muodostuu ympäristön läheisistä ihmissuhteista ja päivittäisistä toiminnoista. Näitä voivat olla puoliso, lapset sekä työ- tai kouluympäristö. Vanheman ja lapsen vuorovaikutus tapahtuu juuri mikrotasolla ja nämä vuorovaikutussuhteet ovat yksilön kehitykselle erityisen merkityksellisiä. (Bronfenbrenner 1979, 22-25.)

Mesosysteemi on mikrosysteemejä yhdistävä systeemi. Neuvolan, päiväkodin tai koulun ja lapsen perheen väliset kontaktit muodostavat mesosysteemin. Mesosysteemin toimivuuteen vaikuttaa olennaisesti lapsen kasvatuksesta vastaavien aikuisten yhteistyön ja vuorovaikutuksen onnistuminen. Vanhempien mesosysteemiin kuuluvat esimerkiksi lähisuku, ystävät, naapurit ja työyhteisö. (emt. 25.) Huttunen (1989, 52) painottaa lapsen kasvuympäristöjen välisen yhteistyön merkitystä kasvatuksen onnistumisen kannalta. Lapsen sopeutuminen erilaisiin yhteisöihin vaatii onnistuakseen luottamuksellista ja kiinteää yhteistyötä vanhempien sekä päivähoidon tai koulun kesken.

Eksosysteemillä tarkoitetaan niitä ympäristöjä, joiden kanssa yksilö ei välittömästi joudu vuorovaikutukseen. Ne ovat merkityksellisiä siinä mielessä, että niiden tapahtumat vaikuttavat ympäristöön, jossa yksilö on aktiivisena vaikuttajana. Esimerkiksi vanhempien työ, opiskelu ja sosiaaliset suhteet ovat osa lapsen eksosysteemiä. (Bronfenbrenner 1979, 25). Yhteiskunnan eri tukijärjestelmät ja niiden laatu, määrä ja joustavuus muodostavat eksosysteemejä. Vanhempien eksosysteemiin kuuluvat esimerkiksi sosiaali- ja terveystalvet. (Virpiranta-Salo 1992, 28-29.)

Makrosysteemin muodostavat kulttuuriset ideologiat, kasvatukselliset, poliittiset ja ekonomiset arvot, jotka vaikuttavat eksosysteemin kautta yksilön toimintaan meso- ja mikrotasoilla saakka. (Bronfenbrenner 1979, 26.) Lapsiperheillä tämä tarkoittaa esimerkiksi yhteiskunnan tarjoamaa materiaalista ja lainsäädännöllistä tukea. Lapsen kasvatusta päiväkodissa tai koulussa sekä kotona ohjaavat arvot voivat muodostaa makrosysteemin. Täten yhteiskunnan makrosysteemiin kuuluvat arvot ja asenteet vaikuttavat perheiden kaikinpuoliseen hyvinvointiin.

Ihanteellisinta olisi tutkia samanaikaisesti kaikkia niitä osasysteemejä, jossa lapsi on osallisena. Erityistä huomiota tulisi kiinnittää systeemien väliseen vuorovaikutukseen. Eri instituutioiden kuten perheen, neuvolan, päiväkodin tai koulun tutkiminen erillisinä ei riitä, vaan tutkimuksen tulee kohdistua eri instituutioiden väliseen vuorovaikutukseen ja sen seuraamuksiin. (Huttunen 1984, 14.) Tutkimuksessamme keskitymme lapsen mesosysteemin tarkasteluun.

4.3.2 Sosiaalisen verkoston antaman tuen merkitys

Ekologisen kasvatuskäsityksen mukaan (Bronfenbrenner 1979) vanhempien kasvattajina saamalla tuella on merkittävä vaikutus heidän mahdollisuuksiinsa toimia ja kehittyä vanhemman roolissa. Bronfenbrenner on korostanut erityisesti sosiaalisen verkoston merkitystä lapsiperheiden tukena. Vanhempien sosiaalisen verkoston muodostavat sukulaiset, ystävät, tuttavat, naapurit ja kaikki ne henkilöt, joiden kanssa vanhemmat tekevät yhteistyötä lastensa kasvun ja kehityksen edistämiseksi. (Huttunen 1989, 54-55.)

Huttunen (1989) on tarkastellut kolmella eri tasolla sosiaalisen verkoston vaikutusta vanhemman rooliin ja tätä kautta epäsuorasti lapseen. Sosiaalinen verkosto antaa vanhemmille **emotionaalista tukea**. Kasvatuksellinen tuki on erityisen tärkeää, sillä pelkän kasvatustiedon saaminen ilman henkilökohtaista tukea saattaa jopa heikentää vanhempien itseluottamusta kasvattajina. (Huttunen 1989, 55.) Kasvatusta ja kehitystä koskevaa ristiriitaistakin tietoa on tarjolla yllin kyllin. Vaatimuksia ja odotuksia tuntuu kasautuvan monelta eri taholta, mutta henkilökohtaista tukea tarjotaan melko vähän.

Sosiaalinen verkosto kontrolloi vanhempien kasvatustapoja ja menettelyjä. Kontrolli voi olla luonteeltaan positiivista silloin, kun se vaikuttaa vanhempien kasvatustyyliin ja käyttäytymiseen lasten kehitystä edistävällä tavalla ja suojelee lapsia esimerkiksi huonolta kohtelulta. Mikäli ympäristö ei ole hyväksyvä ja rohkaiseva, kontrolli voi olla negatiivista. Jos ympäristö jatkuvasti arvostelee tai suhtautuu kielteisesti vanhempien kasvattajana toimimiseen, voivat vanhemmat rakentaa ihannekasvattajan kulisseeja. Tällöin vaikeuksista vaietaan eikä niitä hyväksytä elämään kuuluviksi. Tämä puolestaan lisää kasvatusvaikeuksia. (Huttunen 1989, 55.)

Sosiaalinen verkosto antaa vanhemmille roolimalleja ja esimerkkejä siitä, kuinka erilaisissa kasvatustilanteissa toimitaan. Roolimallit ja esimerkit saavat vanhemmat joskus toimimaan päinvastaisella tavalla, esimerkiksi omien lasten kohdalla asetetaan tiukemmat käyttäytymissäännöt. Jos vanhempien sosiaalinen vuorovaikutusverkosto on kovin suppea, vanhemmat toistavat kasvatuksessa kotoaan perimiä menetelmiä, vaikka nämä olisivat lapsen kehitykselle epäsuotuisia. (Huttunen 1989, 56.)

Vanhempana toimimiseen voi saada tukea epävirallisilta, puolivirallisilta ja virallisilta tahoilta. **Epävirallisiin verkostoihin** kuuluvat muun muassa vanhempien omat vanhemmat, sukulaiset, henkilökohtaiset ystävät ja työtoverit. **Puolivirallisia** tuen antajia ovat aikakauslehdet ja kasvatusoppaat, sähköiset viestimet, erilaiset luennot ja seminaarit. Vanhempien **virallisen** tukiverkoston muodostavat äitiys- ja lastenneuvolat, perheneuvolat sekä päiväkodit ja koulut. (Hämäläinen 1987, 40-51.)

Tutkittaessa henkilöiden tukeutumista eri tahojen apuun (Niemelä et al. 1994) selvisi, että perheisiin ja sukulaisiin turvauduttiin selvästi useammin kuin ammattiauttajiin. Vain sairastumisissa turvauduttiin ensisijaisesti virallisen tahon apuun. Ystäviltä ja tuttavilta haetaan apua kaikessa muussa paitsi terveyteen ja talouteen liittyvissä asioissa. Naisille epävirallinen verkosto on tärkeämpi avunlähde omissa ja elämänvaikeuksissa kuin miehille. (Kotakari & Rusanen 1996, 181.)

Sihvon ja Uusitalon (1993) mukaan lastenhoidon ongelmiin halutaan ensisijaisesti apua perheeltä ja omaisilta. Lasten sosiaalisissa ongelmissa mieluisin auttaja on kuitenkin ammattiauttaja. Tutkimuksen tulokset vahvistivat näkemyksen, jonka mukaan perhe ja suku sekä viralliset ammattiauttajat ovat mieluisampia auttajia pulmasta riippumatta. Vapaaehtoisten auttajien puoleen pulmatilanteissa kääntyisivät vain harvat. (Sihvo 1996, 175.)

4.3.3 Epävirallinen ja puolivirallinen verkosto tuen antajina

Ystävien ja sukulaisten lasten kasvatukseen ja hoitoon antama tuki on monille vanhemmille hyvin merkityksellinen. Epävirallinen sosiaalinen verkosto välittää vanhemmille emotionaalista, materiaalista ja tiedollista tukea sekä lastenhoidon apua. Ystäviltä ja sukulaisilta saadaan myös käyttökelpoisia roolimalleja ja esimerkkejä vanhempana toimimisesta. Tiedollisella tuella saattaa olla myös emotionaalinen, epävarmuutta vähentävä merkitys. Tietouden ja elämäkokemuksen välittämisen ohella sukulaisuus- ja ystävyysuhteilla on myös terapeutin vaikutus yksilön ja perheen elämään. (Hämäläinen 1987, 44.)

Melkas (1992) on tutkinut kanssaihmisten epävirallista apua Suomessa. Tutkimuksen mukaan odotukset ja saatu apu vaihtelivat auttajan mukaan. Lähiomaisilta halutaan saada ja saadaankin taloudellista apua ja suuria palveluksia. Naapureilta odotetaan pieniä satunnaisia palveluksia. Ystäviltä saadaan ja odotetaan keskusteluja, neuvoja ja seuraa. Melkaksen tutkimus osoitti, että 63 % suomalaisista saa erilaista apua kanssaihmisiltään ja vain 6-16 % kuuluu selvästi sosiaalisista verkostoista syrjäytyneisiin. (Melkas 1992, 85.)

Lähiomaisten apua pidetään tänä päivänä monissa tilanteissa erityisen tärkeänä. Varsinkin isovanhemmista on tullut perheille merkityksellinen voimavara. Melkas (1992, 113) toteaa, että parisuhteen solmimisen tai perheen perustamisen yhteydessä painopiste siirtyy ystävyysuhteista takaisin vanhempien ja lasten väliseen avunantosuhteeseen. Rajalan ja Ruoppilan (1983, 232) tutkimuksen mukaan tärkeimpiä sosiaalisen tuen lähteitä olivat puolisoitten omat vanhemmat. Käytännön apua omilta vanhemmilta pyydettiin melko vähän.

Suhteen tekee tärkeäksi vanhemmilta saatu henkinen tuki ja varmuus siitä, että tarvittaessa heiltä voi saada apua.

Suhteet sukulaisiin rakentuvat ihmisten vuorovaikutuksessa oman historiansa pohjalta. Ne saattavat vaihdella ja muuttua ajan myötä, eivätkä ne ole normatiivisesti saneltuja. Sukulaisuus voi sisältää läheisiä ja kiinteitä ihmissuhteita, mutta tällöin se on vaatinut erityistä ihmissuhdetyötä, eivätkä ne ole seurausta abstrakteista moraalisäännöistä. Täten sukulaisuuden merkitystä sosiaalisen tuen antajana voidaan pitää ennustamattomana ja sattumanvaraisena. Sukulaisavun aineelliset ja sosiaaliset edellytykset vaihtelevat huomattavasti. Ihmiset eivät nykyään ole sen haluttomampia auttamaan tai tukemaan kuin aikaisemmin, mutta auttamisen sosiaaliset, taloudelliset ja demografiset olosuhteet ovat muuttuneet selkeästi. Auttaminen on sidoksissa näihin ehtoihin eikä vain moraalisiin. Osa apua tarvitsevista jää kuitenkin erilaisista syistä kaiken epävirallisen tuen ulkopuolelle. Sukulaisten puoleen käännytään vain, jos muuta mahdollisuutta ei ole. (Julkunen 1994, 45-46.)

Ystäväpiiri muuttuu useasti elämän aikana. Ystävyysuhteet saattavat päättyä eri syistä ja uusia ystävyysuhteita solmitaan läpi elämän. Vanhemmuuteen siirtymisessä ystävyysuhteiden merkitys usein korostuu ja niiden tärkeysjärjestys voi muuttua. Ystävät toimivat tärkeinä peileinä vanhemmuudessa. Monilla tapahtuu lastensaannin jälkeen ystävyysuhteiden perheistymistä. (Hämäläinen 1986, 180.) Äidin ja isän roolien myötä saadaan uusia ystäviä samassa elämäntilanteessa olevista lapsiperheistä, esimerkiksi äiti-lapsi -piirit tai lasten leikkipuistot ovat otollisia paikkoja solmia uusia ystävyysuhteita.

Auvinen (1995) on tutkinut perheen ystävyys- ja tuttavuussuhteiden riittävyyttä Suomessa. Tutkimuksen mukaan 82 % vastaajista on tyytyväisiä perheen ystävyys- ja tuttavuussuhteiden riittävyyteen. Vanhempien ystäväpiirin vaikutus perheen lapseen koetaan miltei poikkeuksetta hyväksi (86 %). Pelkosen (1994) tutkimus osoitti, että hieman yli kymmenen prosenttia perheistä koki sosiaaliset tukiverkkonsa riittämättömiksi. Kuitenkin noin joka neljänneltä perheeltä puuttui tukea antavat isovanhemmat. (Juntunen & Krats 1997, 47.)

Puolivirallisen vanhemmuuden tuen tahoja ovat vanhemmuutta ja lasten kasvatusta tarkasteleva kirjallisuus ja aikakauslehdistö sekä vanhemmille tarkoitettut leirit, kurssit ja seminaarit. Joukkotiedotusvälineiden vanhempainkasvatusohjelmat ja videofilmit kuuluvat myös puolivirallisiin tiedonvälityskanaviin. Suomessa on useita organisaatioita, kuten kirkko, seurakunnat, Mannerheimin lastensuojeluliitto, Lastensuojelun keskusliitto sekä eräät muut järjestöt ja yksittäiset yhdistykset, jotka toteuttavat puolivirallista vanhemmuutta tukevaa toimintaa. Julkaisutoiminnan lisäksi nämä organisaatiot järjestävät vanhemmille seminaareja ja leirejä. Järjestöt tekevät usein myös merkittävää tutkimus- ja kehittämistyötä ja kouluttavat työntekijöitä vanhemmuutta tukevaan toimintaan. (Hämäläinen 1986, 45.)

Juhani Tähtinen (1992) on historiallisen lähestymistavan kautta tarkastellut puolivirallisia tiedonvälityskanavia, lähinnä lastenhoito- ja kasvatussoppaita sekä aikakauslehtiä. Hän toteaa kasvatussoppaiden julkaisumäärän lisääntyneen jatkuvasti. Myös muu puolivirallinen vanhempien tukemiseen liittyvä toiminta on lisääntynyt. Mannerheimin lastensuojeluliitto järjestää jatkuvasti kursseja, leirejä ja kerhotoimintaa, julkaisee vanhemmille kasvatussoppaita ja lasten ikäkausilehtisiä sekä välittää muunlaista materiaalista apua kuten turvaistuinten vuokrausta. Lastenhoitoavun välittäminen kuuluu perinteisesti liiton tehtäväkenttään ja sen kysyntä kasvaa jatkuvasti. Perhekahvilatoiminnasta ja perhe-toimintakeskuksista on tullut lapsiperheiden kohtaamispaikkoja ja kontaktikeskuksia. Näiden toimintojen puitteissa vanhemmilla on mahdollisuus keskustella ja tutustua muihin lapsiperheisiin mutta saada myös vierailivilta asiantuntijoilta tietoa ja kasvatuseuvontaa. Mannerheimin lastensuojeluliiton palvelevat puhelimet ovat saavuttaneet suuren suosion. Hiltusen (1989) mukaan vanhempainpuhelinten suosituimpia keskustelunaiheita ovat olleet leikki-ikäisiä lapsia ja nuoria koskevat ongelmat (Hiltunen 1989, 34-35).

4.3.4 Virallinen verkosto tuen antajana

Yhteiskunnan virallinen vanhempien tukemiseen liittyvä toiminta on sidoksissa yhteiskuntapolitiikan, erityisesti perhepolitiikan arvoihin ja tavoitteisiin. Yhteiskunnassamme vastuu virallisesta vanhempainkasvatuksesta kuuluu neuvoloille,

päivähoidolle ja kouluille. Terveyskeskusten äitiys- ja lastenneuvolat ja kasvat-
tus- ja perheneuvontaa tarjoavat perheneuvolat toimivat merkittävänä perhe- ja
lastenkasvatustietouden virallisina kanavina. Edellisen toiminta painottuu lapsen
fyysisestä hyvinvoinnista huolehtimiseen ja ennaltaehkäisevään toimintaan.
Jälkimmäisen toiminnan painopisteenä on sellaisten ihmisten tukeminen ja
hoito, joilla on vaikeuksia sosio-emotionaalisella alueella. Kodin, päivähoiton ja
koulun välisen yhteistyön merkityksellisyys korostuu, koska kontaktit näihin
virallisiin tahoihin ovat lapsen kautta päivittäisiä. Tällöin yhteistyön onnistuminen
on erityisen tärkeää lapsen kasvun ja kehityksen edistämiseksi.

Äitiys- ja lastenneuvolan tarjoamat palvelut ovat olennainen ja lähes itsestään
selvänä pidetty osa suomalaista lapsuutta ja vanhemmuutta. Yksi neuvolatoiminnan
keskeinen tehtävä onkin vanhemmuuden ja perhe-elämän tukeminen ja
ohjaaminen. (Kuronen 1994,1.) Suomalaisista odottavista äideistä lähes kaikki
(99,9 %) käyttävät äitiysneuvolan palveluita. Lastenneuvolapalvelujen käyttö on
samansuuntaista erityisesti lapsen ensimmäisen ikävuoden aikana. (Vehviläinen-
Julkunen 1993, 44.)

Suomalaiset vanhemmat ovat aktiivisia ja he tietävät paljon. Asiakkaat vaativat
neuvolalta ammattitaitoista keskustelukumppanuutta ja he jopa kyseenalaista-
vat sen toimintaa. Vanhemmat odottavat neuvolalta sosiaalista, emotionaalista
ja aivan konkreettista tukea erityisesti ensimmäisen lapsensa kanssa. (Vehviläinen-
Julkunen 1993, 45.)

Kuronen on tutkinut äitiys- ja lastenneuvoloiden toimintatapoja. Hänen (1994,
101) mukaan äitiys- ja lastenneuvolatyön keskeistä merkitystä ilmentää neuvola-
käynnille tiivis aikataulu, säännöllisesti ja rutiininomaisesti tehtävät tutkimuk-
set ja toimenpiteen ja niiden tulosten huolellinen kirjaaminen. Näitä organisato-
risia toimenpiteitä eivät sen enempää työntekijät kuin asiakkaatkaan kyseen-
alaista. Lapsen terveys ja normaali kehitys näyttävät olevan ensisijaisesti
asiantuntijoiden toiminnan varassa ja heidän määriteltävänänsä oleva asia. Näin
vanhempien tehtäväksi jää neuvolapalveluiden säännöllinen käyttäminen,
tutkimuksiin ja toimenpiteisiin suostuminen, tietojen antaminen asiantuntijoiden
toiminnan perustaksi ja annettujen ohjeiden noudattaminen.

Kuronen (1994, 101) näkee neuvoloiden toiminnan sisäisen logiikan rakentuvan useista keskenään ristiriitaisista elementeistä. Ensinnäkin neuvolan palvelujen vapaaehtoisuutta korostetaan, mutta käytännössä neuvolapalveluiden säännöllisessä käyttämisessä on kyse vastuullisen vanhemmuuden osoittamisesta. Palveluiden käyttämättä jättäminen tulkitaan neuvolassa yksilön tai perheen ongelmaisuuksena, sosiaalisina ongelmina, välinpitämättömyytenä tai motivoitumattomuutena. Kyse ei ole siis todellisesta valinnanvapaudesta.

Toiseksi työntekijät neuvolassa haluavat nähdä työnsä kaikkia lapsiperheitä koskevana, tavallisia, jokapäiväisen elämän ongelmia koskevana. Ristiriita esiintyy silloin, kun asiakkaina onkin niin sanottuja ongelma-asiakaita. Neuvola pyrkii määrittelemään heidän fyysiset, psyykkiset ja sosiaaliset ongelmansa, mutta näiden käsittelyä asiakkaiden itsensä kanssa varotaan ja vältetään. Ongelmat pyritään normalistamaan, sivuuttamaan lyhyesti tai selittämään tavallisina ja jokapäiväisinä. (emt., 102.)

Kolmas ristiriita neuvolatyön toiminnan logiikassa on perhekeskeisyyden voimakkaan korostamisen ja perheen yksityisyyteen puuttumattomuuden välillä. Perhettä ei käsitelläkään 'koko perheenä' vaan asiakasta suhteessa perheeseensä. Perhetaustasta ja perheestä kerätään paljon tietoa, mutta ongelmatilanteissa niitä ei hyödynnetäkään. Perheen sisäisiin ongelmiin puututaan hyvin varovasti. (emt., 102.)

Kuronen (1994, 102) näkee ristiriitojen johtuvan siitä, että neuvolan työntekijät pitävät keskeisenä tehtävänä raskauden kulun ja lapsen kehityksen säännöllistä ammatillista seuranta. Esille tuleviin ongelmiin puututaan terveyden huollon ja lääketieteen keinoin. Kuitenkin he työssään haluavat korostaa moninaista vanhempien ja perheiden tukemista ja ohjaamista.

Neuvolan työntekijät näkevät vanhemmat yhteistyökumppaneina lapsen hyvinvoinnin turvaamisessa. Vanhempiin pyritään luomaan luottamuksellinen suhde, mutta liiallista puuttumista yksityisyyteen varotaan. Vastuullista vanhemmuutta arvostetaan, mutta käytännössä ensisijaisesti äidin odotetaan toimivan yhteistyössä ja huolehtivan neuvolapalveluiden käytöstä. Vanhemmuuden ja van-

hempien parisuhteen laatu saa keskeisen merkityksen lapsen hyvinvoinnin kannalta. Äidin ensisijaista asemaa suhteessa lapseen ja perheeseen pidetään itsestäänselvytyksenä, mutta isyys puolestaan on erityisesti neuvolassa käsiteltävä asia. (Kuronen 1994, 103.)

Vehviläinen-Julkunen (1993, 47) korostaa, että neuvoloiden toimintaa on rakennettava asiakkaiden todellisten tarpeiden pohjalta ottamalla vanhemmat mukaan toiminnan suunnitteluun ja toteuttamiseen. Täten irrottaudutaan asiantuntijakeskeisyydestä ja päästään rakentamaan yhteistyöhön vanhempien kanssa. Keskeistä tulisi olla vanhempien omien voimavarojen ja asiantuntijuuden korostaminen. Erityisen tärkeää on aistia herkemmin perheen rakenteissa ja muodoissa tapahtuvat muutokset, jotta osattaisiin työskennellä erilaisten perheiden kanssa.

Lasten **päivähoidolla** tarkoitetaan lapsen hoidon järjestämistä päiväkotihoidona, perhepäivähoitona, leikkitoimintana tai muuna päivähoitotoimintana (Sosiaali- ja terveysministeriö 1999). Lasten päivähoidolla on merkittävä rooli suomalaisten lapsiperheiden jokapäiväisessä elämässä. Suomessa kaikilla alle kouluikäisillä lapsilla on nykyisin subjektiivinen oikeus päivähoitoon. Alle kolmivuotiaista lapsista noin joka neljäs ja 3-6-vuotiaista lapsista kaksi kolmasosaa oli vuonna 1997 kunnallisessa päivähoidossa (Sosiaali- ja terveysministeriö 1998). Sisällöllisesti lasten päivähoito on varhaiskasvatusta, jossa yhdistyy kiinteästi sekä hoito, kasvatusta että opetus.

Päivähoidon kehittämiseen ovat vaikuttaneet pitkälti työvoimapolitiittiset syyt ja pienten lasten vanhempien työssäkäynti. Päivähoito on nähty palveluna lastenhoidollisiin tarpeisiin vanhempien käydessä työssä. Päivähoidon sisällön ja laadun kehittäminen on jäänyt vähemmälle huomiolle. Tänä päivänä päivähoiton kehittämisessä on meneillään voimakas muutosprosessi. Sen on vastattava yhteiskunnan muutoksen aiheuttamiin vaatimuksiin. Haasteellisia alueita ovat elinikäinen oppiminen, suomalaisen päivähoiton erityispiirteen, hoidon, kasvatuksen ja opetuksen saumattomuuden, säilyttäminen sekä päivähoiton ja koulun yhteistyö että lasten ja vanhempien osallisuuden lisääminen. Myös lasten sosio-emotionaalisten ongelmien lisääntyminen on kasvattanut perheiden

kasvatuksellisen ja muun tuen tarvetta. Täten päivähoidon tehtävä ehkäisevänä sosiaalipalveluna on viime vuosina korostunut. (Sosiaali- ja terveysministeriö 1999.)

Lain mukaan päivähoiton tavoitteena on tukea päivähoidossa olevien lasten koteja näiden kasvatustehtävässä ja yhdessä kotien kanssa edistää lapsen persoonallisuuden tasapainoista kehitystä. Päivähoitopedagogiikkaa on pyritty kehittämään 1990-luvun lasten ja perheiden tarpeisiin. Aikuiskeskeisen kasvatustotteen sijasta toimintoja suuntaa lapsen oma näkökulma. Vanhempien ja päivähoiton yhteistyötä korostetaan lapsen päivähoitopäivän sujumisen kannalta. (Hujala-Huttunen & Nivala 1996, 4-5.)

Päivähoidossa suoritettut selvitykset (mm. Huttunen & Nivala 1991, Hujala-Huttunen & Nivala 1995) ovat osoittaneet, että suurin osa vanhemmista haluaa vaikuttaa oman lapsensa päivähoitokasvatukseen ja yleensä päivähoiton kehittämiseen. Mieluisin yhteistyömuoto vanhemmille on kahdenkeskiset keskustelut omasta lapsesta. (Hujala-Huttunen & Nivala 1996, 19.) Yhteistyöaktiivisuudessa ja toimivuudessa on paljon eroja eri päivähoitoyksiköiden kesken. Osassa yksiköissä yhteistyö jää melko muodolliselle tasolle. Niin sanottu yhteistyö on käytännössä pelkkää toiminnoista ja tapahtumista tiedottamista. Vanhempia ei yritetäkään aktivoida osallistumaan toimintoihin ja niiden suunnitteluun. Toisaalta on myös päiväkoteja, joissa esimerkiksi vanhempainyhdistykset toimivat hyvinkin aktiivisesti järjestäen erilaisia tempauksia ja teema-iltoja. Tällaiset tilaisuudet tarjoavat vanhemmille erinomaisen tilaisuuden tutustua toisiinsa. Rusasen (1998) tutkimus osoitti, että sekä päivähoiton henkilökunta että vanhemmat kaipasivat toistensa asiantuntemusta lapsen parhaaksi.

Kodin ja päivähoiton yhteistyön tavoite on kotikasvatuksen tukeminen. Huttusen (1988) mukaan kotikasvatuksen tukeminen päivähoidossa sisältää seuraavia asioita:

- päivähoitokasvatusta tulee toteuttaa lasten yksilöllisistä kehitystarpeista käsin

- vanhempia tulee aktivoida tuomaan omaa lastaan koskeva asiantuntemus päivähoiton kehittämiseen lasten yksilöllisten kehitystarpeiden mukaisesti
- vanhemmuutta tulee tukea korostamalla perheen myönteisiä voimavaroja
- päivähoiton tulee toimia yhteistyössä lasten ja perheiden hyvinvoinnista vastaavien muiden instituutioiden kanssa (Hujala-Huttunen & Nivala 1996, 20.)

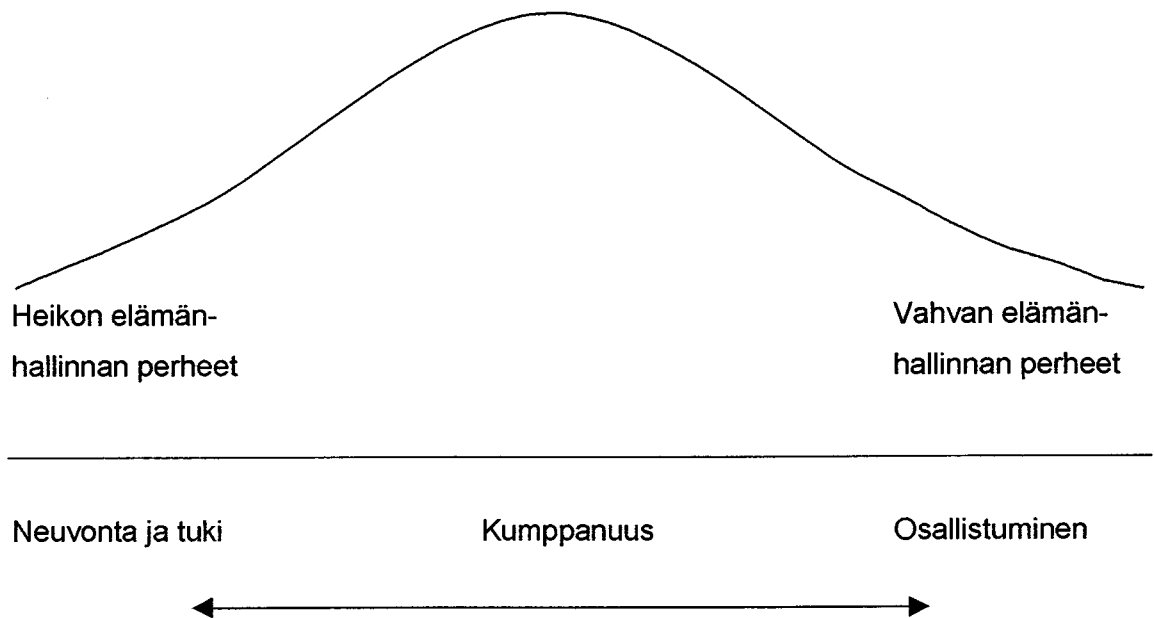
Tänä päivänä perheet ovat yksilöllisiä niin rakenteeltaan kuin sisäisten prosessiensa suhteen. Tästä johtuen päivähoiton on käytettävä erilaisia yhteistyöstrategioita yhteistyön onnistumiseksi. Erilaisia yhteistyöstrategioita ovat vanhempainkasvatus, vanhempien osallistuminen ja vaikuttaminen sekä kasvatuksellinen kumppanuus. Strategiat eroavat toisistaan siinä, millainen rooli vanhemmilla ja päivähoitohenkilökunnalla on ja siinä, mikä on vaikuttamisen suunta. (Hujala, Puroila, Parrila-Haapakoski & Nivala 1998, 129-130.)

Vanhempainkasvatuksen lähtökohtana on yhteistyön ja vaikuttamisen suunta päivähoitosta perheisiin. Siinä lähdetään käsityksestä, että vanhemmat tarvitsevat asiantuntijan apua ja neuvontaa lasten hoidon ja kasvatuksen suhteen. Vanhempainkasvatuksen asiantuntija-asiakas –asetelma on herättänyt kritiikkiä. Asetelmaan sisältyy ajatus päivähoitohenkilökunnan ammatillisesta auktoriteetista. Tilalle onkin esitetty erilaisia vanhempien ohjaamisen ja neuvonnan muotoja. (emt., 130.)

Vanhemmat osallistujina ja vaikuttajina perustuu lähtökohtaan, jossa yhteistyön suunta on perheestä päivähoitoon. Vanhemmat näkevät päivähoiton palveluna. He ovat palvelun ostajia, kuluttajia tai asiakkaita, joilla on oikeus kontrolloida päivähoiton käytäntöjä. (emt., 130.)

Kasvatuksellista kumppanuutta korostava lähestymistapa painottaa vanhemmuuden ja ammattikasvattajien vastuun jakamista. Keskeistä on tasa-arvoinen vuorovaikutus, jossa vanhempien omaa lasta koskeva asiantuntemus ja henkilökunnan koulutuksen ja työkokemuksen kautta omaksuttu asiantuntemus yhdistyvät lapsen parhaaksi. (emt., 130-131.)

Yhteistyö suunnitellaan ja toteutetaan kunkin perheen tarpeiden ja reaalisten voimavarojen mukaisesti (kuvio 1). Yksittäinen perhe voi tarvita eri aikoina erilaisia yhteistyöstrategioita. Välillä tuki ja ohjaus on tarpeen välillä taas kasvatuksellinen kumppanuus. (emt., 131.)

KUVIO 1. Perheiden elämän hallinnan realiteetit ja päivähoidon yhteistyön strategiat (Hujala ym. 1998, 131.)

Välimäki (1992) on selvittänyt vanhempien kokemuksia päivähoidosta. Vanhemmat kokevat, että suhteiden luominen muiden lasten vanhempiin on hankalaa vaihtelevien hoitoaikojen vuoksi. Täten samoissa hoitopaikoissa ja –ryhmissä asioivat perheet eivät toimi toisilleen merkittävänä sosiaalisina verkostoina. Vanhemmat ovat erityisesti ydinperheissä tottuneet pitämään asiat perheen sisäisinä. Päivähoito on uhka tälle asetelmalle. Pelätään asioihin puuttumista ja sitä, että henkilökunta ajattelee kotona kasvatettavan väärin. (Välimäki 1992, 161.)

Päivähoidon vanhempaintilaisuuksissa sekä vanhemmat että henkilökunta kokivat keskustelun ongelmalliseksi. Liian isossa ryhmässä ei joko synny keskustelua lainkaan tai aktiiviset puhuvat koko ajan. Keskustelu pitäytyy useimmin

erikoistapauksissa kuten lapsen ylivilkkaudessa. Liian pienessä ryhmässä vanhemmat saattavat vaivautua ja jännittää. He saattavat kokea, että henkilökunta vain kyselee miten kotona sujuu. (emt., 162.)

Välimäki (1992, 162) toteaa, että päivähoito on kunnallisena palveluna vasta ensimmäisen sukupolven kokemusta. Täten vanhemmilla ei vielä ole kokemusellista mielikuvaa päivähoitosta. Päivähoitosysteemiä rakennettaessa ei riittävästi huomioitu edellytyksiä toimivan yhteistyön luomiseksi.

Reunan (1999) suorittamassa survey –tutkimuksessa kartoitettiin muun muassa vanhempien tyytyväisyyttä päiväkodin henkilökunnalta saatuun tukeen. Valtaosa (70 %) vanhemmista koki saaneensa riittävästi tukea lasten kasvatukseen liittyvissä asioissa. Noin yksi kymmenestä vanhemmasta ilmoitti, ettei ollut saanut tarpeeksi tukea. Yksi kymmenestä vanhemmasta ei ollut itse kaivannut henkilökunnan tukea lastensa kasvatukseen. Vanhemmille mieluisinta tukea päiväkodin taholta oli keskusteluavun tarjoaminen (87 %). Seuraaviksi vanhemmat painottivat vanhempainiltoja (82 %) ja yhteisten tapahtumien ja tilaisuuksien järjestämistä (78 %).

Lapsen kasvun ja oppimisen edistämisen ohella päivähoiton haasteellisena tehtävänä on vanhempien vanhemmuuden kohtaaminen ja perheiden selviytymisen tukeminen. Päivähoito voidaan nähdä voimavarana, jolla edistetään lasten, perheiden ja yhteisöjen kehitystä ja toimintaa. Toimiva päivähoito edistää vakaata perhe-elämää, lasten ja vanhempien sosiaalista integroitumista, yhtäläisten mahdollisuuksien toteutumista ja siten lasten ja perheiden yleistä hyvinvointia. (Sosiaali- ja terveysministeriö 1999.)

4.4 Koulu vanhemmuuden tukijana

4.4.1 Yhteistyö perusopetuslain valossa

Vuoden 1998 perusopetuslaki velvoittaa kodin ja koulun yhteistyöstä seuraavaa: *opetuksessa tulee olla yhteistyössä kotien kanssa* (perusopetusasetus 3 §). Myös arviointia käsittelevässä 10. §:ssä veloitetaan koulua tiedottamaan koteihin. *Arviointi opintojen aikana. Oppilaan opintojen edistymistä sekä oppilaan työskentelystä ja käyttäytymisestä on annettava riittävän usein tietoa oppilaalle ja hänen huoltajalleen. Tietojen antamisesta määrätään tarkemmin opetussuunnitelmassa.* (perusopetusasetus 10 §). Uuden perusopetuslain veloitteet koulun osalta ulottuvat yhteistyöhön opetukseen liittyvissä asioissa sekä oppilaan edistymisestä, työskentelystä ja käyttäytymisestä tiedottamiseen.

Aikaisemman peruskoululain mukaan peruskoulun opettajan tuli pyrkiä hyvään yhteisymmärrykseen ja yhteistyöhön kodin kanssa tukemalla kotia sen kasvatustehtävässä (peruskouluasetus 108 §). Edellisessä koululaissa yhteistyöhön tuli pyrkiä, mutta uudessa koululaissa se on velvollisuus. Toisaalta nykyisessä koululaissa ei enää ole mainintaa kotien tukemisesta sen kasvatustehtävässä. Peruskoulun opetussuunnitelman perusteissa 1994 peruskoulun tehtäväksi määritellään oppilaan persoonallisen kehityksen tukeminen sekä yleissivistyksen ja opiskeluvalmiuksien kehittäminen. (Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet 1994, 11.) Koulun ja kotien yhteisenä päämääränä on edistää lapsen kehityksen tukemista laaja-alaisesti. Täten koulun toiminta voidaan nähdä myös vanhempien tukemisena heidän kasvatustehtävässään.

Nykyisessä tilanteessa, jolloin lähes kaikki yksityiskohtaiset valtakunnalliset normit koulun pidosta on purettu ja suunnittelu ja päätökset tehdään kunnan ja koulujen tasolla, yhteistyö ja keskusteluyhteys vanhempien kanssa on erittäin tärkeä. Yhteistyö on paljon muutakin kuin pelkkä vanhempainillan järjestäminen. Se tarkoittaa myös yhteistä kehittämistyötä kouluolojen pa-

rantamiseksi, oppilaan oppimisedellytysten laajentamiseksi ja opetussuunnitelman kehittämiseksi yhdessä vanhempien kanssa. (Niemi 1999, 83.)

4.4.2 Kodin ja koulun yhteistyön tasot

Hirsjärvi määrittelee kodin ja koulun välisen yhteistyön opettajien, vanhempien ja oppilaiden keskinäisenä yhteistoimintana ja yhteydenpitona koulun opetus- ja kasvatustehtävien kehittämisessä oppilaan parhaaksi. Tässä toiminnassa painottuvat edellä mainittujen ryhmien keskinäinen tiedonvälitys ja yhteistoiminta. (Hirsjärvi 1992, 97-98.)

Vuorinen (2000, 21-22) erittelee kodin ja koulun välisen yhteistyön syvyydessä kolme tasoa. Vaatimattomin yhteistyömuoto on **yhteydenpito**. Tällöin koulu on kotiin yhteydessä silloin, kun siihen on erityinen tarve. Valitettavan usein kyseessä on jokin epämiellyttävä tai kielteinen asia (esim. ikkunan rikkoutuminen, poissaolot, myöhästymiset), joka ilmoitusluontoisena asiana ei ole eduksi kodin ja koulun suhteen myönteiselle kehittymiselle. Mikäli tällaiset yhteydenotot ovat toistuvia, vanhemmat saattavat tottua ajatukseen, että koulusta ei tule muita kuin ikäviä uutisia.

Aidosta yhteistyöstä voidaan puhua silloin, kun opettajat ja vanhemmat tekevät jotain yhdessä. Aktiivisesti toimivat koti- ja kouluyhdistykset tai muuten aktiiviset vanhemmat ja opettajat löytävät paljon erilaisia yhteistyön muotoja, kuten myyjäisiä, retkiä, urheilutapahtumia ja teemailtoja.

Varsinaisesta yhteistoiminnasta on kyse silloin, kun toiminnalle asetetaan yhteisiä tavoitteita ja käytetään niitä tukevia toimintamuotoja. Tätä pidetään kodin ja koulun välisen yhteistyön vaativimpana tasona. Onnistunut yhteistoiminta edellyttää kodin ja koulun vuorovaikutukselta selvästi enemmän kuin muut tasot. Aito vuorovaikutus kodin ja koulun välille edellyttää uusien toimintatapojen omaksumista. Nykyajan koulun, miksei vanhempienkin, haasteena on löytää ne toimintamuodot ja -tavat, joiden avulla kodin ja koulun välinen vuorovaikutus voisi syventyä yhteistoiminnan asteelle. ”Kodit ovat

koulujen tekemän kasvatus- ja opetustyön riittämättömästi hyödyntämätön voimavara.” (Vuorinen 2000, 19.)

4.4.3 Koulu yhteistyön rakentajana

Koulun sanoma on rapautumassa ja elintila kapenemassa. Kouluista on kuitenkin olemassa toimivat yhteydet koteihin – vielä. Kodit ovat aidolla tavalla kiinnostuneet kouluun liittyvistä asioista, joten kaikki edellytykset ovat olemassa kodin ja koulun entistä aidommalle vuorovaikutukselle. (Vuorinen 2000, 23.)

Vanhempien näkökulmasta katsottuna kouluyhteistyön pitäisi perustua seuraaviin kouluyhteistyökomiteamietinnössä (1981) mainittuihin tekijöihin. Kouluyhteistyön tulee:

- antaa tietoa koulusta ja näin auttaa vanhempia lastensa koulutyön tukemisessa sekä tarvittaessa antaa keskusteluaineksia
- antaa vanhemmille mahdollisuuksia osallistua koulun tavoitteiden laadintaan ja toimintaan
- lisätä vanhempien kasvatustaitoja ja –tietoja sekä kasvattajan varmuutta ja vastuuta; antaa vanhemmille tunne heidän kasvatustaitojensa korvaamattomuudesta; välittää kasvatuskokemuksia vanhemmilta toisille helpottaen näin kotikasvatusta; pitää yllä keskustelua kasvatuksesta
- mahdollistaa hyvien ihmissuhteiden solmiminen vanhempien, lasten ja opettajien sekä muun kouluhenkilöstön kesken

(Komiteamietintö 1981: 20.)

Korpisen (1977) ja Ahon (1980) tutkimusten mukaan vanhemmat pitävät kodin ja koulun välistä yhteistyötä erittäin tärkeänä ja hyödyllisenä. Vanhempia kiinnostavat eniten oman lapsen käyttäytyminen ja se, mitä vaikeuksia hänellä on eri oppiaineissa. Kolmanneksi eniten heitä kiinnostaa lapsensa oppiainekohtainen edistyminen. Vähiten vanhempia kiinnosti lapsensa menestyminen muihin oppilaisiin verrattuna. (Eloranta 2000, 65.)

Uudemmissa 1990-luvulla tehdyissä tutkimuksissa on saatu samansuuntaisia tuloksia. Rätyn, Snellmanin, Mäntysaari-Hetekorven ja Vornasen (1995) tekemä valtakunnallinen kyselytutkimus osoitti, että 74 % (N=555) 9 - 10-vuotiaiden lasten vanhemmista oli erityisen tyytyväinen kodin ja koulun väliseen yhteistyöhön. Syrjälän, Annalan ja Willmanin (1997) Oulussa suorittamassa kyselytutkimuksessa tyytyväisyysprosentti oli vieläkin suurempi. Alasteiden oppilaiden vanhemmista 84 % (N=951) oli hyvin tyytyväisiä kodin ja koulun väliseen yhteistyöhön. Vaikka tutkimusten mukaan vanhemmat ovatkin tyytyväisiä yhteistyöhön, 80 % toivoo vielä yhteistyön tehostamista. (Anttila 1998, 22.)

Onnistuneella yhteistyöllä on myönteinen vaikutus perheiden arkeen ja toisaalta opettajien työedellytyksiin. Opetusryhmien koko, oppimateriaaliresurssit, muu varustetaso sekä erityisopetuksen ja tukiopetuksen saatavuus päätetään paikallistasolla. Vanhempien ja opettajien on yhdistettävä voimansa ja äänensä, jotta päättäjät kuulevat. (Eloranta 2000, 66.)

4.4.4 Kodin ja koulun yhteistyömuotoja

Peruskoulun opetussuunnitelman perusteissa (1994) koulun toivottiin ottavan vanhemmat mukaan opetussuunnitelman laatimiseen. Opetussuunnitelman laadinta nähdään jatkuvana prosessina, joka reagoi ympäristön muutoksiin. Kasvatustavoitteet ovat arvosidonnaisia, joten koulut ovat joutuneet selkiyttämään arvopohjaansa. Koulun ja kodin yhteistyöllä on tässä tiedonvaihdossa ollut keskeinen osa. Kouluille on avautunut aivan uudenlainen mahdollisuus ottaa myös vanhempien mielipiteet huomioon koulua ja sen opetusta suunniteltaessa. Vuoden 1998 perusopetuslain mukaan opetuksessa tulee olla yhteistyössä kotien kanssa ja vanhemmille on varattava mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa opetuksen suunnitteluun.

Anttila (1998) on tutkinut, miten vanhemmat ovat kokeneet oman osallistumisensa opetussuunnitelman laadintaan. Tutkimuksen mukaan miltei yhdeksän kymmenestä vanhemmasta koki jääneensä opetussuunnitelman laadintaprosessin ulkopuolelle. Yli 70 % vanhemmista ei ollut edes tietoinen omista vai-

kutusmahdollisuuksistaan. Sen sijaan opettajista 83 % ilmoitti, että vanhemmat olivat mukana laatimassa yhteistä opetussuunnitelmaa. Näinkin suuret erot käsityksissä johtunevat siitä, että vanhempien keskuudessa pelkkää kyselyyn vastaamista ei mielletty aktiiviseksi osallistumiseksi eikä paperin rästittämistä keskusteluksi. (Anttila 1998, 22.)

Laki ei määrittele tarkemmin yhteistyön muotoja. Perusopetuksen tavanomaisimpia ja suosituimpia yhteismuotoja ovat henkilökohtaiset keskustelut opettajan ja huoltajien tai opettajan, huoltajien ja oppilaan kesken. Keskustelut käydään yleensä kasvotusten koulun tiloissa. Harvinaisempia, mutta jonkin verran käytettyjä ovat myös kotikäynnit. Henkilökohtaisia keskusteluja käydään myös puhelimitse ja niin sanotuissa luonnollisissa tilanteissa eli tavattaessa vapaa-aikana esimerkiksi kadulla tai kaupassa.

Henkilökohtaisten keskustelujen jalostuneempina mallina pidetään kehityskeskustelua. Tässä yhteistyömuodossa opettaja on sitoutunut jatkuvaan keskusteluun oppilaan ja hänen vanhempiansa kanssa. Kehitystavoitteet asetetaan yhdessä ja oppimisen etenemistä arvioidaan samoin yhdessä. (Vuorinen 2000, 7.) Kehityskeskustelun tarkoituksena on luoda säännöllisiä, pitkäjänteisiä, virallisia ja epävirallisia yhteyksiä kodin ja koulun välille. Keskustelu mahdollistaa arvioinnin kehittävän tehtävän toteutumisen. Sekä oppilas, opettaja että vanhemmat arvioivat, toimivat ja kehittävät omaa sekä toistensa toimintaa. Jokaisella on vastuu kehittyä ja kasvaa. (Eloranta 2000, 80.)

Vanhemmat voivat tavata ja keskustella muiden oppilaiden vanhempien kanssa koulun järjestämässä vanhempainilloissa. Nämä voivat olla joko koko koulun yhteisiä tai luokan vanhempainiltoja. Lisäksi erityisille ryhmille, kuten koulunsa aloittavien lasten vanhemmille ja yläasteelle siirtyvien lasten vanhemmille, järjestetään koulun aloitteesta erilaisia tiedotus- ja keskustelutilaisuuksia. Usein tällaisissa tilaisuuksissa on alussa asiantuntijaluento, jonka pohjalta viritellään yhteistä keskustelua.

Vanhemmat ja koulu pitävät yhteyttä paljon myös erilaisten kirjallisten tiedotteiden avulla. Erityisesti alemmilla luokilla suosittu on reissuvihko. Tällaiseen

vihkoon vanhemmat ja opettaja voivat kirjoittaa toisilleen lyhyitä viestejä, esimerkiksi opetusohjelman muutoksista. Reissuvihon tilalla voidaan käyttää myös kirjettä, jolloin käsiteltävät asiat ovat usein laajempia ja kaikkia koulun oppilaita koskevia.

Pääasiassa vanhempien oman aktiivisuuden varassa toimivia yhteistyömuotoja ovat vanhempainyhdistykset ja luokkatoimikunnat. Nämä toiminnot keräävät varoja oppilaiden ja vanhempien virkistystoiminnan rahoittamiseen. Ne auttavat myös opettajaa erilaisten tempausten, projektien ja opintokäyntien järjestelyissä.

Yhteisten tempausten ja tapahtumien järjestäjinä voivat toimia niin opettajat kuin vanhemmatkin. Tällaisia toimintoja ovat muun muassa teemaillat, retket ja projektit. Tapahtumat ovat luonteeltaan useimmiten virkistäviä ja epävirallisia. Tällaisilla tapahtumilla toivotaan saatavan myös aremmat ja passiiviset vanhemmat mukaan koulun toimintaan.

Muita yhteistyömuotoja ovat muun muassa juhlit, koulutulokkaiden tutustumispäivät ja avoimet ovet. Erilaiset juhlatilaisuudet ovat perinteisimpiä yhteistyömuotoja. Näihin tilaisuuksiin voivat yleensä osallistua myös lasten iso-vanhemmat ja muut sisarukset. Koulutulokkaiden tutustumispäivällä luodaan pohjaa tulevalle kodin ja koulun yhteistyölle. Tällöin koulunsa aloittavat lapset tutustuvat tulevaan kouluunsa ja opettajaansa. Avointen ovien päivänä oppilaiden vanhemmilla on mahdollisuus seurata lapsensa työskentelyä ja opetusta koulussa. Tällöin vanhemmat saavat kuvan opettajan opetusmenetelmistä, oppilaiden työtavoista ja työilmapiiristä.

Anttilan (1998, 23) mukaan yhteistyömuotojen laatua ja määrää ohjasivat koulun perinteet ja opettajan persoonallisuus. Syrjälä ym. (1997, 34) totesivat, että ala-asteen vanhemmat pitävät tärkeimpänä yhteistyömuotona keskustelua opettajan kanssa. Seuraavaksi tulevat erilaiset luokkakohtaiset tapaamiset ja tapahtumat. Koko koulun tilaisuudet tulevat vasta näiden jälkeen. Vanhemmat pitivät tärkeänä keskustelua lastensa asioista yhdessä opettajan kanssa joko henkilökohtaisissa tapaamisissa, puhelimitse tai vielä epävi-

rallisempaa yhteyttä. Koko koulun tilaisuudet, vanhempainillat ja juhlat palvelevat omaa tehtäväänsä, mutta niissä ei yleensä saada kaivattua henkilökohtaista kontaktia opettajaan. Osa vanhemmista on myös nykyisin halukas toimimaan koulussa ohjaajana, esimerkiksi retkillä tai leirikoulussa.

4.4.5 Esteitä muutoksen tiellä

Soininen (1986) jakaa kouluyhteistyön esteet käytännön esteisiin, asenteellisiin esteisiin, motivaatioon ja tiedonvälitykseen sekä yleisiin yhteiskunnallisiin syihin liittyviin esteisiin. Käytännön esteet ovat ulkoisia tai sisäisiä. Ulkoisia esteistä ovat muun muassa vanhempien työajat, jotka estävät päiväsaikaan tapahtuvat yhteydenotot. Ulkoinen este on myös ajan rajallisuus. Yksilö valitsee tekemisen sen mukaan, mitä pitää tärkeänä ja hyödyllisenä. Sisäisiä esteitä ovat muun muassa vanhempien voimattomuus osallistua ja kiinnostua yhteistyöstä. Vanhemmat saattavat myös pelätä toisten vanhempien tai opettajan taholta tulevaa arvostelua. Ryhmässä toimimisen vaikeus tai vaikeus solmia suhteita on myös sisäinen este. (Eloranta 2000, 67.)

Asenteellisia esteitä aiheuttavat vanhempien aikaisemmat kokemukset. Nämä ovat usein kielteisiä ja johtuvat joko omista kouluajan kokemuksista tai siitä, että yhteyttä otetaan yleensä vain kielteisten asioiden merkeissä. Esteitä yhteistyöhön tuovat tällöin virheelliset, puutteelliset ja ennakkoluuloiset käsitykset. Motivaation puutteesta on kyse, kun yhteistyötä ei koeta tarpeellisenä. Yhteistyömuodot eivät kiinnosta tai yhteistyötä ei pidetä tarpeellisenä, koska lapsella ei ole ongelmia. Myös puutteellinen tiedonvälitys estää yhteistyön. Yhteiskunnallisina syinä pidetään juurtumista estävää muuttoliikettä. Tällöin pitkäaikaisen opettaja–oppilas–vanhempi –suhteen luominen on mahdotonta. Myös opettajan vaihtuminen usein aiheuttaa ongelmia. (emt., 67–68.)

Anttila (1998) toteaa, että opettajien mielestä yhteistyön esteet johtuvat pääasiassa vanhemmista. He pitivät vanhempia yhteistyöhaluttomina ja vaikeasti tavoitettavina. Ajan puute mainittiin myös esteeksi. Vanhemmat puolestaan kokivat merkittävimiksi esteiksi ajan puutteen, työssäkäyntinsä sekä puut-

teellisen tiedonkulun. Opettajien käsitysten mukaan runsas koulutus lisää aktiivisuutta ja kiinnostuneisuutta koulua kohtaan. Tutkimuksen mukaan vanhempien koulutustaustalla ei kuitenkaan näytä olevan suoraa vaikutusta yhteistyöasenteisiin. (Anttila 1998,23.)

Yleisesti arvellaan, että erityisesti ne vanhemmat, joille yhteistyö on tarpeellisinta, eristäytyvät. Nuutinen (1999) teki tapaustutkimuksia opettajien keskuudessa. Tulokset viittaavat siihen, että tämä uskomus on yksinkertaistava mutta ei täysin väärä. Haastateltujen opettajien mainitsemia syitä vanhempien eristäytymiseen olivat vanhempien kielteiset koulukokemukset, ujous ja sosiaalisten taitojen puute, yhteistyön kokeminen liian vaativaksi, näkemys kodin ja koulun välisestä vastuusuhteesta, kodin ja koulun käsittäminen lapsen eri reviiereiksi ja lapsen ongelmista johtuvat häpeäntunteet. Opettajat totesivat, että vanhemmista, joiden lapsilla on ongelmia, on osa hyvin aktiivisia osa taas vetäytyviä. Yhteistyön ulkopuolelle jättäytyivät useimmiten isät. (Nuutinen 2000, 185.)

Vanhemmat ovat ilmaisseet halukkuutensa tietää koulun toiminnasta ja osallistua opetuksen kehittämiseen entistä enemmän. Tämä on hyvä lähtökohta yhteistyön esteiden poistamiselle. Useimmilla vanhemmilla ja opettajilla on voimia ja halua tukea toinen toistaan tärkeässä tehtävässä lapsen parhaaksi. Muutoksen aikaansaaminen kouluissa edellyttää opettajien täydennys- ja jatkokoulutukseen panostamista niin kunnan kuin valtakunnankin tasolla. Tunnettu tosiasia on, että nykyinen opettajankoulutus ei anna riittäviä valmiuksia aktivoida vanhempia mukaan koulun kehittämistoimintaan. Kehityskeskustelut antavat mahdollisuuden kaikille osapuolille ongelmien tunnustamiseen ja avoimeen keskusteluun. Näin turhia ennakkoluuloja ja pelkoja voidaan vähentää ja poistaa. Myös tiedonkulkuun panostaminen vähentää epä-tietoisuutta ja lähentää näin koteja ja koulua.

Asenteellisia yhteistyöesteitä voidaan muuttaa toiminnallisuuden kautta. Jos vanhempi saadaan osallistumaan toimintaan, hän todennäköisesti myös muuttaa ajatuksiaan ja tunteitaan sitä kohtaan. Myönteinen asennoituminen

ei kuitenkaan merkitse sitoutumista todelliseen yhteistyöhön. Se vahvistaa kuitenkin tarvetta olla mukana toiminnassa. (Eloranta 2000, 68.)

5 TUTKIMUKSEN METODOLOGISET LÄHTÖKOHDAT

5.1 Tutkimusongelmat ja niiden tarkastelu

1. Millaista kasvatuksellista tukea vanhemmat saavat?
  - A. Mistä vanhemmat saavat kasvatuksellista tukea?
  - B. Millaiseksi vanhemmat kokevat saamansa tuen?
  - C. Missä määrin vastaajien taustamuuttujilla on yhteyttä saatuun tukeen?

2. Millainen on vanhempien kasvatuksellisen tuen tarve?
  - A. Millaista kasvatuksellista tukea vanhemmat toivovat lisää?
  - B. Missä määrin vastaajien taustamuuttujilla on yhteyttä toivottuun tukeen?
  - C. Millaiset vanhemmat kaipaavat eniten kasvatuksellista tukea?

3. Millaiseksi vanhemmat kokevat yhteistyön koulun kanssa?

Kahden ensimmäisen tutkimusongelman avulla pyritään kokoamaan tietoja, joita voidaan hyödyntää Mannerheimin Lastensuojeluliiton Löytöretki vanhemmuuteen –projektin kehittämis- ja toteuttamisvaiheissa. Pääongelmat alaongelmineen on muokattu projektin suunnittelijoiden tarpeet ja toiveet huomioiden. Viimeisen tutkimusongelman avulla toivomme saavamme ajan-kohtaista tietoa opettajan roolista vanhemmuuden tukijana.

Ensimmäinen ongelma kohdistuu vanhempien saamaan kasvatukselliseen tukeen. Alaongelmien avulla pyritään kartoittamaan ne henkilöt ja tahot, joilta vanhemmat saavat kasvatuksellista tukea. Lisäksi kuvaillaan vanhempien kokemuksia saadusta tuesta sekä niitä taustatekijöitä, kuten perhemuoto ja sukupuoli, jotka vaikuttavat saadun tuen määrään.

Toisen tutkimusongelman avulla pyritään selvittämään vanhempien kasvatuksellisen tuen tarvetta. Tukeen kohdistuvien toiveiden lisäksi pyritään selvittämään tekijöitä, jotka vaikuttavat siihen, miten paljon vanhemmat toivovat sitä lisää. Tarkoituksena on löytää ne vanhemmat, jotka kaipaavat eniten kasvatuksellista tukea.

Viimeinen tutkimusongelma kartoittaa vanhempien käsityksiä ja kokemuksia kodin ja koulun yhteistyön toimivuudesta. Ongelman avulla pyritään saamaan esille vanhempien kokemuksia siitä, miten opettajat ja koulu ovat onnistuneet yhteistyössä kotien kanssa.

5.2 Tutkimuksen metodologiset ratkaisut

Tutkimusstrategialla tarkoitetaan tutkimuksen menetelmällisten ratkaisujen kokonaisuutta. Kolme perinteistä tutkimusstrategiaa ovat kokeellinen tutkimus, survey-tutkimus ja tapaustutkimus. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997; 126, 130.) Tämä tutkimus on luonteeltaan sosiologinen survey-tutkimus. Survey-tutkimuksen tyypillisiä piirteitä ovat otoksen poimiminen perusjoukosta, suhteellisen pienen standardoidussa muodossa kerättävän aineiston kerääminen yksilöiltä joko kyselylomakkeen avulla tai strukturoidun haastattelun muodossa. Aineiston avulla pyritään kuvailemaan, vertailemaan ja selittämään ilmiötä. (emt. 130.)

Tutkimus suoritettiin keräämällä tietoa tutkittavasta ilmiöstä kyselylomakkeella. Nämä osoitettiin perusjoukosta saadulle otokselle. Strukturoitujen kysymysten lisäksi kyselylomakkeessa oli useita avoimia kysymyksiä. Käsityksiä tutkittiin mittaamalla tutkittavan ilmiön (tai sitä kuvaavien osien) ja koehenkilöiden yhdistämistä antamalla henkilöä kuvaaville muuttujille arvoja (Alkula, Pöntinen & Ylöstalo 1994, 74). Käsiteiden ilmaiseminen mitattavina muuttujina ja havaintoaineiston analysoiminen pääasiallisesti tilastollisesti ovat kvantitatiivisen tutkimuksen ominaispiirteitä. Aineiston avulla pyrittiin lähinnä kuvailemaan, mutta jonkin verran myös vertailemaan ilmiötä eri taustamuuttujien suhteen.

Alkula ym. (1994, 17-18) toteavat, että yhteiskunnan muuntuvuus ja sen kytkeytyminen tiedon refleksiiviseen käyttöön tekee mahdolliseksi yhtenäisen ja pysyvän tulkintakehikon muodostumisen. Sosiologian on kuitenkin toisaalta pyrittävä yhteiskuntaa koskevan tiedon integroimiseen tulkinnoiksi, jotka voidaan suhteuttaa toisiinsa. Lähestymistapojen ja näkökulmien vaihdellessa mikään menetelmällinen ratkaisu ei voi olla ainoa oikea tapa jonkin tutkimusongelman selvittämisessä. Usein onkin kysymys siitä, että parhaana pidetylle tutkimusasetelmalle joudutaan etsimään kevyempiä ja halvempia vaihtoehtoja. Henkilökohtaisten haastattelujen avulla olisi saatu tutkimastamme aiheesta mahdollisesti syvällisempää ja subjektiivisempää tietoa. Vanhempien verkostoitumista ympäristönsä olisi voinut tarkastella aivan eri tasolla. Tutkimuksen yleistettävyyden vuoksi haastateltavien määrä olisi pitänyt olla kuitenkin melkoisen suuri. Alkulan ym. (1994, 119) mukaan kyselymenetelmien vahvana puolena voidaan pitää niiden tehokkuutta ja taloudellisuutta silloin, kun kerätään tietoa suurten ihmismäärien toiminnasta, asenteista ja mielipiteistä.

Vanhemmuus ja perheiden yleinen hyvinvointi on ollut voimakkaasti esillä mediassa. Vastuuta lasten hyvinvoinnista on siirrelty taholta toiselle. Halusimmekin selvittää, miten ympäristö tukee vanhempia heidän kasvatustehtävässään ja yleensä lastenhoitoon liittyvissä asioissa. Jo ammattimme puolesta meillä oli asiasta käsitys, mutta halusimme yleistettävää tietoa suuremmalta joukolta. Alkula ym. (1994, 21) toteavat, että yhteiskunnassa on ilmiöitä, jotka ovat hahmotettavissa arkikielellä mutta joiden yleisyyttä tai jakaumaa on vaikea selvittää ilman edustavia näytteitä käyttävää kvantitatiivista tutkimusta. Yhteiskunnassamme on myös prosesseja ja rakenteita, joita ei voi välittömästi havaita ja joiden kuvaaminen edellyttää kvantitatiivista analyysiä.

Alkulan ym. (1994, 13) mukaan kvantitatiiviset ja kvalitatiiviset menettelytavat voivat täydentää toisiaan joissakin tutkimusongelmissa. Menetelmien liian tiukka kytkentä esimerkiksi niiden kehittäjien sitoumuksiin ei ole aina paras ratkaisu. Tutkimuksessa käytettiin kvalitatiivista tutkimusmenetelmää kvantitatiivista täydentävänä menetelmänä. Avointen kysymysten luokittelu suori-

tettiin kvalitatiivisella sisällönanalyysillä. Tämän avulla haluttiin tuoda esille vanhempien oma 'ääni' eli korostaa analysointi- ja tulkintavaiheessa subjektiivisuutta ja kunnioitusta vanhempien omakohtaisia kokemuksia kohtaan.

Tutkimuksen tarkoituksena on kartoittaa ja kuvailla vanhemmuuden tukemisen keskeisiä ja kiinnostavia piirteitä. Tutkimuksessa pyrittiin kartoittamaan ja kuvailemaan ympäristön eri tahojen vanhemmuudelle antamaa tukea sekä eri taustamuuttujien välisiä eroavuuksia saadun ja toivotun tuen suhteen. Tutkimusta varten oli kerättävä oma aineisto, koska tutkimusongelmien vaatimia tietoja ei ollut saatavilla jo valmiina olevista lähteistä.

Teoreettisessa viitekehyksessä perhettä ja vanhemmuutta tarkasteltiin laajalaisesti käsittäen perhe ja vanhemmuus systeemisenä, dynaamisesti muuttavana ja kehittyvänä. Kvantitatiivisin menetelmin saatujen tulosten ymmärtäminen ja oikea tulkinta edellyttääkin tutkimuskohteen tuntemista laajemminkin mielessä kuin vain käytetyn aineiston antaman kuvauksen varassa (Alkula ym. 1994, 21). Tutkijoina ja vanhempina emme koe olevamme tutkimuskohteen suhteen ulkopuolisia, meillä on entuudestaan käsitys (esiymmärrys) asiasta. Käsitteemme asiasta ovat vaikuttaneet tutkimuksen sisältöön aina aiheen valinnasta pohdintaan saakka.

Empiirisen aineiston analyysin ja tulkinnan taustana on ekologinen tutkimusmalli. Lasten ja vanhempien kehitysedellytykset ja hyvinvointi nähdään sidoksissa vuorovaikutukseen ympäröivien tahojen kanssa.

6 TUTKIMUKSEN KÄYTÄNNÖN TOTEUTUS

6.1 Kyselylomakkeen kehittäminen ja esitelmä

Käytettävän mittarin laatiminen on tutkimuksen onnistumisen kannalta tärkeimpiä vaiheita. Kyselylomakkeen kehittäminen aloitettiin kartoittamalla valitsemamme aiheeseen liittyviä asioita. Mittavälineen sisältöön vaikutti oleellisesti yhteistyökumppanimme Mannerheimin lastensuojeluliiton Löytöretki vanhemmuuteen –projektin edustajien tarpeet ja toiveet projektityönsä kehittämiseksi. Sopivaa testattua mittaria tietojen keräämiseksi ei löytynyt, joten kyselylomake oli laadittava alusta alkaen itse. Kyselylomakkeen kysymykset hahmottuivat pääpiirteittäin yhteistyönä projektin vetäjien kanssa marraskuussa 1999.

Alun perin aioimme laatia miltei strukturoidun kyselylomakkeen, mutta yhteistyötahon toivomuksesta siihen lisättiin runsaasti avoimia kysymyksiä. Lisäsimme kyselylomakkeen loppuun kodin ja koulun yhteistyötä koskevan osion, koska meitä tulevana luokanopettajina kiinnostaa erityisesti opettajan rooli vanhemmuuden tukijana.

Perheelliset opiskelijatoverimme testasivat kyselylomakkeemme ja antoivat rakentavia korjausehdotuksia kysymysten muotoilun ja rakenteen suhteen. Jaetuista kymmenestä lomakkeesta saimme täytettynä takaisin kuusi. Teimme lomakkeeseen muutamia korjauksia saatujen ehdotusten pohjalta. Luonnollisesti myös projektin vetäjien kommentit vaikuttivat lomakkeen kehittelyyn. Lopullisen kyselylomakkeen kysymysten muotoilusta, rakenteesta ja ulkoasusta huolehtiminen oli meidän tehtävämme. Kyselylomake on harkittu ja jäsenelty kokonaisuus. Se on mittausinstrumentti, jonka toimivuus näkyy myöhemmin tutkimuksen tuloksissa ja analyysissä. (Alkula ym. 1994, 130.) Opinnäytetyön tekijän rooleissa omien intressien yhdistäminen yhteistyökumppaneiden vastaaviin oli melko vaativaa. Ulkoapäin tulevien toiveiden ja odotusten pohjalta tehtyjä ratkaisuja ei välttämättä kyennyt sisäistämään

samalla tavalla kuin omiaan. Tämä saattoi vaikuttaa kyselylomakkeen laadintaan, mutta myös koko prosessin kulkuun.

6.2. Kyselylomakkeen kuvailu

Kyselylomakkeemme (liite 2) on viisisivuinen, joista ensimmäinen sivu on vanhemmille osoitettu saatekirje (liite 1). Toisen sivun alkuosa muodostuu yhdeksästä vastaajan taustatietoja kartoittavasta kysymyksestä. Seuraavilla 14 kysymyksellä kartoitettiin vanhempien eri tahoilta saamaa tukea, kokemuksia tuesta sekä tuen tarpeita. Viimeisen sivun loppuosassa tiedusteltiin vanhempien kokemuksia kodin ja koulun yhteistyöstä. Kuten Alkula ym. (1994, 137) opastavat, lomakkeeseen kirjattiin myös selkeät vastaamis- ja täyttöohjeet.

Saatekirjeen alussa on Mannerheimin Lastensuojeluliiton Löytöretki vanhemmuuteen projektin edustajien saatesanat. Tämän jälkeen kirjeessä on tutkijoiden oma saate. Saatekirjeen tietynlaista arvokkuutta ja virallisuutta haluttiin lisätä kirjeessä olevilla MLL:n ja Jyväskylän yliopiston Chydenius-Instituutin logoilla. Saatekirje sisältää tiedot tutkimuksen toteuttajasta, tutkimuksen tavoitteesta, tutkimustietojen käytöstä sekä palautusajasta ja -paikasta. Korostimme kaikkien vastausten ehdotonta luottamuksellisuutta. Heikkilän (1998, 60) mukaan saatekirje voi ratkaista sen, ryhtyykö vastaaja täyttämään lomaketta vai ei. Saatekirjeen tehtävänä on motivoida vastaaja täyttämään lomake ja myös selvittää tutkimuksen taustaa ja vastaamista.

Kyselylomakkeessa oli yhteensä 27 kysymystä. Alkuosan kysymyksillä (1-9) tiedusteltiin vastaajan taustatietoja. Kyselylomakkeen muilla kysymyksillä kartoitettiin vanhempien eri tahoilta saamaa kasvatuksellista tukea. Kasvatuksellinen tuki ymmärrettiin henkilökohtaisena keskusteluna ja konkreettina lastenhoitoapuna. Saadun tuen lisäksi kartoitettiin vanhempien kokemuksia ja toiveita. Kysymyksillä 11-14 tiedusteltiin epävirallisen tahon tukea. Kysymyksillä 17-20 ja 25-27 mitattiin virallisen tahon tukea. Kysymys 23 käsitteli kasvatusaiheiden seuraamista tiedotusvälineistä. Kysymyksillä 10, 16, 21 ja

22 haluttiin kartoittaa kokemuksia ja toiveita eri tahojen tuesta. Kysymykset 24-27 osoitettiin vanhemmille, joilla oli kouluikäisiä lapsia. Näiden kysymysten avulla haluttiin tietoa kodin ja koulun välisestä yhteistyöstä.

Kysymykset olivat avoimia, strukturoituja tai sekamuotoisia. Sekamuotoisissa kysymyksissä vastausvaihtoehdoista osa on annettu ja yleensä yksi on avoin. Heikkilän (1998, 51) mukaan vaihtoehto "Muu, mikä?" on hyvä lisätä silloin, kun on epävarma keksitäänkö kysymyksiä laadittaessa kaikki mahdolliset vastausvaihtoehdot. Strukturoiduissa kysymyksissä vaihtoehtoja oli kahdesta yhdeksään. Avointen kysymysten runsaudella haluttiin saada vanhempien kokemukset ja toiveet mahdollisimman autenttisine esille. Seuraavassa taulukossa määritellään kysymystyyppi ja mitattava asia kysymyskohtaisesti.

TAULUKKO 1. Kyselylomakkeen kysymystyypit ja mitattavat asiat kysymyksittäin

Kysymys	Kysymystyyppi	Mitattava asia
1	Strukturoitu (kaksi vaihtoehtoa)	Vastaajan sukupuoli
2	Avoin	Vastaajan ikä
3	Strukturoitu (neljä vaihtoehtoa)	Vastaajan koulutustausta
4	Avoin	Vastaajan kotipaikkakunnan asukasluku
5	Strukturoitu (kolme vaihtoehtoa)	Vastaajan asuinympäristö
6	Avoin	Lasten lukumäärä
7	Avoin	Lasten syntymävuodet
8	Strukturoitu (viisi vaihtoehtoa)	Vastaajan siviilisääty
9	Sekamuotoinen (neljä vaihtoehtoa)	Vastaajan perhemuoto
10	Avoin	Kodin ulkopuoliset tahot, joilta saanut tukea
11	Sekamuotoinen (yhdeksän vaihtoehtoa)	Epävirallisen tahon keskusteluapu
12. A	Avoin	Keskusteluaiheet epävirallisen tahon kanssa
12. B	Avoin	Kasvatusasiat, joista helppo puhua
12. C	Avoin	Kasvatusasiat, joista vaikea puhua
12. D	Strukturoitu	Keskustelukumppanin tarve
12. E	Avoin	Kasvatusasiat, joista haluaisi keskustella
13	Strukturoitu	Kodin ulkopuolisen lastenhoitoavun tarve
14	Sekamuotoinen (yhdeksän vaihtoehtoa)	Epävirallisen tahon lastenhoitoapu
15. A	Avoin	Kodin ulkopuolelta saatu lastenhoitoapu
15. B	Avoin	Lastenhoitoapu, jota haluaisi
16	Avoin	Tahot, joilta pyytäisi kasvatusapua
17	Strukturoitu (kolme vaihtoehtoa)	Virallisen tahon keskusteluapu
18	Avoin	Keskusteluaiheet virallisten tahojen kanssa
19	Strukturoitu (kolme vaihtoehtoa)	Virallisten tahojen tuen riittävyys
20	Avoin	Syitä virallisten tahojen tuen riittämättömyyteen
21	Avoin	Toivottu kasvatuksellinen tuki ja taho
22	Sekamuotoinen (kaksi vaihtoehtoa)	Vanhemmuuden tukiryhmään kuuluminen
23	Strukturoitu (neljä vaihtoehtoa)	Kasvatusaiheiden seuraaminen mediasta
24	Avoin	Lasten kouluaste
25	Strukturoitu (neljä vaihtoehtoa)	Arvio kodin ja koulun yhteistyön hyödyllisyydestä
26	Avoin	Perustelut koetulle yhteistyölle
27	Avoin	Kotia ja koulua eniten lähentävät yhteistyömuodot

Kyselylomakkeen ulkoasu pyrittiin saamaan mahdollisimman selkeäksi ja loogiseksi, jotta kysymyksiin olisi mahdollisimman miellyttävää ja helppoa vastata. Eri teemoja koskevat kysymykset oli ryhmitelty siten, että vastaajan olisi helppoa orientoitua kuhunkin aihealueeseen. Koska kyselylomake oli ainoa apuväline, jonka välityksellä koehenkilöt kohdattiin, kiinnitettiin kysymysten laadinnassa erityisesti huomiota kysymysten ymmärrettävyyteen ja yksiselitteisyyteen. Lomake ei ole kovin pitkä, mutta koska avoimia kysymyksiä on runsaasti, se voi olla vastaajille melko vaativa.

6.3 Perusjoukko ja otanta

Tutkimuksen perusjoukkoon kuuluivat kaikki Suomessa asuvat vanhemmat, joilla on ainakin yksi vuosina 1991-94 syntynyt lapsi. Perusjoukosta poimittiin 500 vanhemman otos. Poiminnan suoritti väestörekisterikeskus. Otokoko pyrittiin määrittämään riittävän suureksi, jotta saataisiin tarpeeksi edustavaa ja yleistettävää tietoa. Otokokoon vaikuttivat lisäksi käytettävissä olevat taloudelliset ja ajalliset resurssit. Otokokoa määriteltäessä ei kiinnitetty vielä huomiota mahdollisiin analysointimenetelmiin. Alkula ym. (1994, 108-109) suosittelevat, että jo otoksoon suuruutta arvioitaessa tulisi kiinnittää huomiota analysointivaiheessa mahdollisesti käytettäviin menetelmiin. Tässä vaiheessa pyrittiin kuitenkin ennakoimaan mahdollisen kadon osuutta vastaajien määrää alentavana tekijänä.

Otanta suoritettiin kahdessa vaiheessa. Kaikki Suomen kunnat jaettiin viiteen ryhmään väkiluvun mukaan Fennican kuntavertailun (Faktat ja Figuurit -kuntavertailu) perusteella. Jaottelu oli seuraava: yli 75 000 asukkaan kunnat (kolme kuntaa), 30 000 - 75 000 asukkaan kunnat (kaksi kuntaa), 20 000 - 30 000 asukkaan kunnat (yksi kunta), 10 000 - 20 000 asukkaan kunnat (yksi kunta) ja alle 10 000 asukkaan kunnat (kolme kuntaa). Jaottelun pohjalta kuntien joukosta arvottiin kymmenen kunnan otos. Tarkoituksena oli valita useampia vastaajia sekä väkiluvultaan suurista että väkiluvultaan pienistä kunnista. Otopaikkakunniksi tulivat Tampere, Lahti, Pori, Kotka, Rovaniemi, Tuusula, Lohja, Kalajoki, Parikkala ja Vesanto.

Arvonnan tulokset toimitettiin väestörekisterikeskukseen, jossa suoritettiin yksinkertainen satunnaisotanta arvottujen kuntien koehenkilöiden ehdot täyttävistä vanhemmista. Meistä riippumattomista syistä satunnaisotanta suoritettiin siten, että koehenkilöt valikoituivat kyseisiltä paikkakunnilta väkilukuun suhteutettuna. Täten pienten kuntien vanhempien edustus jäi melko vaatimattomaksi.

6.4 Aineiston kerääminen

6.4.1 Kohderyhmän tavoittaminen

Otantaan kuuluville 500 koehenkilölle lähetettiin tammikuussa 2000 postikysely. Kyselylomake oli osoitettu sattumanvaraisesti joko perheen äidille tai isälle. Saatekirjeessä mainittiin kuitenkin, että vastaaja voi olla kumpi vain vanhemmista. Kyselyyn oli aikaa vastata kaksi viikkoa. Käytännössä vastausaika oli pitempi, sillä aloitimme aineiston käsittelyn maaliskuussa ja mukana oli silloin kaikki siihen mennessä palautetut lomakkeet. Vastausprosentti oli 34,6. Alkulan ym. (1994, 123) mukaan onnistuneessa tutkimuksessa saattaa parissa viikossa tulla parhaimmillaan 40 prosenttia vastauksista. Uusintakysely olisi todennäköisesti lisännyt vastausprosenttia, mutta se ei ollut mahdollista käytettävissä olevien taloudellisten resurssien puitteissa. Vastausprosenttia voidaan pitää edellä mainitut seikat huomioon ottaen riittävänä tämän tyyppisessä tutkimuksessa.

Kyselyyn vastaamatta jättämiseen vaikuttavat käytettävä tutkimustapa ja ehkä merkittävämminkin tutkimuksen aihe, sen kiinnostavuus ja tärkeys. Postikyselyyn liittyy yleensä alhainen vastausprosentti. Kyselylomakkeen saanut henkilö vastaa useimmiten, jos aihe on mielekäs hänen oman itsensä kannalta. Alkula ym. 1994, 67, 139). Voidaan olettaa, että vastaajat pitäisivät vanhemmuuden tukemista hyvinkin tärkeänä aiheena. Lisäksi perheeseen liittyvät asiat olivat julkisuudessa laajasti esillä presidentin vaalikeskusteluissa. Toisaalta vanhemmuuteen liittyvät asiat voidaan kokea hyvinkin henkilökohtaisiksi, jolloin niitä ei haluta antaa ulkopuolisten tarkasteltaviksi.

Strukturoituihin kysymyksiin oli vastattu miltei sataprosenttisesti. Avointen kysymysten kohdalla osa vastaajista kirjoitti kokemuksistaan laajasti asioita perustellen ja pohtien, osa taas ilmaisi asiansa suppeasti muutaman mielestään oleellisen asian mainiten. Perusteluja ja pohdintaa edellyttäviin kysymyksiin jätettiin myös melko paljon vastaamatta. Vastaamattomuuden syitä on vaikea eritellä. Syynä voi olla ajanpuute tai vaikeus ilmaista ajatuksiaan kirjoittamalla. Vastaamattomuuteen vaikuttaa luonnollisesti myös se miten vastaaja kokee kysymyksen. Alkula ym. (1994, 139) toteavat, että kysymykset tulisi kyetä muokkaamaan sellaisiksi, että ne vastaajan kannalta ovat riittävän mielekkäitä ja konkreettisia.

6.4.2 Vastanneiden taustatietoja

Saadusta tutkimusaineistosta naisia oli 79,2 % (137 henkilöä) ja miehiä 20,8 % (36 henkilöä). Naiset vastasivat siis selvästi innokkaammin kyselyyn. Osassa perheitä äiti ilmeisesti vieläkin mielletään henkilöksi, joka perhepiirissä ensisijaisesti vastaa vanhemmuutta ja kasvatuksellisia asioita koskeviin kysymyksiin ja pohdintoihin. Aihepiiri saattaa olla äidille tutumpi ja ehkä hänen on helpompi ilmaista ajatuksiaan asiasta kuin perheen isän.

Vastaajien ikä vaihteli 19-vuotiaasta 53-vuotiaaseen. Vastaajista 19 – 29-vuotiaita oli 18 henkilöä, 30 – 35-vuotiaita 57 henkilöä, 36 – 40-vuotiaita oli myös 57 henkilöä ja 41 – 53-vuotiaita 41 henkilöä. Vastaajien keski-ikä oli 37 vuotta. Kysely tavoitti melko hyvin eri-ikäiset vanhemmat.

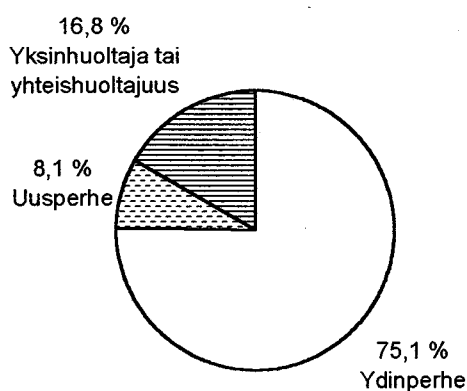
Vastaajat jaoteltiin koulutustaustan mukaan neljään ryhmään: ei ammatillista koulutusta, ammattikoulu tai vastaava, opistoasteen koulutus ja korkeakoulututkinto. Korkeakoulututkinnon suorittaneita vastaajista oli 17,3 % (30 henkilöä). Opistoasteen koulutuksen suorittaneita oli 44,5 % (77 henkilöä). Ammattikoulun tai vastaavan koulutuksen oli suorittanut 31,8 % (55 henkilöä). Ilman ammatillista koulutusta vastaajista oli vain 5,8 % (10 henkilöä). Yksi vastaajista ei ilmoittanut koulutustaustansa.

Vastaajista, jotka mainitsivat kotipaikkakuntansa asukasluvun, vain 3,5 % (6 henkilöä) asui asukasluvultaan pienemmässä kuin 30 000 asukkaan kunnassa. Vastauksista 28,3 % (49 vastausta) oli lähetetty 30 000 – 75 000 asukkaan kunnista. Valtaosa vastaajista eli 55,5 % (96 henkilöä) asui yli 75 000 asukkaan kunnissa. Kotipaikkakuntansa asukasluvun jätti mainitsematta 12,7 % (22 henkilöä) vastaajista. Asukasluvultaan pienistä kunnista vastauksia tuli paljon odotettua vähemmän.

Vastaajista selvästi suurin osa, 83,8 % (145 henkilöä) asui kaupungissa. Muussa taajamassa, esimerkiksi kirkonkylässä tai vastaavassa asui 11,6 % (20 henkilöä) vastaajista. Vain 4,6 % (8 henkilöä) asui haja-asutusalueella tai harvaanasutulla maaseudulla.

Kyselyyn vastanneissa perheissä oli lapsia yhteensä 417. Lasten lukumäärään on laskettu kaikki kyselylomakkeen kyseisessä kohdassa lapsiksi ilmoitetut. Mukana on siis jo 18 vuotta täyttäneet lapset. Perheistä 16,2 %:lla (28 perhettä) oli yksi lapsi. Kaksilapsisia perheitä oli 44,5 % (77 perhettä) ja kolmilapsisia perheitä oli 28,3 % (49 perhettä). Neljä tai useampi lapsi oli 11 %:lla (19 perheessä) perheistä. Keskimäärin perheissä oli lapsia kahdesta kolmeen. Lapsista alle kouluikäisiä oli 44,7 % (185 henkilöä) ja oppivelvollisuusikäisiä ja heitä vanhempia 55,3 % (229 henkilöä). Yksi koehenkilö ei maininnut lastensa syntymävuosia, joten prosentit on laskettu 414 lapsen mukaan.

Siviilisäädystä naimisissa olevat olivat selvänä enemmistönä. Heitä tutkimusaineistossa oli 68,2 % (118 henkilöä) vastaajista. Naimattomia oli 5,2 % (9 henkilöä). Avoliitossa eläviä oli 13,3 % (23 henkilöä). Eronneita tai asumerossa olevia joukosta oli 12,1 % (21 henkilöä). Yksi vastaajista ilmoitti olevansa leski. Yhden vastaajan kohdalta tieto siviilisäädystä puuttui.

KUVIO 2. Eri perhemuotojen osuus prosentteina

Perhemuotoja tarkasteltaessa ydinperheitten osuus oli odotetusti suurin. Kohdejoukon 173 perheestä ydinperheitä oli 130. Yksinhuoltaja- ja yhteishuoltajuusperheitä oli 29 ja uusperheitä 14.

6.5 Aineiston käsittelymenetelmät

6.5.1 Tutkimusaineiston alkukäsittely

Aineiston tallennuksessa ja analysoinnissa käytettiin apuna SPSS-aineistoanalyysiohjelmaa. Koko tutkimuksen aineisto lukuunottamatta yhtä avointa kysymystä tallennettiin havaintomatriisiin. Alkula ym. (1994, 157) toteavat, että havaintomatriisissa on kustakin havaintoyksiköstä mitattu joukko muuttujien arvoja. Tilastollisen analyysin mielekkyyden vuoksi matriisin pitää olla suhteellisen hyvin täytetty, eikä puuttuvia tietoja saa olla liikaa. Osa saaduista kyselylomakkeista oli puutteellisesti täytetty, mutta ne haluttiin ottaa mukaan myös tilastolliseen analyysiin. Myös näitten vastausten uskottiin kertovat jotakin vanhemmuudesta. Tilastollisesta tulkintatavasta huolimatta halusimme huomioida vastaajat yksilöinä. Todellisessa elämässä ollaan aina tekemisissä yksilöiden kanssa, jotka eivät ole mitään tilastollisia keskivertoja.

Kysymyslomakkeiden numeroinnin jälkeen strukturoidut kysymykset koodattiin ja tallennettiin havaintomatriisiin. Taustamuuttujien avointen kysymysten vastaukset sijoitettiin muuttujaluokkiinsa (ikä, kotipaikka, kunnan asukasluku, lasten lukumäärä). Jotta muuttujaluokat olisi helppo tunnistaa myöhemmin, nimissä käytettiin kysymyksen numeroa ja lyhennettä muuttujasta.

Avointen kysymysten tiedot kirjattiin kysymyksittäin ja tämän perusteella ne ryhmiteltiin luokkiin asiasisällön pohjalta. Eskola ja Suoranta (1998, 104) toteavat, että laadullisen aineiston analyysin tarkoituksena on luoda aineistoon selkeyttä ja siten tuottaa uutta tietoa tutkittavasta asiasta. Analyysin avulla pyritään tiivistämään aineisto kadottamatta sen sisältämää informaatiota. Informaatioarvo päinvastoin kasvaa, kun hajanaisesta aineistosta saadaan selkeä ja mielekäs. Luokkien asiasisällön perusteella muuttujat nimettiin, koodattiin ja tallennettiin. Jos koehenkilö mainitsi tiettyyn luokkaan kuuluvan asian tulkittiin se havainnoksi, joka sai arvon yksi. Jos mainintaa ei ollut, kohta jäi tyhjäksi. Kysymysten 10, 12 a b c, 15 a b, 16, 18, 21, 27 koodaaminen ja tallentaminen suoritettiin edellä mainitulla tavalla. Osasta kysymyksiä tehtiin myös muuttujat, joihin tallennettiin tieto siitä, kuinka monta kysymykseen liittyvää asiaa koehenkilö mainitsi. Tähän ryhmään kuuluivat kysymykset 10, 12 a b c, 15 a b, 18, 20, 21, 22 ja 26. Kysymyksessä 26 esiintyvien asioiden lukumäärät jaoteltiin kahteen eri muuttujaan: yhteistyön hyödyllisyydestä kertovien asioiden lukumäärä ja yhteistyön hyödyttömyydestä kertovien asioiden lukumäärä.

Tässä vaiheessa yksittäiset muuttujat olivat joko nominaali- tai ordinaalistas- teikollisia. Näin luokitellun aineiston käsittelyssä käytetään nonparametrisia analyysimenetelmiä. (Erätuuli, Leino & Yli-Luoma 1994, 41.) Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että aineistosta tulostettiin suorat jakaumat. Näiden avulla pyrittiin löytämään koodaus- ja tallennusvirheet. Virheet korjattiin tutkimuksen luotettavuuden parantamiseksi.

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää vanhempien saamaa ja toivomaa tukea sekä heidän kokemuksiaan saadusta tuesta. Tukemista kartoitettiin useilla eri

kysymyksillä. Jotta eri osamittareista saadut tiedot saataisiin yhdistettyä koko aineistoa kuvaavaksi, muodostettiin vastausten perusteella summamuuttujia saadusta ja toivotusta tuesta. Abstraktisten käsitteiden validi operationalisointi vaatii mitattaessa usein kiinnostuksen kohteen eri puolien kartoittamista erillisillä osamittareilla. Osamittareista on järkevää muodostaa kokonaismittari. Teknisenä keinona käytetään usein summamuuttujaa. (Alkula ym. 1994, 101.) Tutkimuksessa käytettävät summamuuttujat yhdistettiin seuraavista osamittareista:

- saatu tuki: 10, 11, 12 a, 14, 15 a, 17, 18, 22, 23
- toivottu tuki: 12 d, 13, 15 b, 16, 21, 27

Summamuuttujaa muodostettaessa on tärkeää tarkistaa, että kaikki osiot ovat samansuuntaisia (Alkula ym. 1994, 103). Joidenkin muuttujien arvoja olikin muutettava, jotta niiden merkitys ei olisi päinvastainen. Esimerkiksi kysymyksessä 13, jolla mitattiin kodin ulkopuolisen lastenhoitoavun tarvetta, alkuperäiset arvot olivat 1 Usein, 2 Joskus, 3 Ei lainkaan, jotta ne summamuuttujassa kohottaisivat oikeaan suuntaan toivotun tuen määrää, arvot muutettiin 2 Usein, 1 Joskus ja 0 Ei lainkaan. Vastaavanlaisia muutoksia tehtiin kysymyksiin 12d, 17, 19, 22 ja 25. Strukturoiduissa kysymyksissä vaihtoehtojen määrä vaihteli kahdesta viiteen. Suositeltavaa olisi ollut asteikkojen muuntaminen samanmittaiseksi. Tätä ei kuitenkaan tutkimuksessa suoritettu. Tällä saattaa olla vaikutusta tutkimuksen validiteettiin.

Tutkimuksessa haluttiin myös tarkastella epäviralliselta ja viralliselta taholta saatua tukea. Tätä tarkoitusta varten laskettiin kyseiset summamuuttujat. Summamuuttujat yhdistettiin seuraavista osamittareista:

- epäviralliselta taholta saatu tuki: 10, 11, 12 a, 14
- viralliselta taholta saatu tuki: 10, 17, 18
- epäviralliselta taholta toivottu tuki: 12 d, 13, 16, 21
- viralliselta taholta toivottu tuki: 16, 21, 27

Saman kysymyksen muuttujaluokissa saattoi olla erillisiä muuttujia, jotka yhdistettiin eri summamuuttujiin. Esimerkiksi kysymyksessä 10 koehenkilöt sai-

vat mainita tahoja, joilta olivat saaneet tukea. Vastauksissa mainittiin epävirallisen, puolivirallisen ja virallisen tahon tukijoita. Muuttujat jaoteltiin tahon mukaan eri summamuuttujiin.

6.5.2 Käytetyt analysointimenetelmät

Aineiston analysointimenetelmät on valittava siten, että niiden antamista tuloksista voidaan saada tutkimusongelmiin vastauksia. Erätuulen ym. (1994, 41) mukaan analyysitekniikoita tulisi suunnitella jo ennen aineiston keruuvaihetta, sillä ne tavat, jolla aineistoa kerätään, vaikuttavat käytettäviin analysointimenetelmiin. Muuttujien mittaustaso vaikuttaa siihen, mitä tunnuslukuja ja menetelmiä voidaan käyttää. Summamuuttujien muodostamisen jälkeen aineiston analysoinnissa oli mahdollista käyttää myös parametrisiä analyysimenetelmiä.

Kuvailevien ja kartoittavien tulosten analysointiin käytettiin frekvenssijakaumia. Ristiintaulukoinnin avulla selvitettiin jakaumat taustamuuttujien suhteen. Khiin neliö –testin avulla tarkasteltiin muuttujien välistä riippuvuutta. Tätä testiä käytetään usein ristiintaulukoinnin yhteydessä osoittamaan eroja testisuuren jakauman ja teoreettisen jakauman välillä tai osoittamaan eroja tilastollisessa merkitsevyydessä (Erätuuli 1994, 73-74).

Taustamuuttujien yhteyttä saatuun ja toivottuun tukeen selvitettiin yksisuuntaisen varianssianalyysin avulla. Analyysi perustuu ryhmienvälisen ja ryhmien sisäisen vaihtelun vertaamiseen. Varianssianalyysissa lasketaan näytteiden keskiarvojen variansseja ja saadaan näin selville ovatko saman otoksen ryhmien jonkin muuttujan keskiarvot erilaisia. (Erätuuli ym. 1994, 77.)

Riippuvuutta muuttujien välillä tai eroa keskiarvojen välillä voidaan sanoa olevan vain, jos siitä on tarpeeksi vahvaa näyttöä. Kun kerätyn aineiston joukosta halutaan arvioida yhteyksiä, määritetään kuinka todennäköistä on, että kyseiset yhteydet voisivat esiintyä sattumalta. Tätä kutsutaan tilastolli-

seksi merkitsevyydeksi. (Erätuuli ym. 1994, 74.) Testatun eron tai riippuvuuden sanotaan olevan:

- tilastollisesti erittäin merkitsevä, jos $p \leq 0,001$ (***)
- tilastollisesti merkitsevä, jos $0,001 < p \leq 0,01$ (**)
- tilastollisesti melkein merkitsevä, jos $0,01 < p \leq 0,05$ (*)

(Heikkilä 1998, 186).

Eniten tukea tarvitsevien vanhempien ryhmät löydettiin jakamalla toivotun tuen summamuuttuja kvartiileihin. Yläkvartiiliin kuuluivat ne vanhemmat, jotka toivoivat eniten tukea. Saatuja kvartiileja ristiintaulukoitiin taustamuuttujien kanssa.

TAULUKKO 2. Tutkimusaineiston tilastolliseen käsittelyyn käytetyt menetelmät

Menetelmä	Käyttötarkoitus
Frekvenssit, keskiarvot ja –hajonnat	* aineiston oikeellisuuden varmistaminen * muuttujien tarkastelu ja aineiston kuvailu
Yksisuuntainen varianssianalyysi	* ryhmien välisten erojen tutkiminen * useamman kuin kahden ryhmän keskiarvoerojen tarkastelu
Ristiintaulukointi ja Khiin neliö –testi	* jakaumaerojen tarkastelu * riippumattomuuden tarkastelu

6.6 Tutkimuksen luotettavuuden tarkastelua

Tutkimuksen luotettavuuteen vaikuttavat aineiston hankkimiseen liittyvät tekijät, tutkimuksen analysointivaiheet ja tehtyjen päätelmien oikeellisuus. Suuri merkitys luotettavuudelle on sillä, miten kerättävä tieto liittyy tutkittavan arkipäivään. Merkitystä on myös kerättävän tiedon luonteella. Selvistä tosiasioista saadaan luotettavinta tietoa, kun taas asenteisiin ja mielipiteisiin liittyvät tiedot ovat kaikkein epäluotettavimpia. (Alkula ym. 1994, 121.)

Kvantitatiivisen tutkimuksen mittauksen uskottavuutta ja luotettavuutta arvioidaan validiteetin ja reliabiliteetin avulla. Luotettavaan tutkimukseen liittyy korkea mittauksen pätevyyttä osoittava validius ja korkea tulosten pysyvyyttä osoittava reliabiliteetti. Validiteetti liittyy käsitteellisesti käytettävään mittariin ja reliabiliteetti mittaukseen. Käsitteet ovat tilannesidonnaisia, siksi niitä on tarkasteltava tapauskohtaisesti.

6.6.1 Validiteetti

Validiteetti tarkoittaa mittarin kykyä mitata täsmälleen sitä, mitä se on tarkoitettu mittaamaan. Se liittyy muun muassa operationalisoinnin vaikeuteen. Erityisesti survey-tutkimuksessa voidaan ajatella, että on olemassa suuri joukko kysymyksiä, joilla abstraktia käsitettä voidaan kuvata. Nämä kysymykset muodostavat perusjoukon, josta kuitenkin vain hyvin pieni osa voidaan ottaa käyttöön. Koska tätä perusjoukkoa ei kyetä määrittelemään, ei näin ollen kyetä käyttämään hyväksi mitään otantateoriaa, jolla taattaisiin valittujen indikaattorien edustettavuus eli mittauksen validius. (Alkula ym. 1994, 89.) Vanhemmuuden tukemista käsitteenä on mahdotonta määritellä kattavasti. Ei ole olemassa mitään yksiselitteistä määritelmää, sillä sen merkitys eri yksilöille vaihtelee kunkin kokemusten ja olosuhteiden mukaan. Käsitteen merkitys on myös sidoksissa aikaan ja kulttuuriin. Käsitettä mittaavien osamittareiden kehittelyn taustalla olivat asiaan liittyvä teoreettinen tieto, aktiivisesti kentällä toimivien asiantuntijoiden näkemykset ja omat kokemuksemme. Laatimallamme mittarilla ei kyetty mittaamaan vanhemmuuden tu-

kemista kattavasti, mutta omalta osaltaan sen avulla saadut tulokset selkeyttävät käsityksiä vanhemmuuden tukemisesta tänä päivänä.

Alkula ym. (1994, 91-92) korostavat, että validius ei ole pelkästään operationalisointiongelma, vaan koko mittarin suunnitteluvaiheen ja mittaamisen ajan mielessä pidettävä tavoite. Validiutta voidaan tarkastella useammista näkökulmista käsin: ennuste-, prosessi-, rakenne- ja sisällöllisen validiuden kannalta. Näkökulman valinta on riippuvainen suoritetusta tutkimuksesta. Tämän tutkimuksen kannalta tärkeää on tarkastella validiutta kolmesta viimeksi mainitusta näkökulmasta. **Sisällöllinen validius** liittyy siihen, että mittarin sisältö on tutkittavan käsitteen kannalta järkevä ja perusteltu. **Rakennevalidiuden** voidaan sanoa olevan hyvän, jos mittari tutkimusprosessin kokonaisuudessa toimii niin kuin pitäisi. **Prosessivalidius** tarkoittaa kaikkien validiuden kannalta tärkeiden tutkimusvaiheiden tarkkaa kuvausta.

Tutkimuksen sisällöllistä validiutta tarkasteltiin jo operationalisoinnin vaikeuden yhteydessä. Alkula ym. (1994, 92) mukaan ei ole saavutettavissa mitään täsmällistä validiuden määrällistä osoitinta. Käytännössä mittarin sisällöstä huolehtiminen on sosiaalitutkimuksessa keskeinen validiuden kehittämisen ja arvioinnin peruste. Prosessivalidiutta pyrittiin varmistamaan kuvaamalla mahdollisimman tarkasti validiuden kannalta merkitykselliset tutkimuksen vaiheet.

Rakennevalidiutta tarkasteltaessa huomiota tulee kiinnittää kyselylomakkeen laatimiseen. Kysymysten järjestykseen ja rakenteeseen sekä kysymysten ja ongelmien yhteyksiin kiinnitettiin huomiota. Kysymykset ryhmiteltiin kyselylomakkeessa aihealueittain tutkimusongelmien mukaisesti. Lomakkeen ulkoasua ja mitta-asteikkojen selkeyttä kehiteltiin muun muassa esitestauksessa saadun palautteen avulla.

Taustamuuttujia koskeviin kysymyksiin oli vastattu tunnollisesti ja tarkasti. Tästä voitaneen päätellä, että kyseisen osion laadinnassa onnistuttiin hyvin. Koehenkilöiden taustamuuttujia koskevien vastausten validiteettia pidetään

yleisesti riittävänä. Strukturoidut ja avoimet kysymykset yritettiin saada selkeiksi ja helposti ymmärrettäviksi käyttämällä ”tavallisia” yleiskielen ilmaisuja. Tieteellistä erityissanastoa pyrittiin tietoisesti välttämään. Täten tarkoituksena oli vähentää väärinkäsitysten mahdollisuutta ja rohkaista mahdollisimman monta koehenkilöä vastaamaan myös avoimiin kysymyksiin.

6.6.2 Reliabiliteetti

Mittauksen reliabiliteetilla tarkoitetaan mittaustuloksen toistettavuutta, ei-sattumanvaraisuutta (Uusitalo 1995, 84). Tuloksen reliabiliutta alentavat mittauksen eri vaiheissa sattuvat satunnaisvirheet (Alkula ym. 1994, 94). Näitä voi syntyä monesta eri syystä. Syy saattaa olla mittaajan huolimattomuudessa tai vastaajien muistin puutteellisuudessa, väärinymmärryksissä ja mielialan ailahteluissa. Alkula ym. (1994, 95) toteavat, että jos abstraktista käsitettä mitataan monilla indikaattoreilla, satunnaisvirheet kumoavat toisiaan ja havaintoyksikköä koskeva kokonaistulos tarkentuu. Validiuden ja reliabiliuden kannalta onkin järkevää muodostaa yhdistettyjä mittareita. Tässä tutkimuksessa summamuuttujien muodostaminen saattaa vaikuttaa myönteisesti koko tutkimuksen validiuteen ja reliabiliuteen.

Reliabiliutta voi mitata uudelleenmittauksen ja rinnakkaismittauksen keinoin sekä numeerisesti muun muassa Cronbachin alfa-kertoimen avulla. Uudelleenmittaus ja rinnakkaismittaus eivät tulleet kysymykseen resurssien vähäisyyden vuoksi. Reliabiliuden numeeriseen tarkasteluun tässä tutkimuksessa ei paneuduttu. Tämän seikan tiedetään alentavan tutkimuksen reliabiliutta.

6.6.3 Yhteenvetoa tutkimuksen luotettavuudesta

Tutkimuksen vastausprosentiksi muodostui 34,6 % (173 koehenkilöä), jota ei voitane pitää täysin tyydyttävänä. Varsinainen otanta suoritettiin molemmissa vaiheissa asianmukaisesti. Tutkimukseen osallistuneet valikoituivat paljolti suurimmista kaupungeista, joten otosta ei voida pitää kovin edustavana eri

asuinympäristöjen ja paikkakuntien asukasluvun suhteen. Useissa tutkimuksissa on ongelmana vastaajaryhmien valikoituminen aktiivisiin ja asiasta kiinnostuneisiin. Passiivisesti asennoituvien ryhmien mielipiteet jäävät helposti saamatta.

Kyselylomakkeen kysymysten ymmärtämisessä on saattanut tapahtua väärinkäsityksiä. Sama sanakin saattaa merkitä ihmisille eri asioita. Osa vastaajista voi vastata kysymyksiin tavalla, jolla hän luulee vastausta odotettavan. Asioita saatetaan kaunistella tai vähätellä. Vastaajalla on saattanut olla myös vaikeuksia ilmaista asiaansa ymmärrettävästi.

Lomakkeessa oli kysymyksiä neljällä sivulla. Pitkät lomakkeet saattavat heikentää motivaatiota vastata huolellisesti. Vastaaja on kuitenkin saanut omassa rauhassa vastata, eikä hänen ole tarvinnut sanoa tai näyttää vastausta kenellekään. Hän ei ole suoranaudessa kontaktissa tutkijaan, mikä helpottaa vastaamaan totuudenmukaisesti aroissakin asioissa.

Osa kysymyksistä oli asteikkotyypiltään järjestysasteikkoja. Näissä kysymyksissä on saatettu vastata kaavamaisesti tai ääripäitä vältellen. Strukturoidussa kysymyksissä saattaa osa vastaajista merkitä ensimmäisen mieleen tulevan vastauksen pohtimatta asiaa kunnolla. Vastauksia käsiteltäessä on voinut tapahtua myös lyönti- tai muita virheitä.

Avoimien kysymysten tulkinnessa on saattanut tapahtua tahattomia virheitä, joihin oma tausta ja kokemukset tiedostamattomasti ovat vaikuttaneet. Postikyselyssä vastaajien käsityksiä ei voi nähdä. Niitä saadaan esiin vain sen kautta, mitä he itse ovat valmiita niistä ilmaisemaan. Avointen kysymysten vastauksista asiat pyrittiin saamaan esille sellaisina kuin vastaajat ne ilmoittivat. Minkäänlaisia käsityksiä ei asetettu erityisasemaan. Tulkintojen validiutta pyrittiin parantamaan lukemalla vastaukset useampaan kertaan, jotta luokittelu jäsenyisi.

Uusitalon (1995, 84) mukaan kvalitatiivisessa tutkimuksessa reliabiliteetti on ymmärrettävissä vaatimukseksi analyysin toistettavuudesta. Tutkijan on nou-

datettava aineistoa käsitellessään yksiselitteisiä luokittelu- ja tulkintasääntöjä. Tämä oli tavoitteena tässäkin tutkimuksessa. Kyselylomaketutkimuksessa validiuden saavuttaminen voi olla ongelmallista. Saadut johtopäätökset ovat valideja, kun ne vastaavat sitä, mitä tutkittavakin tarkoitti. (Ahonen 1994, 129.) Tutkimuksen luokittelujen validius on siis viime kädessä arviointikysymys.

7 TUTKIMUSTULOKSET JA NIIDEN TULKINTA

7. 1 Mistä vanhemmat saavat kasvatuksellista tukea?

Lapsen ja perheen hyvinvointi rakentuu suhteista ympäristöön ja sen kulttuuriin. Lähipiirin henkilöiden lisäksi vanhemmuuteen vaikuttavia virallisia tahoja ovat neuvola, päivähoito ja koulu. Myös medialla on rooli vanhemmuuden rakentajana.

Tähän tutkimukseen vastanneet vanhemmat olivat saaneet eniten tukea lähipiiriltään eli epäviralliselta taholta. Kasvatukseen neuvoja, ohjeita ja tukea antaneista henkilöistä tai tahoista 61 % oli lähipiiristä, 35 % viralliselta taholta ja 4 % puoliviralliselta taholta, kuten seurakunnalta, kirjallisuudesta tai Mannerheimin Lastensuojeluliitolta.

7.1.1 Epäviralliselta taholta saatu tuki

Vanhemmat keskustelevat kasvatukseen liittyvistä asioista sellaisten henkilöiden kanssa, joihin he ovat läheisessä suhteessa tai joiden kanssa he muuten ovat päivittäin tekemisissä. Läheinen suhde voi perustua sukulaisuuteen, ystävyyteen tai työtoveruuteen. Uusperheissä ja yksinhuoltajaperheissä melko tärkeä kasvatustuen antaja on entinen puoliso. Sen tähden lähipiirissä olevia keskustelukumppaneita ja keskustelujen useutta tarkasteltiin juuri perhemuotojen suhteen (taulukko 3). Keskustelukumppaneiden tärkeysjärjestys saatiin huomioimalla vastauksista kohdat 4 (melko usein) ja 5 (erittäin usein).

TAULUKKO 3. Vanhempien epävirallisen tukiverkoston keskustelukumppanit tärkeysjärjestyksessä

Tärkeysjärjestys	Ydinperhe N=130	Uusperhe N=14	Yksinhuoltaja/ yhteishuoltajuus N=29
1	ystävät 53,1 %	ystävät 64,3 %	ystävät 75,9 %
2	omat/puolison vanhemmat 27,7 %	työtoverit 35,7 %	omat/puolison vanhemmat 48,3 %
3	omat sisaret 26,2 %	omat/puolison vanhemmat 28,6 %	omat sisaret 37,9 % työtoverit 37,9 %
4	työtoverit 20,8 %	entinen puoliso 21,4 % omat sisaret 21,4 %	
5	naapurit 8,5 % muut sukulaiset 8,5 %		entinen puoliso 31,0 %

Tärkeimmät keskustelukumppanit ovat miltei samat perhemuodosta riippumatta. Useimmiten keskustellaan ystävien kanssa. Myös Melkaksen (1992) tutkimustulokset osoittivat, että ystäviltä odotetaan juuri keskustelua, neuvoja ja seuraa.

Vanhemmat keskustelivat useista kasvatukseen liittyvistä asioista. Keskusteluaiheista yleisin oli lapsen käytös ja sen ohjaaminen. Vanhemmista 63 % (101 vastaajaa 160:stä) ilmoitti keskustelleensa asiasta lähipiirinsä kanssa. Seuraaviksi eniten keskusteltiin lapsen yleisestä kasvusta ja kehityksestä (33 %) sekä perushoitoon liittyvistä asioista (29 %). Noin joka viides vanhempi keskusteli harrastuksista ja vapaa-ajasta, koulunkäyntiasioista ja yksilöllisyyden tukemisesta. Erityisistä ongelmista keskusteli 13 % vanhemmista. Kes-

kusteluaiheiden perusteella voidaan olettaa, että vanhempien keskustelukumppanit ovat suurelta osin samassa elämäntilanteessa olevia vanhempia. Tämän ajan vaatimukset, samantyyppiset kokemukset ja mahdolliset ongelmat yhdistänevät lapsiperheitä tukemaan toinen toistaan.

Kun vanhemmat tarvitsevat konkreettista apua, kuten lastenhoitoapua, tukeudutaan silloin ensisijaisesti omiin tai puolison vanhempiin (taulukko 4). Myös omien sisarten ja entisen puolison rooli on tärkeämpi lasten konkreettisesti hoidossa kuin kasvatusta koskevissa keskusteluissa. Lastenhoitoapua antavien henkilöiden tärkeysjärjestys saatiin huomioimalla vastauksista kohdat 4 (melko paljon) ja 5 (erittäin paljon).

TAULUKKO 4. Vanhempien epävirallisen tukiverkoston lastenhoitoapua antavat henkilöt tärkeysjärjestyksessä

Tärkeysjärjestys	Ydinperhe N=130	Uusperhe N=14	Yksinhuoltaja/ yhteishuoltajuus N=29
1	omat/puolison vanhemmat 43,8 %	omat/puolison vanhemmat 50,0 %	omat/puolison vanhemmat 38,0 %
2	omat sisaret 5,4 %	ystävät 42,9 %	entinen puoliso 27,6 %
3	naapurit 3,8 % ystävät 3,8 %	entinen puoliso 35,7 % omat sisaret 35,7 %	ystävät 24,1 %
4			omat sisaret 13,8 %

Vanhemmat saivat eniten lastenhoitoapua lasten kaitsemiseen. Valtaosa, 82 % vastaajista (132 vastaajaa), ilmoitti saaneensa kodin ulkopuolista kaitsemisapua. Kaittsijoita kaivattiin lähinnä oman virkistytymisen, parisuhteen hoitamisen ja työmenojen ajaksi: ” *Kun olemme 'viihteellä' ei 10- ja 8-*

vuotiaita vielä voi jättää yöksi kotiin keskenään”. Noin viidennes vanhemmista (18 %) oli saanut apua lasten kuljetuksiin. Kuljetusapua tarvittiin kouluun, tarhaan ja harrastuksiin viemisissä: *”Jos töissä menee myöhään, niin lapsen hakemiseen kunnallisesta päivähoidosta*”. Osa vanhemmista (14 %) sai apua sairaan lapsen hoitamiseen. Vanhemmat saivat apua myös lasten virike- ja harrastustoiminnan järjestämiseen (8 %) sekä koululaisen iltapäivähoidon järjestämiseen (7 %).

7.1.2 Viralliselta taholta saatu tuki

Neuvola, päivähoito ja koulu toimivat yhteiskunnassamme tärkeinä lapsiperheiden tukijoina. Kasvatustehtävän lisäksi näillä tahoilla on muitakin lasten kasvuun ja kehitykseen liittyviä tehtäviä, joten vanhemmuuden tukemiseen ei välttämättä riitä resursseja. Kasvatusasioista virallisten tahojen kanssa keskustellaan joskus (taulukko). Osasta vanhempien vastauksia kävi ilmi, että hekin mielsivät neuvolan, päivähoiton ja koulun tehtäväksi pääasiallisesti lasten kehitystarpeista huolehtimisen ja tukemisen. *”Saan varmasti tukea jos haluan, ei ongelmia, en kauheasti odota näiltä tahoilta tukea, heillä on muu tehtävä”*.

Virallisista tahoista päivähoiton henkilöstö koettiin mieluisimmaksi keskustelukumppaniksi (taulukko 5). Tulos selittyy päivähoiton ja vanhempien välisillä päivittäisillä kontakteilla. Päivähoitoikäisten lasten vanhemmista löytyi kuitenkin huolestuttavan iso ryhmä (15,9 %), joka ei lainkaan keskustele kasvatusasioista päivähoiton henkilöstön kanssa. Toisaalta on sellaisiakin vahvan elämänhallinnan omaavia perheitä, jotka eivät kaipaakaan kasvatuksellista tukea keskustelun muodossa. Haasteellisin on se ryhmä, joka ei arvostelun pelossa tai voimattomuutensa vuoksi kykene tarvittaessa keskustelemaan oman lapsensa hyvinvoinnista.

TAULUKKO 5. Vanhempien virallisten tahojen kanssa käymien kasvatusaiheisten keskustelujen tiheys

	Neuvola		Päivähoito		Koulu	
	Vastaajia	%	Vastaajia	%	Vastaajia	%
Usein	5	4,1	32	28,3	25	20,7
Joskus	95	77,9	63	55,8	84	69,4
Ei lainkaan	22	18,0	18	15,9	12	9,9
Yhteensä	122	100,0	113	100,0	121	100,0

Neuvolan kohdalla tulokset viittaavat samaan, mitä Kuronenkin (1994) totesi omassa tutkimuksessaan. Neuvolakäynnit ovat aikataulultaan niin tiiviitä, että sen ajan puitteissa ehditään tekemään vain rutiininomaiset tutkimukset ja toimenpiteet. Kasvatusaiheisille keskusteluille ei jää aikaa. Vanhemmat ilmaisivat asian seuraavasti: *"Vastailen valmiisiin kysymyksiin", "Kiireisiä, tärkeitä vain käyrät", "Usein neuvolassa sanotaan, että tässä iässä tehdään näin asiat. En kerro omia asioita neuvolassa, koska siellä odotetaan kaikkien toimivan samalla tavalla"*.

Neuvolassa keskustellaan odotetusti enimmäkseen lapsen fyysiseen hyvinvointiin liittyvistä asioista (taulukko 6). Vanhemmat saavat neuvolasta jonkin verran tukea myös lapsen käyttäytymisen ohjaamiseen. Melko vähäistä, mutta sitäkin tärkeämpää on neuvolasta saatu keskusteluapu vanhempana jaksamiseen ja epävarmuuden tunteiden käsittelyyn. Päivähoidossa keskustellaan lapsen käytökseen ja sen ohjaamiseen, kehitykseen ja oppimiseen sekä lapsen sosiaalisiin taitoihin liittyvistä asioista.

TAULUKKO 6 . Vanhempien neuvolan ja päivähoidon kanssa käymien kasvatukseen liittyvien keskustelujen aiheet (prosenttiluku ilmaisee kuinka moni vastaajista mainitsi kyseisen asian)

	Neuvola (N=107)	Päivähoito (N=101)
1	lapsen kasvu ja kehitys 59,8 %	käytös ja sen ohjaaminen 38,6 %
2	lapsen terveys/ sairaus 21,5 %	kehitys ja oppiminen 37,6 %
3	käytöksen ohjaaminen 15,9 %	lapsen sosiaaliset taidot/ suhteet 32,7 %
4	lapsen perushoito 14 %	päivän arkirutiinit/ sujuminen 21,8 %
5	rutiiniasiat 11,2 %	lapsen perushoito 15,8 %
6	vanhempana jaksaminen/ epävarmuus 9,3 %	ongelmatilanteet 7,9 %

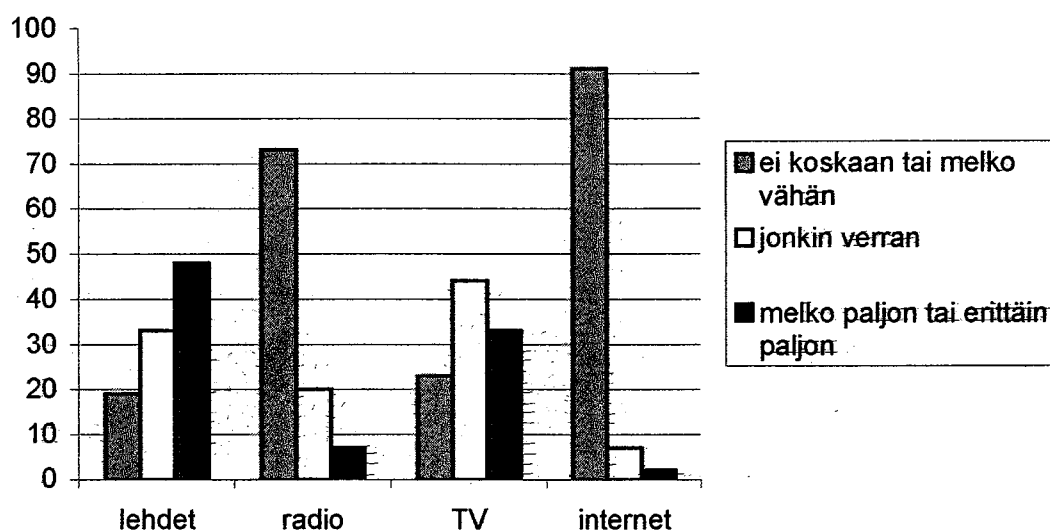
Vanhempien koulun kanssa käydyin kasvatuskustelun aiheita käsitellään Koulun vanhemmuuden tukijana –luvussa.

7.1.3. Puoliviralliselta taholta saatu tuki

Useimpien vanhemmuutta tukevien ryhmien toimintaa organisoivat erilaisten järjestöjen ja seurakuntien edustajat. Ryhmiin osallistuminen on vapaaehtoista. Toiminta vaatii vanhemmilta aikaa, aktiivisuutta ja halua kasvaa vanhempana. Kyselyyn vastanneista vanhemmista 12 % kuului johonkin vanhemmuutta tukevaan ryhmään. Osa heistä kuului siihen työnsä kautta, kuten

seurakunnan työntekijät ja opettajat. Suurin osa tukiryhmistä oli erilaisia vanhempainyhdistyksiä.

Vanhemmat seuraavat kasvatusta koskevia asioita myös tiedotusvälineistä. Tarjonta on melko kirjavaa ja siihen olisi syytä suhtautua kriittisesti. Eniten kasvatusta koskevaa tietoa saadaan lehdistä (kuvio 3). Vastaajista (N=170) 48 % seurasi paljon kasvatustieteellisiä lehtiartikkeleita. Seuraavaksi eniten kasvatusta käsitteleviä ohjelmia seurattiin (33 %) televisiosta. Radion kasvatustieteellisten ohjelmien kuuntelu ja internetin käyttö kasvatustieteellisen tiedon hankinnassa oli vähäistä.

KUVIO 3. Kasvatustieteellisten artikkelien/ohjelmien seuraaminen tiedotusvälineistä (prosenttiluku ilmoittaa kuinka monta prosenttia vastaajista seuraa kyseistä tiedotusvälinettä)

Vanhemmuutta tukevan kasvatustietouden lisäksi media välittää tietoisesti tai tiedostamattaan vanhemmille kuvaa ihannekasvattajasta ja ihanneperheestä. Yhteen malliin mukautuminen on mahdotonta ja saattaa aiheuttaa vanhemmissa ahdistusta. Tällöin tieto ei olekaan vanhemmuutta tukevaa vaan kasvattajan identiteettiä heikentävää.

7.2 Millaiseksi vanhemmat kokevat saamansa tuen?

Yli puolet vastanneista (59 %) ilmoitti, että kaikista kasvatukseen liittyvistä asioista on helppo puhua. Vaikeimmiksi keskusteluaiheiksi koettiin vanhempana jaksaminen ja epävarmuuden kokeminen vanhempana. Vaikeita keskusteluaiheita maininneista 42 vanhemmasta kaksi kolmasosaa (64 %) ilmaisi riittämättömyyden tunteet vanhempana asioiksi, joita on vaikea tunnustaa ja käsitellä toisen aikuisen kanssa. Muita vaikeiksi koettuja keskusteluaiheita olivat lapsen ei-toivottu tai poikkeava käytös, sukupuolikasvatus sekä rajojen asettaminen ja kurinpito.

Keskustelukynnystä on osaltaan nostanut perheen julkistuminen ja kasvatuksen asiantuntijuuden korostuminen. Vanhemmat peilaavat arvojaan, ihanteitaan ja toimintatapojaan asiantuntijoiden luomiin malleihin. Ihanteelliset mallit eivät kuitenkaan aina toimi käytännössä. Tämä saattaa aiheuttaa epäonnistumisen tunteita ja turhautumista ja näiden myötä asioista vaikenemisen. Myös lapsuuden korostaminen ainutlaatuisena elämänvaiheena, jossa ei ole varaa pienimpiinkään kasvatusvirheisiin, aiheuttaa paineita vanhemmille. Aiemmin vaatimukset ja paineet lasten kasvattamisesta kohdistuivat pääasiassa äitiyteen, nykyään ne kohdistuvat myös isyyteen ja parisuhteeseen eli jaettuun vanhemmuuteen.

Virallisten tahojen antamaan tukeen oltiin melko tyytyväisiä. Neljä viidestä vastaajasta oli tyytyväinen saamaansa tukeen tahosta riippumatta (taulukko 7). Tämä on hyvä lähtökohta virallisten tahojen ja vanhempien väliselle yhteistyölle. Yhteistyön painopiste voidaankin kohdistaa siihen viidennekseen vanhemmista, jotka olivat tyytymättömiä saamaansa tukeen. Päivähoidon henkilökunnalta saatuun tukeen oltiin kaikista tyytyväisimpiä. Tähän tutkimukseen osallistuneista vanhemmista 82 % koki saaneensa riittävästi tukea päivähoidon taholta. Reunan (1999) suorittamassa tutkimuksessa vastaava prosentti oli 70.

TAULUKKO 7. Vanhempien arviot virallisten tahojen tuen riittävydestä

Tukeeko riittävästi?	Neuvola		Päivähoito		Koulu	
	Vastaajia	%	Vastaajia	%	Vastaajia	%
Kyllä	87	79	81	82	88	78
Ei	23	21	18	18	25	22
Yhteensä	101	100	99	100	113	100

Riittämättömän tuen syiksi mainittiin pääasiassa käytännön esteet. Tällöin oli kyse yleensä ulkoisista esteistä, joista ajan puute koettiin suurimmaksi esteeksi riittävän tuen saannille. Muita ulkoisia esteitä olivat henkilökunta, suurten ryhmien henkilökunnalle aiheuttama työn paljous ja neuvoloissa erityisesti harvat tapaamiset. Sisäisiä esteitä olivat muun muassa henkilökunnan uupumus ja vanhempien oma väsymys sekä henkilökunnan esiin tuoma ammattitaidon korostaminen. Vanhemmat kokivat, että käytännön esteistä johtuen henkilökunta ei kyennyt huomioimaan lapsia yksilöinä. Täten syvämpi lasten ja perheiden tarpeita huomioiva ja tukeva yhteistyö ei ollut mahdollista.

Osa vanhemmista ei ollut itse motivoitunut yhteistyöhön; joko siihen ei ollut halua tai tarvetta. Virallisia tahoja moitittiin huonosta tiedonvälityksestä. Esteeksi koettiin myös asenteelliset tekijät kuten runsas kielteinen palaute ja syyttely. Yhteiskunnallisista esteistä mainittiin muun muassa usein vaihtuva henkilökunta.

7.3 Missä määrin vastaajien taustamuuttujilla on yhteyttä saatuun tukeen?

Vanhempien taustatekijät vaikuttavat joiltakin osin saadun tuen määrään. Sukupuolella, asuinympäristöllä ja perhemuodolla on vaikutusta siihen, miten paljon tukea saadaan (taulukko 8). Miesten ja naisten väliset erot sekä kaupungissa tai muualla asuvien väliset erot keskiarvoissa ovat tilastollisesti merkitseviä (**). Saadun tuen suhteen oli kuitenkin eniten eroja siinä, kuului-

ko vanhempi ydinperheeseen, uusperheeseen vai oliko hän yksinhuoltaja. Tämän tekijän suhteen erot keskiarvoissa olivat tilastollisesti erittäin merkitseviä (***)).

TAULUKKO 8. Taustamuuttujien yhteys saatuun tukeen

Taustamuuttuja	Saatu tuki	
	F	p
Sukupuoli	9,899	,002 **
Vastaajan ikä	1,700	,169
Koulutustausta	1,392	,247
Asuinympäristö	12,058	,001 **
Lasten lukumäärä	1,978	,119
Lasten ikä	,281	,756
Perhemuoto	10,558	,000 ***

Miehet ovat vastaustensa perusteella saaneet tukea vanhemmuuteensa selvästi vähemmän kuin naiset (taulukko 9). Myös Niemelä ym. (1994) saivat tutkimuksessaan samansuuntaisia tuloksia.

TAULUKKO 9. Saadun tuen keskiarvot sukupuolen mukaan

Sukupuoli	Vastaajia	Keskiarvo	Keskihajonta
Nainen	137	64,06	13,96
Mies	36	56,00	12,51
Yhteensä	173	62,38	14,02

Kaupungeissa asuvat vanhemmat saavat enemmän tukea kuin taajamissa tai haja-asutusalueella asuvat (taulukko 10). Kaupungeissa ainakin virallisen tahon tuenantajat ovat fyysisesti lähempänä. Ehkäpä siellä on myös matalampi kynnyks ottaa mietittyvät asiat puheeksi. Pienemmillä paikkakunnilla miltei kaikki tuntevat toisensa ja tämä saattaa nostaa kynnystä pyytää tarvit-

taessa apua kodin ulkopuolisilta tahoilta. Toisaalta myös vanhempana toimimiseen liittyvät ilot ja murheet saattavat olla hieman erilaisia asuinympäristöstä johtuen. Ehkä kaupungeissa apua kaivataankin useammin kuin maaseudulla.

TAULUKKO 10. Saadun tuen keskiarvot asuinympäristön mukaan

Asuinympäristö	Vastaajia	Keskiarvo	Keskihajonta
Kaupunki	145	63,96	13,67
Taajama tai haja-asutusalue	28	54,21	13,18
Yhteensä	173	62,38	14,02

Perhemuotoja tarkasteltaessa eniten eroja saadussa tuessa on ydinperheen ja uusperheen välillä (taulukko 11). Myös yhden vanhemman perheet saavat tukea huomattavasti enemmän kuin ydinperheet. Onko kyse siitä, että ydinperheet ovat keskimääräisesti kaikin puolin toimivampia vai oletetaanko niillä menevän niin hyvin, että avun tarjoamista ei pidetä edes tarpeellisena?

TAULUKKO 11. Saadun tuen keskiarvot perhemuodon mukaan

Perhemuoto	Vastaajia	Keskiarvo	Keskihajonta
Ydinperhe	130	59,72	12,82
Uusperhe	14	71,43	16,94
Yksinhuoltaja tai Yhteishuoltajuus	29	69,97	13,59
Yhteensä	173	62,38	14,02

Kun vanhempien saamaa tukea tarkasteltiin sen mukaan, saadaanko tuki epäviralliselta vai viralliselta taholta, löytyi vielä useampia tukeen vaikuttavia taustatekijöitä. Sukupuolen, asuinympäristön ja perhemuodon lisäksi merkittäviä eroja oli myös lasten lukumäärien ja lasten iän suhteen (taulukko 12).

Eri ryhmien keskiarvoissa on merkittäviä eroja erityisesti epäviralliselta taholta saadussa tuessa.

TAULUKKO 12. Taustamuuttujien yhteys epäviralliselta ja viralliselta taholta saatuun tukeen

Taustamuuttuja	Saatu tuki			
	Epävirallinen		Virallinen	
	F	p	F	p
Sukupuoli	7,294	,008 **	3,130	,079
Vastaajan ikä	1,135	,337	1,049	,373
Koulutustausta	2,641	,051	,981	,403
Asuinympäristö	9,855	,002 **	7,531	,007 **
Lasten lukumäärä	3,041	,030 *	,607	,611
Lasten ikä	5,186	,007 **	9,245	,000 ***
Perhemuoto	23,392	,000 ***	,457	,634

Naiset saavat epäviralliselta sosiaaliselta verkostoltaan miehiä enemmän tukea (taulukko 13). Sen sijaan viralliselta taholta saadun tuen määrässä ei ole tilastollisesti merkittäviä eroja sukupuolten välillä.

TAULUKKO 13. Epäviralliselta taholta saadun tuen keskiarvot sukupuolen mukaan

Sukupuoli	Vastaajia	Keskiarvo	Keskihajonta
Nainen	137	39,1752	8,9088
Mies	36	34,8333	7,1813
Yhteensä	173	38,2717	8,7392

Kaupungissa asuvat saavat enemmän tukea sekä epäviralliselta että viralliselta taholta (taulukot 14 ja 15).

TAULUKKO 14. Epäviralliselta taholta saadun tuen keskiarvot asuin ympäristön mukaan

EPÄVIRALLINEN TAHO			
Asuin ympäristö	Vastaajia	Keskiarvo	Keskihajonta
Kaupunki	145	39,1655	8,4763
Taajama tai haja-asutusalue	28	33,6429	8,7653
Yhteensä	173	38,2717	8,7392

TAULUKKO 15. Viralliselta taholta saadun tuen keskiarvot asuin ympäristön mukaan

VIRALLINEN TAHO			
Asuin ympäristö	Vastaajia	Keskiarvo	Keskihajonta
Kaupunki	145	10,5103	5,5153
Taajama tai haja-asutusalue	28	7,5000	4,0779
Yhteensä	173	10,0231	5,4142

Kun saatua tukea tarkasteltiin tahoja erittelemättä ei lasten iällä näyttänyt olevan merkitystä saadun tuen määrään. Samaa asiaa tahoittain tarkasteltaessa löytyi kuitenkin tilastollisestikin merkittäviä eroja (taulukko 16). Puoliviralliselta taholta saadun tuen määrässä ei ollut eroja, mutta muilta tahoilta saadussa oli. Viralliselta taholta saadussa tuessa jopa tilastollisesti erittäin merkitseviä. Eniten tukea viralliselta taholta olivat saaneet perheet, joissa oli sekä alle kouluikäisiä lapsia että kouluikäisiä lapsia (taulukko 16). Selvästi vähiten virallisen tahon tukea olivat saaneet perheet, joissa oli vain kouluikäisiä lapsia.

TAULUKKO 16. Viralliselta taholta saadun tuen keskiarvot perheen lasten iän mukaan

VIRALLINEN TAHO			
Lasten ikä	Vastaajia	Keskiarvo	Keskihajonta
Vain alle koulu-ikäisiä lapsia	54	9,7963	4,7160
Sekä alle koulu-ikäisiä että koulu-ikäisiä lapsia	69	11,9130	5,8278
Vain kouluikäisiä lapsia	49	7,8163	4,4846
Yhteensä	172	10,0814	5,3753

Perhemuoto vaikutti erityisesti epäviralliselta taholta saadun tuen määrään. Uusperheet ja yhden vanhemman perheet saivat keskimäärin saman verran tukea (taulukko 17). Sen sijaan ydinperheet saivat sitä huomattavasti vähemmän.

TAULUKKO 17. Epäviralliselta taholta saadun tuen keskiarvot perhemuodon mukaan

EPÄVIRALLINEN TAHO			
Perhemuoto	Vastaajia	Keskiarvo	Keskihajonta
Ydinperhe	130	35,9462	7,2350
Uusperhe	14	45,8571	10,6760
Yksinhuoltaja tai yhteishuoltajuus	29	45,0345	8,5919
Yhteensä	173	38,2717	8,7392

7.4 Millaista kasvatuksellista tukea vanhemmat toivovat lisää?

Suurimmalla osalla vanhemmista on lähipiirissään henkilö, jonka kanssa voi keskustella kasvatusasioista. Joka neljänneltä vastaajalta (24 %) tämä kui-

tenkin puuttui. Naisista joka viidenneltä ja miehistä joka kolmannelta puuttui lähipiirissään henkilö, jonka kanssa voisi puhua kasvatukseen liittyvistä asioista. Keskusteluseuraa vailla olevat jakautuivat sitä kaipaaviin (52 %) ja niihin, jotka eivät sitä edes kaivanneet.

Käytännön apua lastenhoitoon kaipasi vastanneista (N=172) usein 18 %, joskus 70 % ja ei lainkaan 12 %. Valtaosa vanhemmista (74 %) kaipasi apua lastensa kaitsemiseen (taulukko 18). Seuraaviksi eniten apua kaivattiin virikkeellisen toiminnan ja harrastusten tarjoamiseen sekä sairaan lapsen hoitoon.

TAULUKKO 18. Vanhempien kodin ulkopuolelta toivoma lastenhoitoapu (viisi eniten toivottua asiaa)

	Lastenhoitoapu	Vastaajia (N=74)	%
1	Kaitseminen	55	74
2	Lasten virike- ja harrastustoiminta	14	19
3	Sairaana lapsen hoito	13	18
4	Kuljetukset	9	12
5	Iltapäivähoito koululaiselle	7	10

Neuvottomuutta ja/tai väsymystä kohdatessaan vanhemmat kääntyisivät mieluummin epävirallisen tahon puoleen. Tiedusteltaessa mieluisimpia tukijoita 72 % mainituista kuului vastaajien epäviralliseen tukiverkoston, 27 % viralliseen ja vain 1 % puoliviralliseen tukiverkoston. Tulokset ovat samansuuntaisia Sihvon ja Uusitalon (1993) tutkimusten tulosten kanssa, joiden mukaan perhe ja suku sekä viralliset ammattiauttajat olivat mieluisampia

auttajia puolivirallisen tahon auttajien jäädessä harvalukaiseen vähemmistöön.

Epävirallisen tahon auttajista mieluisampia vastaajien mukaan olisivat omat tai puolison vanhemmat. Tätä mieltä oli vastaajista puolet (50 %). Vastaa- jista 42 % kääntyisi tarvittaessa ystäviensä puoleen ja noin joka viides (21 %) kääntyisi sisarustensa puoleen.

Viralliselle taholle suunnatut toiveet kohdistuivat ensisijaisesti kouluun, jolta 30 % vastaajista toivoisi kasvatuksellista tukea. Noin joka viides haluaisi neuvolasta apua kasvatukseen liittyviin asioihin. Sama määrä vastaajia toivoi apua erityisalojen ammattilaisilta, kuten psykiatreilta ja psykologeilta. Jonkin verran toivottiin tukea vanhemmilta, joilla on samanikäisiä lapsia. Myös yhteiskunnallista arvostusta lapsiperheille peräänkuulutettiin.

Puolivirallisen tahon tukea toivottiin ensisijaisesti kirjallisessa muodossa. Miltei joka neljäs (24 %) toiveensa ilmaisseista halusi luettavakseen kasva- tusaiheista kirjallista materiaalia. Tulos oli yllättävä, sillä kasvatustoppaita jul- kaistaan tasaiseen tahtiin ja niitä voi lainata kirjastosta maksutta. Lisäksi on tarjolla kasvatustoppaita lehtiä. Kirjallista kasvatustoppaita materiaalia saa myös neuvolasta ja jonkin verran koulusta. Voidaankin pohtia, onko kyse ky- synnän ja tarjonnan kohtaamattomuudesta vai vanhempien passiivisuudesta.

Valtaosa vastanneista (92 %) toivoi lisää tietoa ja ohjausta lastensa kasvuun ja kehitykseen sekä ylipäättään kasvatukseen liittyvistä asioista (taulukko 19). Ymmärrystä ja varmistusta vanhempana toimimiseen kaipasi 54 % vastan- neista. Melko suuri osa vastanneista vanhemmista toivoi keskusteluja arki- päivän vanhemmuudesta ja yleensä vanhempana jaksamisesta.

TAULUKKO 19. Vanhempien toiveita kasvatuksellisesta tuesta ja ohjauksesta (seitsemän vastauksissa eniten esiintynyttä aihepiiriä)

Toivottu kasvatuksellinen tuki/ohjaus	Vastaajia N=50	%
Tietoa ja/tai ohjausta	46	92
Ymmärrystä ja varmistusta vanhempana toimimiseen	27	54
Keskustelua arkipäivän vanhemmuudesta	20	40
Tukea vanhempana jaksamiseen	19	38
Käytännön lastenhoitoapua	7	14
Tukea erityisiin ongelmiin	7	14
Tukea eronjälkeiseen elämään	5	10

Vanhemmat toivovat tietoa, kokemusten vaihtoa ja empatiaa. Näitä pystyvät antamaan samoja asioita pohtineet ja kokeneet vanhemmat ja miksei muutkin lähipiirin aikuiset. Joillekin vanhemmille tällaisen verkoston luominen on kuitenkin vaikeaa. Neuvolan, päiväkotien ja koulujen tulisi kyetä tunnistamaan tämä ryhmä ja korvaamaan ne kontaktit, jotka heiltä luonnollisessa lähipiirissä puuttuvat.

7.5 Missä määrin vastaajien taustamuuttujilla on yhteyttä toivottuun tukeen?

Vanhempien taustamuuttujien vaikutus toivottuun tukeen on samansuuntainen kuin saatuun tukeen. Sukupuoli ja perhemuoto vaikuttavat siihen, miten paljon tukea toivotaan lisää (taulukko 20). Näiden taustatekijöiden keskiarvojen vertailussa esiintyi tilastollisesti merkittäviä eroja (**).

TAULUKKO 20. Taustamuuttujien yhteys toivottuun tukeen

Taustamuuttuja	Toivottu tuki	
	F	p
Sukupuoli	9,499	,002 **
Vastaajan ikä	,184	,907
Koulutustausta	1,754	,158
Asuinympäristö	3,398	,067
Lasten lukumäärä	1,099	,351
Lasten ikä	2,214	,112
Perhemuoto	6,119	,003 **

Naiset saivat enemmän tukea kasvatustehtävänsä, mutta he myös toivovat sitä enemmän kuin miehet (taulukko 21).

TAULUKKO 21. Toivotun tuen keskiarvot sukupuolen mukaan

Sukupuoli	Vastaajia	Keskiarvo	Keskihajonta
Nainen	137	7,96	4,12
Mies	36	5,69	3,03
Yhteensä	173	7,49	4,01

Uusperheiden vanhemmat saivat eniten tukea kasvatustehtävässään. He tuntuivat olevan tyytyväisimpiä saamaansa tukeen, sillä he toivovat tukea lisää muita perhemuotoja vähemmän (taulukko 22). Tuen tarve on suurin yksinhuoltaja- tai yhteishuoltajuusperheissä. Toisen aikuisen puuttuminen perheen arjesta ilmeisesti lisää tuen tarvetta. Uusperheissä nykyisen puolison lisäksi on parhaimmassa tapauksessa saatavilla myös entisen puolison tuki.

TAULUKKO 22. Toivotun tuen keskiarvot perhemuodon mukaan

Perhemuoto	Vastaajia	Keskiarvo	Keskihajonta
Ydinperhe	130	7,15	3,67
Uusperhe	14	6,00	3,84
Yksinhuoltaja tai yhteishuoltajuus	29	9,69	4,86
Yhteensä	173	7,49	4,01

Kun toivottua tukea tarkasteltiin sen mukaan, mille taholle toiveet kohdistuivat, löytyi tilastollisesti erittäin merkitseviä (***) eroja keskiarvoissa vain perheen lasten iän suhteen (taulukko 23).

TAULUKKO 23. Taustamuuttujien yhteys epäviralliselta ja viralliselta taholta toivottuun tukeen

Taustamuuttuja	Toivottu tuki			
	Epävirallinen		Virallinen	
	F	p	F	p
Sukupuoli	,383	,537	6,650	,011 *
Vastaajan ikä	3,357	,020 *	2,801	,042 *
Koulutustausta	,152	,928	,466	,706
Asuinympäristö	5,748	,018 *	1,455	,229
Lasten lukumäärä	3,560	,016 *	1,605	,190
Lasten ikä	3,200	,043 *	36,512	,000 ***
Perhemuoto	4,437	,013 *	1,066	,347

Erot olivat huomattavampia viralliselta taholta toivotussa tuessa. Niiden perheiden vanhemmat, joilla oli pelkästään alle kouluikäisiä lapsia, toivoivat viralliselta taholta tukea vähemmän (taulukko 24). Voisikin olettaa, että tarjonta vastaa toiveita parhaiten juuri sellaisten perheiden kohdalla, joiden lapset eivät vielä ole koulussa.

TAULUKKO 24. Viralliselta taholta toivotun tuen keskiarvot perheen lasten iän mukaan

Lasten ikä	Virallinen taho		
	Vastaaja	Keskiarvo	Keskihajonta
Vain alle koulu-ikäisiä lapsia	54	,7222	,8560
Sekä alle koulu-ikäisiä että koulu-ikäisiä lapsia	69	2,3768	1,2379
Vain kouluikäisiä lapsia	49	2,4286	1,4289
Yhteensä	172	1,8721	1,4208

7.6 Millaiset vanhemmat toivovat eniten kasvatuksellista tukea?

Eniten tukea toivovien vanhempien ryhmää ei voida määritellä kovin tarkasti tutkimustulostemme perusteella. Vanhemmista, jotka toivoivat eniten tukea, 36 % oli kokenut myös saamansa tuen keskimäärin kielteisemmäksi kuin muut vastanneet. Osa heistä (11 %) koki saaneensa tukea vähemmän kuin muut vastaajat keskimäärin.

Ainoa taustamuuttuja, jonka suhteen näyttäisi olevan tilastollisesti merkitseviä eroja ($p < .004$) on sukupuoli. Naiset toivovat miehiä enemmän tukea (taulukko 25). He ovat jakautuneet melko tasaisesti eri ryhmiin, kun taas miehistä yli puolet kuuluu vähiten tukea toivoneiden ryhmään. Kasvatusasiat lienevät vieläkin enemmän naisten kuin miesten sydämen asioita.

TAULUKKO 25. Vastaajien jakautuminen ryhmiin (havaintojen lukumäärät suluissa) toivotun tuen määrän ja sukupuolen mukaan

Sukupuoli	Vähiten tukea toivoneet	Kohtalaisesti tukea toivoneet	Eniten tukea toivoneet	Yhteensä
Nainen	30,7% (42)	32,8% (45)	36,5% (50)	100% (137)
Mies	58,3% (21)	27,8% (10)	13,9% (5)	100% (36)
Yhteensä	36,4% (63)	31,8% (55)	31,8% (55)	100% (173)

Muualla kuin kaupungeissa asuvat toivovat vähemmän tukea kuin kaupunkilaiset (taulukko 26). Kaupunkilaiset jakautuvat melko tasaisesti eri ryhmiin toivotun tuen määrän suhteen.

TAULUKKO 26. Vastaajien jakautuminen ryhmiin (havaintojen lukumäärä suluissa) toivotun tuen määrän ja asuinympäristön mukaan

Asuinympäristö	Vähiten tukea toivoneet	Kohtalaisesti tukea toivoneet	Eniten tukea toivoneet	Yhteensä
Kaupunki	33,1% (48)	33,1% (48)	33,8% (49)	100% (145)
Taajama tai haja-asutusalue	53,6% (15)	25,0% (7)	21,4% (6)	100% (28)
Yhteensä	36,45% (63)	31,8% (55)	31,8% (55)	100% (173)

Yksinhuoltajista yli puolet kuuluu eniten tukea toivoneiden ryhmään (taulukko 27). Uusperheiden vanhemmat kaipaavat tukea vähiten.

TAULUKKO 27. Vastaajien jakautuminen ryhmiin (havaintojen lukumäärät suluisissa) toivotun tuen määrän ja perhemuodon mukaan

Perhemuoto	Vähiten tukea toivoneet	Kohtalaisesti tukea toivoneet	Eniten tukea toivoneet	Yhteensä
Ydinperhe	38,5% (50)	33,1% (43)	28,5% (37)	100% (130)
Uusperhe	50,0% (7)	28,6 % (4)	21,4% (3)	100% (14)
Yksinhuoltaja tai yhteishuoltajuus	20,7% (6)	27,6% (8)	51,7% (15)	100% (29)
Yhteensä	36,4% (63)	31,8% (55)	31,8% (55)	100% (173)

Vastaajien iällä, koulutustaustalla tai lasten lukumäärällä ja iällä ei ollut yhteyttä toivotun tuen määrään. Näiden tulosten mukaan nuoret vanhemmat pärjäävät kasvatustehtävässään keskimääräisesti yhtä hyvin kuin vartuneemmatkin. Myös alemman koulutuksen omaavat selviävät tehtävästään siinä kuin korkeakoulututkinnon suorittaneetkin. Vanhemmuudessaan on kyse paljon muustakin kuin akateemisista taidoista.

7.7 Miten vanhemmat kokevat kodin ja koulun yhteistyön?

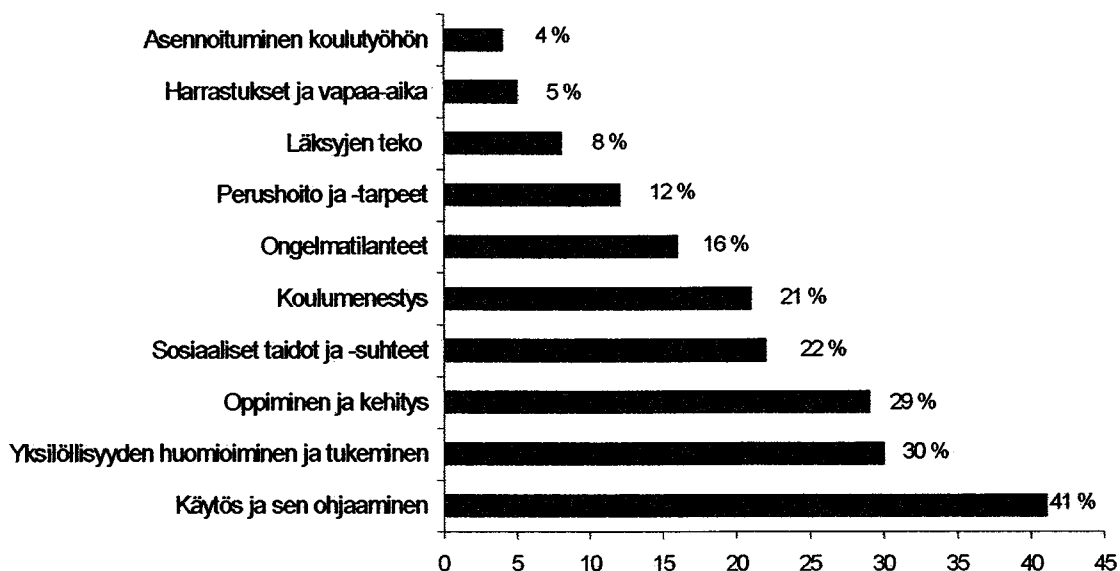
7.7.1 Yhteistyötä kodin ja koulun onneksi

Vanhemmat tuntuvat olevan kiinnostuneita kodin ja koulun välisestä yhteistyöstä. Kyselylomakkeemme kouluyhteistyötä koskevan osion avoimiinkin kysymyksiin vastasivat lähes kaikki kouluikäisten vanhemmat. Kuten viralliselta taholta saatua tukea selvitetäessä jo todettiin, 90 % vastaajista keskustelee koulun kanssa ainakin joskus kasvatusasioista. Koulun edustajat, lähinnä opettajat, voisivat miettiä, miten loputkin 10 % saataisiin mukaan keskusteluun.

Yleisin aihe kasvatukseen liittyvissä keskusteluissa oli käytös ja sen ohjaaminen (kuviokuva 4). Tässä aiheessa, kuten muissakaan aiheissa, ei voida kysymyksen asettelun perusteella päätellä, onko aloitteentekijä keskustelussa ollut opettaja vai vanhempi. Käyttäytyminen ja sen ohjaaminen on ollut näkyvästi esillä myös mediassa. On syytetty vanhempia, jotka eivät ole asettaneet lapsilleen rajoja. Moitteita ovat saaneet myös ne vanhemmat, jotka eivät ole kyenneet kontrolloimaan asetettujen rajojen toteutumista tai omantunnontuskissaan ovat antaneet periksi asioissa, joissa olisi tarvittu vastuullisen aikuisen ohjausta. Keskustelu sinänsä on positiivinen asia ja parhaimmassa tapauksessa se tukee sekä kotia että koulua.

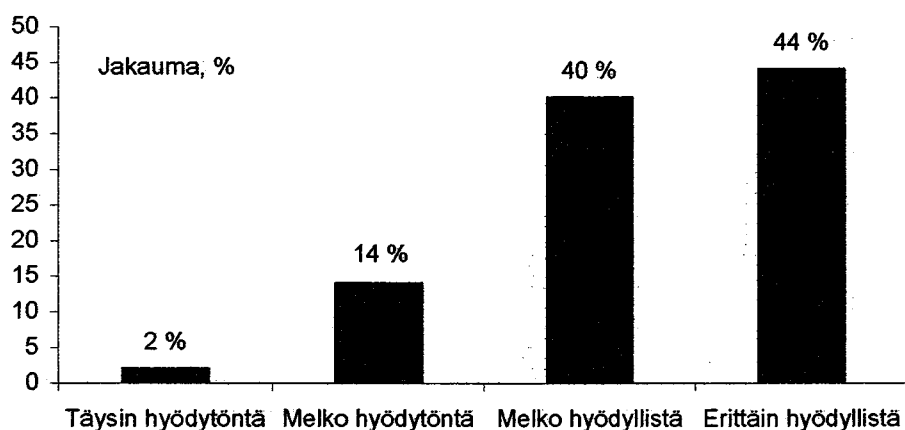
Vajaa kolmannes (30 %) vanhemmista keskustelee opettajan kanssa lapsen yksilöllisyyden huomioimisesta ja sen tukemisesta. Lähes yhtä moni (29 %) keskustelee lapsen oppimiseen ja kehitykseen liittyvistä asioista. Oli mielenkiintoista huomata, että jo 20 vuotta sitten tehdyissä tutkimuksissa (Korpinen 1977; Aho 1980) vanhempia kiinnosti eniten oman lapsen käyttäytyminen. Aikaisemmissa tutkimuksissa seuraavia kiinnostuksen kohteita olivat oppiainekohtaiset vaikeudet ja yleensä oppiaineissa edistyminen. Tämä tutkimus vahvistaa käsitystä, jonka mukaan lapsi on psyko-fyysinen kokonaisuus, jonka persoonallisuutta on kehitettävä kokonaisvaltaisesti kaikkien lapsen kasvuympäristössä olevien kasvattajien yhteistyönä. Kasvatuksen ja opetuksen

sen lähtökohdana on lapsen yksilöllinen tukeminen, ei vaikeuksien ja heikkouksien esille tuominen.

KUVIO 4. Vanhempien (N=98) koulun kanssa käymien kasvatukseen liittyvien keskustelujen aiheet

Vanhemmat kokevat yhteistyön opettajan kanssa hyödylliseksi. Vastaajista 84 % koki yhteistyön melko hyödylliseksi tai erittäin hyödylliseksi (kuviokuva 5). Vain 2 % vastaajista koki yhteistyön opettajan kanssa täysin hyödyttömäksi.

KUVIO 5. Vanhempien (N=120) arviot yhteistyön hyödyllisyydestä

Tulokset ovat samansuuntaisia sekä Rätyn ym. (1995) että Anttilan (1998) ala-asteikäisten oppilaiden vanhemmille suunnattujen kyselytutkimusten kanssa. Rätyn ym. tutkimuksessa 74 % vanhemmista oli erityisen tyytyväisiä kodin ja koulun väliseen yhteistyöhön ja Anttilan tutkimuksessa hyvin tyytyväisiä oli 84 %.

Vertailtaessa perheitä, joiden vanhimmat lapset olivat luokilla 1 - 6 ja perheitä, joilla oli lapsia myös luokilla 7 - 9, huomattiin ryhmien välillä eroja. Ala-asteikäisten vanhemmista 86 % (N=91) koki yhteistyön opettajan kanssa melko hyödylliseksi tai erittäin hyödylliseksi. Lasten siirtyessä yläasteelle yhteistyötä ei koeta aivan yhtä hyödyllisenä. Heillä vastaava prosentti oli 72. Tästä ryhmästä löytyi myös kaksi vastaajaa (N=28), jotka kokivat yhteistyön täysin hyödyttömäksi. Ala-asteikäisten lasten vanhemmilla ei ollut tällaista kokemusta.

Vanhempien yhteistyön hyödyllisyydestä antamat perustelut tarkentavat heidän kokemuksiaan kodin ja koulun välisestä yhteistyöstä. Vastauksista löydettiin 219 yhteistyön hyödyllisyydestä kertovaa asiaa. Myös kielteisiä arvioita yhteistyöstä tuli esille. Näitä vastauksissa esiintyi 65. Vanhemmat halusivat tehdä opettajan kanssa yhteistyötä saadakseen tietoa. Useimmat halusivat tietoa lapsensa koulumenestyksestä, ryhmässä pärjäämisestä, työskentelystä ja yleensä sopeutumisesta. Tietoa haluttiin myös nykyajan koulusta, sen toimintatavoista ja koulun tapahtumista.

Vanhemmat halusivat tietoa pääasiassa voidakseen tukea lapsensa kasvua ja kehitystä. Opettajan asiantuntemusta opetukseen ja lapsen kehitykseen liittyvissä asioissa arvostettiin. Vanhemmat pitivät tärkeänä, että opettaja tiedotti ongelmista kotiin ajoissa, jotta niihin voitaisiin puuttua heti. Opettajalta saatujen tietojen avulla opittiin tuntemaan oma lapsi paremmin ja pysyttiin ajan tasalla hänen arkipäivän toiminnoissaan. Eräs vanhemmista kertoi tunteuksensa näin: *"Pysyn ajan tasalla kouluasioissa ja tiedän millaista lapsen arki on siellä."* Keskustelussa opettajan kanssa saatiin myös vahvistusta omille näkemyksille ja taustaa lapsen omille tulkinnoille.

Osa vanhemmista haluaa kertoa opettajalle tietojaan lapsesta ja kodin tapahtumista. *"Se, mitä tapahtuu kotona, vaikuttaa koulussa ja päinvastoin."* Kotiasioista kerrotaan, jotta opettaja ymmärtäisi lapsen käyttäytymistä ja sen hetkistä oppimistilannetta paremmin. Molemminpuolisen tiedonkulun eduksi mainittiin väärinkäsitysten välttäminen ja tiedon yhdistäminen lapsen tukemiseksi.

Vanhempien vastauksista hahmottui kuva opettajasta, jonka kanssa on helppoa ja antoisaa tehdä yhteistyötä. Erityisen tärkeää on, että opettaja ja koulu osoittavat halukkuutensa yhteistyöhön. Opettajan tulisi olla avoin ja kyettävä rakentamaan vuorovaikutukseen. Tällainen opettaja kuuntelee vanhempia ja lapsia ja saa heidät tuntemaan, että he voivat vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. Ihanneopettaja välittää aidosti oppilaistaan ja kannustaa vanhempia tukemaan heitä. *"Näkee, että ope välittää lapsesta yksilönä ja haluaa auttaa kykyjensä mukaan."* Hän pitää säännöllisesti yhteyttä ja toimii tarvittaessa riipeästi. Osa vanhemmista pitää tärkeänä opettajan ammattitaitoa ja kokemusta yhteistyön onnistumiseksi.

Yhteistyö koetaan hyödylliseksi, kun tieto kulkee koulusta kotiin ja päinvastoin. Onnistuneessa yhteistyössä opettaja ja vanhemmat ovat kyenneet yhdistämään voimansa lapsen tukemiseksi. Yhteistyö on toimivaa, kun vanhempien ja opettajan välillä on luottamukselliset suhteet. Tämä mahdollistaa jopa väittelyn ja keskinäisten sopimusten teon. Tällöin kaikista asioista on helppo puhua. Kun opettajan persoona on tullut tutuksi, vanhempien on helpompaa ymmärtää opettaja-oppilas -suhdetta. Parhaimmillaan tunne yhteisestä päämäärästä on selkeä ja vanhemmilla on halu tukea opettajan työtä. Lyhyesti sanottuna ihanneopettaja *"tuo asiat rakentavalla tavalla esiin, on lapsen puolella olematta vanhempia vastaan"*. Opettaja ja vanhemmat voivat onnitella itseään, kun *"lapsi viihtyy ja kokee olevansa tärkeä"* sekä kotona että koulussa.

Vanhemmat jakoivat syyn yhteistyön hyödyttömyydestä usealle eri taholle. Moitteita saivat opettajat, koulu yhteisö ja kunnan kouluviranomaiset. Syitä nähtiin myös kodin puolella omassa itsessä ja jopa koululaisessa. Yhteistyön

hyödyttömyyden nähtiin johtuvan suurimmaksi osaksi opettajaan liittyvistä tekijöistä. Suuremmiksi esteiksi nähtiin opettajan ajan puute sekä motivoitumattomuus yhteistyöhön. Ongelmalliseksi tilanne koettiin silloin, kun vanhemmilla oli tunne, että opettaja ei toimi lasten parhaaksi eikä välitä heistä yksilöinä.

Osa vanhemmista koki yhteistyön hyödyttömäksi, jos opettaja oli kokematon, ammattitaidoton tai ei ollut perehtynyt lapsen erityisongelmiin. Mikäli palaute on useimmiten ollut negatiivista, se on vaikuttanut kielteisesti vanhempien yhteistyöhalukkuuteen. Yhteistyö koetaan hyödyttömäksi, jos opettaja on liiaksi pidättyväinen tai keskusteleo lapsesta vain suhteessa kouluun. Opettajan oman asiantuntijuuden korostaminen närkästytti osaa vanhemmista. *"Harvat palaverit ovat olleet opettajan käskynjakoa ja yksinpuhelua."* Samantapainen ajatus kiteytyi myös seuraavaan perusteluun: *"Opettajat ovat omasta mielestään aina oikeassa."*

Kouluyhteisöä koskeva kritiikki kohdistui vanhempien vastauksissa yläasteeseen. Ongelmallisena pidettiin tilannetta, jossa luokanvalvoja ei opeta kaikkia luokkansa oppilaita. Tällöin suhde oppilaaseen jää luonnollisesti etäiseksi eikä opettaja välttämättä tiedä missä mennään. Aineenopettajien välisen yhteistyön puute vaikeuttaa tiedonkulkua. Osa vanhemmista koki erään vastaajan sanoin *"yläasteella ei yhteistyötä juurikaan ole"*.

Kuntatasolle annettiin moitteita liian isoista ja "hurjista" opetusryhmistä. Tällaisissa luokissa opettajan energia kuluu ryhmän hallintaan ja opetustehtävän hoitamiseen, aikaa ja voimia ei jää enää yhteistyöhön. Vanhemmat kokivat omalta puoleltaan yhteistyön esteeksi ajan puutteen. Koululaiset erityisesti yläasteikäiset saattavat itsekkin hankaloittaa yhteistyötä, sillä he voivat vastustaa opettajan ja vanhempien välistä yhteydenpitoa.

Opettajien vaihtuminen usein koettiin hankaloittavan kodin ja koulun välistä yhteistyötä. *"Jos opettaja vaihtuu joka vuosi, ei yhteistyö voi olla kovin hedelmällistä open ja oppilaan, saati vanhempien ja open välillä."* Vanhemmat saattavat väsyä joutuessaan luomaan luottamuksellisia suhteita uuteen

opettajaan. Kun yhteistyö on saatu toimivaksi, opettaja vaihtuu. Pahimmassa tapauksessa useasti vaihtuvien opettajien kanssa toimivia kontakteja ei pysy-
tytä edes luomaan.

7.7.2 Kotia ja koulua lähentäviä yhteistyömuotoja

Vanhemmat kokivat monien eri yhteistyömuotojen lähentävän kotia ja koulua. Joukosta erottui kuitenkin selkeästi henkilökohtaiset keskustelut eniten lähentävänä yhteistyömuotona (kuvio 6). Vastaajista reilusti yli puolet (70 vastaajaa) oli sitä mieltä. Keskustelua isommassa ryhmässä pidettiin myös tärkeänä. Kolmannes vastaajista (39 vastaajaa) oli maininnut vanhempainillan tai muun tiedotus- ja keskustelutilaisuuden kotia ja koulua lähentäväksi. Melkein yhtä suuri joukko (34 vastaajaa) piti yhteistä toimintaa ja tempauksia hyödyllisinä.

KUVIO 6. Vanhempien (N=112) arvio kotia ja koulua eniten lähentävistä yhteistyömuodoista

Myös Syrjälän ym. (1997) tutkimus osoitti keskustelut vanhempien mielestä tärkeimmäksi yhteistyömuodoksi. Heidän tutkimuksessaan seuraavina tulivat luokkakohtaiset tapaamiset ja tapahtumat. Tämän tutkimuksen vastausten perusteella ei voitu päätellä olivatko vanhempainillat luokkakohtaisia vai koko koulua koskevia.

Perusopetuslaki (1998) velvoittaa koulut yhteistyöhön kotien kanssa, mutta yhteistyömuodoista sovitaan koulun sisällä. Tutkimustulokset osoittavat selkeästi, että vanhemmat haluavat keskustella lasta ja koulua koskevista asioista henkilökohtaisesti opettajan kanssa. Henkilökohtaiset keskustelut mahdollistavat juuri niiden aiheiden käsittelyn, joista vanhemmilla on tarve keskustella opettajan kanssa (ks. kuvio 6). Kehityskeskustelu, jossa vanhemmat, oppilas ja opettaja yhdessä asettavat oppimisen tavoitteet sekä seuraavat ja arvioivat oppimisen edistymistä, on yhteistyömuoto, jonka avulla on mahdollista vastata vanhemmilta tuleviin toiveisiin ja haasteisiin.

7.8 Yhteenvetoa tuloksista

7.8.1 Millaista kasvatuksellista tukea vanhemmat saavat?

Vanhemmat saavat eniten tukea kasvatustehtävänsä lähiympäristössään toimivilta ihmisiltä. Lapsiperheissä keskustellaan lasten käytökseen liittyvistä asioista, kasvusta ja kehityksestä sekä perushoitoon liittyvistä asioista lähinnä ystävien ja lasten isovanhempien kanssa. Kasvatukseen liittyviä keskusteluja käydään ystävien kanssa, mutta käytännön lastenhoitoasioissa kääntyy ensisijaisesti omien tai puolison vanhempien puoleen.

Neljä viidestä vanhemmasta keskustelee kasvatukseen liittyvistä asioista ainakin joskus neuvolan, päivähoidon ja/tai koulun henkilökunnan kanssa. Keskusteluja käydään useimmin päivähoidon henkilöstön kanssa. Päivittäisistä kontakteista huolimatta 16 % vanhemmista ei keskustele lainkaan lastensa kasvatuksesta päivähoitohenkilökunnan kanssa. Neuvolassa keskustelut koskevat lähinnä lapsen kasvua ja kehitystä. Päivähoidossa otetaan keskusteluissa esille myös lapsen käytös ja sen ohjaaminen, henkinen kehitys ja oppiminen sekä lapsen sosiaaliset taidot.

Noin joka kymmenes vanhempi kuuluu johonkin vanhemmuutta tukevaan ryhmään. Tukiryhmistä suurin osa oli erilaisia vanhempainyhdistyksiä. Tiedotusvälineistä kasvatusaiheista tarjontaa seurattiin eniten lehdistön kautta. Kolmannes vastanneista seurasi myös television kasvatusaiheisia ohjelmia.

Virallisen tahon kasvatuksellinen tuki vastaa melko hyvin vanhempien odotuksia ja tarpeita, sillä neljä viidestä vastanneesta ilmoitti olevansa tyytyväinen saamaansa tukeen. Perhemuodolla on eniten vaikutusta saadun tuen määrään. Ydinperheet saivat huomattavasti vähemmän kasvatuksellista tukea kuin uusperheet ja yksinhuoltajaperheet. Vaikutus tulee esiin kuitenkin vain lähipiiriltä saadussa tuessa. Viralliselta taholta saadun tuen määrään vaikuttaa eniten lasten ikä. Eniten tukea saivat perheet, joissa on sekä alle kouluikäisiä että kouluikäisiä lapsia. Vähiten tukea saivat perheet, joissa on vain kouluikäisiä lapsia.

7.8.2 Millainen on vanhempien kasvatuksellisen tuen tarve?

Joka neljänneltä vastaajista puuttui lähipiiristään henkilö, jonka kanssa voisi keskustella ja jakaa huoliaan lastensa kasvatukseen liittyvissä asioissa. Miehillä tämä puuttui useammin kuin naisilta. Tosin puolet vastaajista ei edes kaivannut kodin ulkopuolista keskusteluapua. Noin 90 % vanhemmista kaipasi kodin ulkopuolista lastenhoitoapua ainakin joskus. Eniten apua kaivattiin lasten kaitsemiseen.

Ongelmatilanteissa lähipiirin tuki koettiin huomattavasti muiden tahojen tukea mieluisimmaksi. Useimmiten käännyttäisiin lasten isovanhempien tai ystävien puoleen. Virallisella taholla eniten kasvatuksellista tukea toivotaan koululta. Vanhemmat toivoivat lisää lastensa kasvattamiseen tarvittavaa tietoa ja ohjausta. Ymmärryksen ja varmistuksen saaminen omille ratkaisuille ja toiminnoille koettiin tärkeäksi. Moni kaipasi myös keskustelua arjen sujumisesta ja ylipäätään vanhempana jaksamisesta.

Sukupuoli ja perhemuoto vaikuttavat siihen miten paljon kasvatuksellista tukea toivotaan lisää. Naiset toivovat miehiä enemmän tukea. Lapsiperheistä yksinhuoltajaperheet toivoivat tukea eniten. Uusperheet kaipasivat sitä vähiten. Viralliselta taholta toivotussa tuessa nousi esille perheet, joissa oli vain kouluikäisiä lapsia. Ne toivoivat selvästi muita ryhmiä enemmän tukea.

7.8.3 Millaiseksi vanhemmat kokevat yhteistyön koulun kanssa?

Vanhemmista 90 % keskustelee lapsensa opettajan kanssa ainakin joskus. Miltei yhtä moni koki yhteistyön hyödylliseksi. Yhteistyöhön ala-asteen kanssa ollaan jonkin verran tyytyväisempiä kuin yläasteen kanssa tehtävään yhteistyöhön. Eniten keskusteluja käydään käytöksestä ja sen ohjaamisesta. Noin kolmannes vanhemmista keskusteli myös lapsen yksilöllisyyden huomiomisesta ja sen tukemisesta sekä oppimisesta ja kehityksestä.

Yhteiset keskustelut ja tiedonkulku koettiin hyödylliseksi. Yhteistyön avulla vanhemmat saivat tietoa lapsensa koulumenestyksestä, ryhmässä pärjäämisestä, työskentelystä ja sopeutumisesta. Vanhemmat kokivat saaneensa valmiuksia oman lapsensa tukemiseen ja mahdollisiin ongelmiin kyettiin puuttumaan ajoissa.

Opettajan kanssa oli helppo tehdä yhteistyötä, mikäli hän oli vuorovaikutus- taitoinen, empaattinen ja halukas tekemään yhteistyötä. Vanhempien mielestä syy yhteistyön epäonnistumiseen liittyi useimmiten opettajaan. Opettajalla ei ollut aikaa eikä halua yhteistyöhön tai hän ei välittänyt oppilaistaan.

Selvä enemmistö (63 %) vanhemmista haluaa keskustella lapsensa koulun- käyntiin liittyvistä asioista henkilökohtaisesti opettajan kanssa. Muita tärkeiksi koettuja yhteistyömuotoja ovat vanhempainillat tai muut yhteiset tiedotus- ja keskustelutilaisuudet sekä yhteinen toiminta ja tempaukset.

8 POHDINTA

Tutkimuksen tekeminen vaati useissa kohdin tasapainottelua oman kiinnostuksen, opinnäytetyön vaatimusten ja tutkimuksen rahoittamiseen osallistuneen tahon odotusten ja tarpeiden kanssa. Ennalta sovittu, liian tiivis aikataulu aiheutti ylimääräisiä paineita ja turhaa hätiköintiä. Aihe oli kuitenkin erittäin mielenkiintoinen ja motivoiva. Lisäksi omat kokemuksemme vanhemmuudesta, kasvattamisesta ja opettajuudesta helpottivat työn tekemistä.

Tutkimuksessa pyrittiin tutkimaan laajaa kenttää, jolloin kokonaisuuden hahmottaminen ja jäsentäminen tutkimuksen eri vaiheissa tuntui vaativalta. Aihepiiriä ei ole aiemmin tutkittu tässä laajuudessa, joten emme saaneet kovin paljon tukea ja vertailukohtia julkaistusta kirjallisuudesta. Täten myös teoreettisesta viitekehystä muodostui suhteellisen laaja ja ehkä hieman hajanainen. Se sisältää mielestämme kuitenkin melko hyvin aihepiiriin liittyvät tutkimukset ja muun kirjallisuuden. Teoriaosuus on antanut taustaa ja syvyyttä pohdinnoillemme, vaikka yhtymäkohdat teorian ja empiirisen osuuden välillä saattoivat jäädä osittain vähäisiksi.

Bronfenbrennerin ekologinen tutkimusmalli soveltui hyvin aineiston analyysin ja tulkinnan teoreettiseksi taustaksi. Tarkastelimme perhettä ja vanhempia pääasiassa mesotason näkökulmasta, jossa suhteet lähimpiin henkilöihin sekä neuvolaan, päivähoitoon ja/tai kouluun olivat keskeisellä sijalla. Mielestämme mesosysteemin toimivuuteen vaikuttaa olennaisesti lapsille tärkeiden aikuisten yhteistyön onnistuminen. Emme luonnollisesti voineet sivuuttaa sosiaalisen verkoston muita systeemejä, vaan tiedostimme ja tarkastelimme myös yksilöä mikro-, ekso- ja makrosysteemien näkökulmasta. Makrotason näkökulma tarjosi ne puitteet, joita vasten yksittäisen perheen elämä on ollut mahdollista suhteuttaa osaksi laajempaa järjestelmää. Yhteiskunta- ja perherakenteen muutokset ovat väistämättä vaikuttaneet yksittäisen perheen elämään ja lastenkasvatukseen. Siten linkit mikro- ja makrotasojen välillä ovat todellisia myös käytännössä, eivät ainoastaan teoriassa.

Melko laajan ja kysymyksiltään ehkä sirpalemaisinkin kyselylomakkeen avulla saimme aineiston, josta löysimme hyvin vastauksia tutkimusongelmiimme. Hyvin laaditun kyselyn tapaan eri kysymysten vastaukset täydensivät ja tukivat toinen toistaan. Tämä parantaa tutkimuksemme luotettavuutta ja täten myös yleistettävyyttä.

Kohderyhmän valintaan olisi pitänyt paneutua huolellisemmin. Taustatekijöistä koehenkilöiden perhемуotoon ja asuinympäristöön olisi pitänyt kiinnittää huomiota ja valita koehenkilöt siten, että he näiden tekijöiden suhteen olisivat jakautuneet määrältään yhtä suuriin ryhmiin. Täten tulokset olisivat olleet vertailukelpoisempia näiden muuttujien suhteen.

Menetelmäksi valitsemamme postikyselynä toteutettu survey-tutkimus oli mielestämme paras tapa kerätä paljon tietoa suhteellisen suurelta joukolta aikataulumme puitteissa. Useiden strukturoitujen ja avointen kysymysten vastausten avulla oli mahdollista kuvailla, vertailla ja selittää vanhemmuuden tukemista. Avoimista kysymyksistä saatiin aineistoa niin runsaasti, että sitä riittäisi analysoitavaksi vielä toiseenkin tutkimukseen. Valitettavasti emme kyenneet hyödyntämään niitä kaikkia jo aikaisemmin mainittujen syiden takia.

SPSS -aineistoanalyysiohjelma tarjoaa runsaasti eri mahdollisuuksia aineiston käsittelyyn. Valitsimme tämän ohjelman saadaksemme tiivistettyä laajakokona aineiston helpommin käsiteltävään muotoon. Analysointivaihe oli työläs ja vaativa lähinnä kokemattomuutemme vuoksi. Oli vaikeaa päätellä, mikä menetelmä kulloinkin tiivistäisi tiedon järkevämmiin ja antaisi selkeimmin tulokittavia tuloksia. Tarvitsimme tässä tutkimusvaiheessa konsultointiapua. Tämä auttoi meitä perehtymään paremmin ohjelmaan ja sen avulla aineistoomme. Koemme kuitenkin olevamme tällä alueella vieläkin oppipoika-asteella ja ilmeisesti se näkyy myös tutkimuksemme analysointimenetelmien osuudessa ja vaikuttaa täten myös tuloksiin.

Lähipiirin henkilöt, etupäässä ystävät ja lasten isovanhemmat, tarjoavat vanhemmille tukea ja ymmärrystä kasvatuksen arkeen, sekä pieniin että isom-

piinkin huoliin. Tukevaa ja ymmärtävää läheistä kaivattaisiin erityisesti ongelmatilanteissa useamminkin kuin siihen on mahdollisuus. Äideistä keskustelukumppania vailla oli joka kolmas, isistä joka viides. Perheen äidit saavat isää enemmän tukea, mutta he kaipaavatkin sitä enemmän. Näyttäisi siltä, että äidit yhä edelleen kantavat perheissä suurinta huolta tunnepuolen asioista.

Uraputken ja kodin välillä taiteileville vanhemmille, niin isille kuin äideillekin on jonkin verran tarjolla erilaisia vanhemmuutta tukevia ryhmiä. Puolivirallisten tahojen organisoimiin ryhmiin ei tuntuisi olevan kovinkaan suurta kiinnostusta. Olisiko kyseessä ajan riittämättömyys, lastenhoito-ongelmat vai mahdollisesti leimautumisen pelko? Tällaiselle samassa elämäntilanteessa olevien vanhempien vapaaehtoisuuteen perustuvalla tukitoiminnalle tuntuisi olevan tilaus. Kuten jo vuosia sitten (ks. Pugh & De'Ath 1984, 17-18) todettiin, vanhemmat kaipaavat tietoa, ohjausta, ymmärrystä ja arjen pikkuhuolien jakamista. Ryhmien vetäjien ei tarvitsisi olla ammattikasvattajia, elämäntilanteen kokemus, kyky kuunnella ja halu auttaa riittävät. Esimerkiksi luokan oppilaiden tai koko koulun vanhemmat voisivat perustaa keskusteluryhmän. Tämä tukisi ennen pitkää sekä vanhempien että opettajien kasvatustyötä.

Julkisessa keskustelussa on puhuttu paljon perheen murroksesta. Uusperheet on nostettu esille ja ihmetelty niiden selviytymistä monimutkaisten ihmissuhteiden viidakossa. Yllättävää oli, että uusperheet kaipasivat muita perhemuotoja vähemmän kodin ulkopuolista kasvatuksellista tukea. Tässä kohdin saattaa olla syytä suhtautua kriittisesti tutkimuksemme yleistettävyyteen. Onhan mahdollista, että vastaajiksi valikoituivat juuri hyvän elämänhallinnan omaavat uusperheet. Syynä saattaisi olla myös se, että uusperheillä on jo valmiina useamman aikuisen muodostama sosiaalinen verkosto.

Virallisista tahoista koululta tulevaan kasvatukselliseen tukeen kohdistui eniten odotuksia ja toiveita. Perheet, joissa on vain kouluikäisiä lapsia, saivat vähiten kodin ulkopuolista kasvatuksellista tukea. Pienten lasten vanhemmat olivat tyytyväisimpiä saamaansa tukeen. Nykyinen päivähoitolaki turvaa kunnallisen päivähoitopaikan jokaiselle kouluikäiselle lapselle. Ilmeisesti tällä

asialla on merkitystä päivähoitoikäisten lasten vanhempien tyytyväisyyteen. Näillä vanhemmilla on mahdollisuus tavata lastensa hoitajia miltei päivittäin. Vaikka päivittäisiä keskusteluja kasvatuksesta ei käytäisikään, vanhemmilla on tunne, että apua ei tarvitse kaukaa hakea kun siihen on tarvetta. Vastusten perusteella voisi myös olettaa, että lastenneuvolatoiminta koetaan enemmän vanhemmuutta tukevaksi kuin kouluterveydenhuolto. Pikkulasten vanhempien ja murrosikäisten vanhempien ääni tuntuisi kuuluvan hyvinkin yhteiskunnassamme. Ala-asteikäisten vanhemmat ovat jääneet vähemmälle huomiolle. Koulun aloitusvaiheessa perheille tarjotaan huomiota ja tukea, mutta tämän jälkeen he saavat odotella sitä lasten murrosikään asti.

Vanhemmat odottavat tukea opettajilta. Opettajat työskentelevät kouluissa kasvavan työmäärän ja lisääntyvien odotusten alaisina. Yhteiskunnan nopea muutos ja sen mukanaan tuoma epävarmuus heijastuvat koteihin ja sieltä lasten mukana kouluihin. Opettajien kasvatuksellisen työn määrä kasvaa jatkuvasti. Vanhemmat pitivät tehtyä yhteistyötä hyödyllisenä, mutta silti he kaipaavat lisää kodin ulkopuolista tukea. Henkilökohtaiset keskustelut todettiin hyviksi yhteistyömuodoiksi, mutta tapaamisia pitäisi olla enemmän. Ongelmana on ajan puute ja opetus- ja kasvatustyön vaativuuden aikaan saama rasittuneisuus. Tällöin energiaa ei tahdo enää riittää perheiden yksilölliseen huomiointiin ja tukemiseen.

Kotien ja koulun välinen kiista kasvatusvastuusta hieman kummeksuttaa. Lapsia on kasvatettava, mutta vastuuta pallorellaan taholta toiselle. Laaksola (2000, 3) arvioi Väestöliiton tuoreeseen tutkimukseen vedoten, että opettajien ja vanhempien näkemykset kasvatusvastuusta menevät pahasti ristiin. hänen mukaansa vanhemmat haluavat sysätä kasvatus- ja muun vastuun yhteiskunnan harteille. Vanhemmat puolestaan näkevät kasvatusvastuun jakautuvan itsensä ja opettajien välillä.

Syyttely on turhaa ajan ja energian tuhlausta. Pahimmillaan se vaikeuttaa kodin ja koulun jo hyödylliseksi koettua yhteistyötä. Kodit tarvitsevat nykyään ulkopuolista kasvatuksellista tukea. Kasvatusvastuuta ei jaeta enää luontevasti kyläyhteisön ja suvun kesken. Kaikki tahot ymmärtävät vanhem-

muuden vaativuuden. Tuskin vanhemmuus on koskaan helppoa ollutkaan. Nyky-yhteiskunnan olisi vastattava nopeiden ja rajujen muutosten tuomiin haasteisiin.

Koulu myöntää tehtäväkseen tukiverkon luomisen oppilaidensa vanhemmille. Ehkäpä kyse ei olekaan siitä, että vanhemmat sysäävät kasvatusvastuunsa koululle, vaan siitä, että he vaativat sitä, mitä opettajat ja koulu ovat jo pitkään lupailleet: toimivaa tukiverkostoa vanhemmuuden tueksi.

Kun yhteistyö toimii, tuloksista hyötyvät niin kodit kuin koulukin. Opettajan kasvatuksellinen työ vähenee ja helpottuu. Aikaa jää enemmän opetustyölle. Tähän ihanteelliseen tilanteeseen ei kuitenkaan aina päästä. Koulun velvollisuutena on kuitenkin luoda toimiva tukiverkosto. Jos ei omin voimin onnistuta, on etsittävä yhteistyökumppaneita. Kyseeseen voisivat tulla esimerkiksi seurakunta ja kouluterveydenhuolto.

Kouluterveydenhoitajat tuntuisivat luontevimmilta yhteistyökumppaneilta. Heillä olisi asiantuntemusta myös alati lisääntyvien lasten mielenterveysongelmien tunnistamiseen ja hoitoon. Nykyisen käytännön mukaan he tapaavat oppilaita kuitenkin vain kerran pari lukuvuoden aikana terveystarkastuksissa. Aikaa on tuskin muuhun kuin fyysisen terveydentilan tarkastamiseen. Kuuskoski (2000) toteaa, että koulussa toimiva terveydenhoitaja on osoittautunut henkilöksi, johon oppilaat rohkenevat hankaluuksissaan turvautua. Parhaimmassa tapauksessa kouluterveydenhoitaja on lapsen luottohenkilö, mutta myös vanhempien ja opettajien tuki. Opettaja ja kouluterveydenhoitaja toimisivat työpareina ja ratkoisivat yhdessä lapsen ja vanhempien pulmatilanteita. Tämänäyttöinen yhteistyö vaatisi voimakasta resurssien suuntaamista kouluterveydenhuoltoon. Tällä hetkellä tilanne on kuitenkin päinvastainen, kouluterveydenhuoltoon kohdistuneet leikkaukset ovat kärjistäneet tilannetta entisestään.

Tutkimuksemme antaa ajankohtaista tietoa vanhemmuuden tukemisesta vanhempien itsensä näkökulmasta. Se kertoo millaista kasvatuksellista tukea vanhemmat saavat kodin ulkopuolelta ja miten he sen kokevat. Tärkeää on

myös tieto siitä, millaiset vanhemmat tarvitsevat tukea eniten ja mitä he voisivat sen sisältävän.

Opettajina meitä pohdituttaa erityisesti opettajan rooli vanhemmuuden tukijana. Yhteistyötä on ja se koetaan hyödylliseksi, mutta miten kykenemme koulun puolelta luomaan vanhemmille sellaisen tukiverkoston, joka paremmin tukisi vanhempia vaativassa tehtävässä. Yhden jatkotutkimusehdotuksen haluaisimme antaa kaikille kouluille: millaisen tukiverkoston meidän koulu on rakentanut oppilaidemme vanhemmille. Toivoisimme valtion suuntaavan taloudellista tukea ja muita resursseja kouluviranomaisille erilaisten vanhemmuuden tukemiseen liittyvien kokeiluprojektien aloittamiseen, seurantaan ja tutkimukseen.

LÄHTEET

- Ahonen, S. 1994. Fenomenografinen tutkimus. Teoksessa S. Ahonen, S. Saari, L. Syrjälä & E. Syrjäläinen (toim.) Laadullisen tutkimuksen työtapa- ja. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Aho, S. 1980. Vanhempien asennoituminen kodin ja koulun väliseen yhteistyöhön sekä tehostetun yhteistyön vaikutus oppilaiden työrauhahäiriöihin ja sosiaaliseen käyttäytymiseen. Liedon työrauhakokeiluprosjekti: Raportti 16. Turun yliopiston kasvatustieteiden laitos. Julkaisusarja A:71.
- Alkula, T., Pöntinen, S. & Ylöstalo, P. 1994. Sosiaalitutkimuksen kvantitatiiviset menetelmät. Juva: WSOY.
- Antikainen, J. 1994. Puolisousko vanhemmuuden vihollinen? Teoksessa J. Antikainen, M-L. Haataja & M. Korhonen (toim.) Näkökulmia perheeseen. Helsinki: Stakes.
- Anttila, M. 1998. Opetussuunnitelma jäänyt vieraaksi vanhemmille. Opettaja-lehti 6/98, 22-23.
- Arendell, T. 1997. A social constructionist approach to parenting. Teoksessa T. Arendell (toim.) Contemporary parenting. Challenges and issues. London: Sage, 1-44.
- Bardy, M. 1992. Lapsuuden politiikan johtoideat. Teoksessa M. Bardy ym. (toim.) Moniääninen laulu lapsuudesta. Sosiaali- ja terveyshallitus. Raportteja 66. Helsinki: Vapokustannus.
- Belsky, J. 1984. The determinants of parenting: A process model. Child Development, 55, 83-96.
- Björnberg, U. 1992a. Parenting in transition: An introduction and summary. Teoksessa U. Björnberg (toim.) European parents in the 1990s. Contradictions and Comparisons. New Brunswick: Transaction Publishers, 1-29.
- Björnberg, U. 1992b. Parents' ideals and their strategies in daily Swedish life. Teoksessa U. Björnberg (toim.) European parents in the 1990s. Contradictions and Comparisons. New Brunswick: Transaction Publishers, 83-101.
- Blom, R. 1999. Mikä muuttui ja oliko se pakko? Teoksessa R. Blom (toim.) Mikä Suomessa muuttui? Sosiologinen kuva 1990-luvun Suomesta. Helsinki: Gaudeamus, 213-236.
- Bronfenbrenner, U. 1979. The esology of human development. Experiments by nature and design. Cambridge: Harvard University Press.

- Böök, M. L. 1997. Vanhemmuus ja työttömyys perhettä koskevissa diskursseissa. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteen laitos. Lisensiaatintyö.
- Dencik, L. 1989. Growing up in the post-modern age : On the child's situation in the modern family, and on the position of the family in the modern welfare state. *Acta sociologica*: 32(2), 155-180.
- Eloranta, S. 2000. Kehityskeskustelu vanhempien näkökulmasta. Teoksessa J. Vuorinen (toim.) *Arviointi ja kehityskeskustelu. Koko kuva oppijasta*. Jyväskylä: PS-KUSTANNUS, 64-85.
- Erätuuli, M., Leino, J. & Yli-Luoma, P. 1994. Kvantitatiiviset analyysimenetelmät ihmistieteissä. Rauma: Kirjayhtymä.
- Frones, I. 1995. Dimensions of childhood. Teoksessa J. Qvortrup, M. Bardy, G. Sgritta et H. Wintersberger (toim.) *Childhood matters. Social Theory, Practice and Politics*. European Centre Vienna. Vol. 14. Aldershot: Avebury, 145-164.
- Haavio-Mannila, E. 1992. Work, family and well-being in five north- and east European capitals. *Suomalaisen tiedeakatemian toimituksia, sarja B*, 255.
- Hautamäki, A. 1997. Postmoderni perhe toimintaympäristönä – kodin ja koulun vuorovaikutussuhde. Teoksessa R. Jakku-Sihvonen (toim.) *Onnistuuko oppiminen*. Helsinki: Opetushallitus, 39-63.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 1997. Tutki ja kirjoita. Tampere: Kirjayhtymä.
- Heikkilä, T. 1998. Tilastollinen tutkimus. Helsinki: Oy Edita Ab.
- Hiltunen, A. 1989. Kuuma linja vanhemmille. *Lapsemme* (3), 34-35.
- Hirsjärvi, S. (toim.). 1992. Kasvatustieteen käsitteistö. Helsinki: Otava.
- Hoikkala, T. 1993. Katoaako kasvatus, himmeneekö aikuisuus. *Aikuistumisen puhe ja kulttuurimallit*. Helsinki: Gaudeamus.
- Hujala, E., Puroila, A-M., Parrila-Haapakoski, S. & Nivala, V. 1998. Päivähoidosta varhaiskasvatukseen. Jyväskylä: Varhaiskasvatus 90 Oy.
- Hujala-Huttunen, E. & Nivala, V. 1996. Yhteistyö päivähoidossa. Kasvatuksen lapsikohtainen suunnittelu yhteistyössä vanhempien kanssa. Oulu: Varhaiskasvatus 90 Oy.
- Huttunen, E. 1984. Perheen ja päivähoidon yhteistyö kasvatuksen ja lapsen kehityksen tukijana. Joensuun yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja 2.
- Huttunen, E. 1989. Päivähoidon toimiva arki: varhaiskasvatuksen käytäntöjen kehittäminen. Helsinki: Suomen kaupunkiliitto.

- Huttunen, J. 1994. Isyys ja miehisuus. Isä perhepsykologisessa tutkimuksessa. Teoksessa J. Virkki (toim.) Ydinperheestä yksilöllistyviin perheisiin. Juva: WSOY.
- Hämäläinen, J. 1986. Vanhemmuuteen siirtyminen elämänmuutoksena. Perhekasvatuksellinen tutkimus vanhemmuudesta tulkinnallisen sosiologian viitekehyksessä. Jyväskylän yliopiston kasvatustieteen laitoksen julkaisu A 11.
- Hämäläinen, J. 1987. Vanhempainkasvatus. Lähtökohtia, suuntauksia, kehittämisenäkymiä. Hämeenlinna: Karisto Oy.
- Hämäläinen, J. 1992. Kotikasvatuksen pedagogisen tukemisen idea lastensuojelussa. Sen sosiaalieettiset lähtökohdat ja asema Suomen lastensuojelun oppihistoriassa. Kuopion yliopisto. Sosiaalitieteiden laitos. Akateeminen väitöskirja.
- Jallinoja, R. 1984. Perhekäsityksistä perhettä koskeviin ratkaisuihin. Teoksessa E. Haavio-Mannila, R. Jallinoja & H. Strandell (toim.) Perhe, työ ja tunteet. Ristiriitoja ja ratkaisuja. Juva: WSOY, 37-110.
- Jallinoja, R. 1985. Johdatus perhesosiologiaan. Porvoo: WSOY.
- Jallinoja, R. 1994. Muuttuva perhe: arvot ja käytäntö. Teoksessa J. Antikainen, M-L. Haataja & M. Korhonen (toim.) Näkökulmia perheeseen. Helsinki: Stakes, 5-13.
- Jallinoja, R. 1998. Perhe. Teoksessa E. Saksala (toim.) Muutoksen sosiologia. Jyväskylä: Gummerus, 63-67.
- Jokinen, E. 1996. Väsynyt äiti. Helsinki: Gaudeamus.
- Julkunen, R. 1994. Perhe ja hyvinvointivaltio – yksityinen ja julkinen perhe. Teoksessa P. Linna (toim.) Perhe. 1994. Tampere: Tampereen yliopiston jäljennepalvelu, 37-49.
- Juntunen, J. & Krats, S. 1997. Perhe tutkimuksen puristuksessa. Jyväskylän yliopiston perhetutkimusyksikön julkaisu 6. Jyväskylän yliopistopaino.
- Juuti, P. 1996. Suomalainen elämänlaatu. JTO-tutkimuksia – sarja 10. Tampere: Tammer-Paino.
- Kantola, A. 1996. Kasvatus ja kansakunnan hyvinvointi. Tiedepolitiikka (2), 53-56.
- Keurulainen, M. 1998. Elämää perheenä 1990-luvun Suomessa. Kulttuuritaustaltaan erilaisten perheiden rakentuminen ja elämänhallinta taloudeltaan taantuneessa, mutta avautuneessa kansainvälistyvässä Suomessa. Tampereen yliopisto. Aluetieteen ja ympäristöpolitiikan laitos. Akateeminen väitöskirja.

- Kouluyhteistyö- ja kerhotoimikunnanmietintö. Komiteamietintö 1981:20. Helsinki: Painatuskeskus.
- Korhonen, M. 1999. Isyyden muutos. Keski-ikäisten miesten lapsuuskokemukset ja oma vanhemmuus. Joensuun yliopisto. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Akateeminen väitöskirja.
- Korpinen, E. 1977. Oppilaiden huoltajien käsityksiä sanallisen tiedotteen kehittamisestä peruskoulun ala-asteelle. Jyväskylän yliopiston kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen julkaisuja 271.
- Kotakari, U. & Rusanen, T. 1996. Mihin kansalaiset turvautuvat. Teoksessa A.-L. Matthies, U. Kotakari & M. Nylund (toim.) Välittävät verkostot. Jyväskylä: Vastapaino, 177-192.
- Kuronen, M. 1994. Lapsen hyväksi naisten kesken. Tutkimus äitiys- ja lastenneuvolan toimintakäytännöistä. Stakesin tutkimuksia 35. Jyväskylä: Stakes.
- Kuuskoski, E. 2000. Lehdistötiedote 4.8.2000.
- Kähkönen, P. 1991. Biologisen perheen huomioonottaminen lapsen huostaanotossa ja sijoituksessa. Jyväskylän yliopiston perhetutkimusyksikön julkaisuja 2.
- Laaksola, H. 2000. Työ ei poista kasvatusvastuuta. Opettaja (41), 3.
- Lasten päivähoitoseelvitys – syyskuu 1997. Sosiaali- ja terveysministeriön monisteita 1998:20. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Liimatainen, L. 1996. Pelko pelastaa hyvinvointivaltion. Alain Tourainen haastattelu. Yliopistolehti 5.
- Liljeström, R. & Kollind, A-K. 1990. Kärleksliv och föräldrarskap. Carlssons bokförlag.
- Marin, M. 1994. Perhe ja moraalit: vuosisata perhekeskustelua. Teoksessa J. Virkki (toim.) Ydinperheestä yksilöllistyviin perheisiin. Juva: WSOY, 10-23.
- Melkas, T. 1992. Valtion ja markkinoiden tuolla puolen. Kanssaihmistien apu Suomessa 1980-luvun lopulla. Tilastokeskuksen tutkimuksia 196. Helsinki.
- Melkas, T. 1996. Yksityiselämän ihmissuhteet 1986 ja 1994. Teoksessa K. Ahlqvist & A. Ahola (toim.) Elämän riskit ja valinnat. Hyvinvointi lama-Suomessa? Helsinki: Edita, 182-205.

- Niemi, H. 1999. Aktiivinen oppiminen – opettajankoulutuksen ja koulun yhteinen tehtävä. Teoksessa H. Niemi (toim.) Opettajankoulutus modernin murroksessa. Tampere: Tampereen yliopistojen julkaisujen myynti, 64-94.
- Nurminen, E. & Roos, J. P. 1992. Models of parenting: Between generations and classes. Teoksessa U. Björberg (toim.) European Parents in the 1990s. Contradictions and Comparisons. New Brunswick, NJ: Transaction Publishers, 123-140.
- Nuutinen, P. 2000. Opettajat vallassa ja vallan alla. Teoksessa J. Enkenberg, P. Väisänen & E. Savolainen (toim.) Opettajatiedon kipinöitä. Kirjoituksia pedagogiikasta. Joensuu: Joensuun yliopiston Savonlinnan opettajankoulutuslaitos, 177-189.
- Oinonen, E. 1999. Perheet ja pärjääminen. Teoksessa R. Blom (toim.) Mikä Suomessa muuttui? Sosiologinen kuva 1990-luvusta. Helsinki: Gaudeamus, 164–192.
- Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet 1994. Opetushallitus. Helsinki: Painatuskeskus.
- Perusopetuslaki N: 628/1998
- Pugh, G. & De´Ath, E. 1984. The Needs of Parents. Practice and Policy in Parent Education. Houndsmills, Basingstoke, Hampshire and London: MacMillan Education Ltd.
- Rajala, K. & Ruoppila, I. 1983. Nuori lapsiperhe. Esikoisen odotusajalta tämän ensimmäisen ikävuoden lopulle. Mannerheimin Lastensuojeluliiton Lapsiraportti A 42.
- Reuna, V. 1999. Perhebarometri 1999. Vanhemmuutta toteuttamassa – Päiväkotilasten vanhempien ja päiväkotien henkilökunnan mielipiteitä lapsiperheiden arjesta ja lasten kasvuksesta. Väestöntutkimuslaitos Väestöliitto.
- Räty, H., Snellman, L., Mäntysaari-Hetekorpi, H. & Vornanen, A. 1995. Vanhempien tyytyväisyys peruskoulun toimintaan ja koulun uudistuksia koskevat asenteet. Suomen kasvatustieteellinen aikakauskirja 26 (3), 250-260.
- Salmi, M., Huttunen, J. & Yli-Pietilä, P. 1996. Lapset ja lama. Stakesin raportteja 197. Jyväskylä: Gummerus.
- Seikkula, J. 1994. Sosiaaliset verkostot. Ammattiauttajan voimavara kriiseissä. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Sihvo, T. 1996. Kansalaisvastuu ja hyvinvointipalvelut. Teoksessa A.-L. Matthies, U. Kotakari & M. Nylund (toim.) Välittävät verkostot. Jyväskylä: Vastapaino, 165-176.

- Syrjälä, L., Annala, H. & Willman, A. 1997. Arviointi ja yhteistyö koulun kehittämisesä. Oulun opettajankoulutuslaitoksen ja Oulun kaupungin koulujen evaluaatioprojektin lähtökohtien ja alkuvaiheen kuvausta. Oulun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan opetusmonisteita ja selosteita 73. Oulun yliopistopaino.
- Tarkka, M-T. 1996. Äitiys ja sosiaalinen tuki. Ensisynnyttäjän selviytyminen äitiyden varhaisvaiheissa. Tampereen yliopisto. Lääketieteellinen tiedekunta. Akateeminen väitöskirja.
- Tähtinen, J. 1992. Miten kasvattaa pikkulapsia. Kasvatusmoraliteetin ja –suuntausten lähtökohtien muutoksia Suomessa 1850-1989 suomenkielisten kasvatustieteiden ja hoito-oppaiden sekä aikakauslehdistön ilmaisemana. Turun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunnan julkaisusarja A: 157.
- Varhaiskasvatustyöryhmän muistio. Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmän muistioita 1999:4. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Vehviläinen-Julkunen, K. 1993. Neuvolapalvelut vanhemmuuden tukijana. Kokemuksia pienryhmistä. Teoksessa E. Saksala (toim.) Kasvun paikka. Jyväskylä: Yleisradion opetusjulkaisut.
- Virjonen, K. 1994. Ammatillisen auttamistyön lähtökohtia sosiaali- ja terveys-työssä. Helsinki: Kirjayhtymä Oy.
- Virpiranta-Salo, M. 1992. Vanhemmuus pienen vammaisen lapsen perheessä. Jyväskylän yliopisto. Erityispedagogiikan laitoksen tutkimuksia 37.
- Vosler, N. R. 1996. New approaches to Family Practice. Confronting Economic Stress. London. Sage.
- Vuorinen, J. 2000. Johdanto. Teoksessa J. Vuorinen (toim.) Arviointia ja kehityskeskustelu. Koko kuva oppijasta. Jyväskylä: PS-KUSTANNUS, 7-9.
- Vuorinen, J. 2000. Koti ja koulu keskustele – jatkoa vanhalle vai jotain uutta? Teoksessa J. Vuorinen (toim.) Arviointia ja kehityskeskustelu. Koko kuva oppijasta. Jyväskylä: PS-KUSTANNUS, 10-29.
- Välimäki, A-L. 1993. Vanhemmat päivähoiton asiantuntijoina. Teoksessa M. Ojala (toim.) Suomalaista varhaiskasvatustutkimusta. Mikkeli: Lastensuojelun Keskusliitto.
- Uusitalo, H. 1995. Tiede, tutkimus ja tutkielma. Johdatus tutkielman maailmaan. Juva: WSOY.
- Ziehe, T. 1991. Uusi nuoriso. Epätavanomaisen oppimisen puolustus. Tampere: Vastapaino.

MANNERHEIMIN LASTENSUOJELULIITTO

Hyvät vanhemmat – tervetuloa mukaan löytöretkelle vanhemmuuteen!

Mannerheimin Lastensuojeluliitossa on meneillään 5-vuotinen vanhemmuuden tukemisen projekti. Projektissa ollaan kiinnostuneita aivan tavallisten perheiden ja etenkin vanhempien tukemisesta. Nyt kuitenkin tarvitsemme tietoa vanhemmilta itseltään siitä, mitä he omasta nykytilanteestaan ajattelevat. Erityisen kiinnostuneita olemme niistä tukiverkoista, jotka perhettä ympäröivät eli niistä ihmisistä, jotka tukevat vanhempia arkipäivässä. Olisimmekin hyvin kiitollisia jos Te hyvät vanhemmat kantaisitte kortenne kehoon ja vastaisitte näihin Teija Viitalan ja Hannele Laineen tekemiin kysymyksiin. Olemme tukemassa näiden naisten pro gradu-tutkielmaa ja saamme työn valmistuttua tärkeää tietoa oman projektimme käyttöön ja lopulta kaikkien vanhempien käyttöön.

Ystävällisin terveisin

Tuovi Keränen
Projektipäällikkö
Löytöretki Vanhemmuuteen projekti

Taru Antila
Suunnittelija
Löytöretki Vanhemmuuteen projekti

Opiskelemme Jyväskylän yliopiston Chydenius-Instituutissa luokanopettajien aikuiskoulutuksessa Kokkolassa. Pro gradu –tutkielmamme tarkoituksena on selvittää vanhemmuuden tukemista nyky-yhteiskunnassa. Pyydämme Teiltä apua tutkielmamme toteuttamiseen. Toivomme Teidän vastaavan oheisiin kysymyksiin omien kokemusten mukaisesti. Lomakkeen voi täyttää kumpi vain vanhemmista. Haluamme korostaa, että käsittelemme kaikkia vastauksia ehdottoman luottamuksellisesti. Täytettyänne lomakkeen, sulkekaa se oheiseen kirjekuoreen ja postittakaa perjantaihin 11.2 mennessä.

Tutkimuksen ohjaajana toimii projektipäällikkö, dosentti Juha T. Hakala Jyväskylän yliopiston Chydenius-Instituutista.

Yhteystiedot:

Juha T. Hakala
Puh. 06-8294 233
GSM 040-7518 028
e-mail juha.hakala@chydenius.fi

Kiitämme jo etukäteen yhteistyöstä ja arvokkaasta avustanne. Toivotamme onnea ja menestystä tärkeään ja vaativaan työhön lastenne kasvattajina!

Hannele Laine
puh.0400-8008 66

Teija Viitala
puh. 040-5649 727

Ole hyvä ja ympyröi/ täydennä taustatietosi.

1. Sukupuoleni on   1. nainen   2. mies
2. Ikäni on _____ vuotta.
3. Koulutustaustani   1. ei ammatillista koulutusta
   2. ammattikoulu tai vastaava
   3. opistoasteen koulutus
   4. korkeakoulututkinto
4. Kotipaikkakunnassani on noin _____ asukasta.
5. Asuinympäristöni on   1. kaupunki
   2. muu taajama (kirkonkylä tai vastaava)
   3. haja-asutusalue/ harvaanasuttu maaseutu
6. Lasten lukumäärä _____
7. Lasten syntymävuodet _____
8. Siviilisäätyni
   1. naimisissa   2. naimaton   3. avoliitto   3. eronnut/ asumuserossa   4. leski
9. Perhemuotomme
   1. ydinperhe (isä, äiti ja yhteinen lapsi/ lapsia)   2. uusperhe   3. yksinhuoltaja
   4. muu, mikä? _____

Seuraavassa Sinulle esitetään lasten kasvatukseen ja hoitoon liittyviä kysymyksiä. Ympyröi omaa mielipidettäsi vastaava numero ja vastaa omin sanoin avoimiin kysymyksiin. Tarvittaessa voit jatkaa vastauksiasi paperin kääntöpuolelle.

10. Mainitse **kolme** kodin ulkopuolista henkilöä ja/tai tahoa, joilta olet saanut neuvoja, ohjeita ja tukea kasvatusasioissa.

---

11. Kuinka usein keskustelet kasvatusasioista seuraavien henkilöiden kanssa?

	en koskaan	melko harvoin	silloin tällöin	melko usein	erittäin usein
a) lapsen isovanhempien	1	2	3	4	5
b) omien isovanhempien	1	2	3	4	5
c) omien sisarusten	1	2	3	4	5
d) muiden sukulaisten	1	2	3	4	5
e) ystävien	1	2	3	4	5
f) naapureiden	1	2	3	4	5
g) työtovereiden	1	2	3	4	5
h) entisen puolison kanssa	1	2	3	4	5
i) jonkun muun, kenen? _____	1	2	3	4	5

12. a) Mistä lapsesi/ lastesi kasvatukseen liittyvistä asioista olet keskustellut edellä mainittujen henkilöiden kanssa?

b) Mistä kasvatusasioista on helppo puhua?

c) Mistä kasvatusasioista on vaikea puhua?

d) Mikäli sinulla ei lähipiirissäsi ole henkilöä, jonka kanssa voisit keskustella kasvatusasioista, kaipaako sitä? 1. Kyllä 2. Ei

e) Jos vastasit **kyllä**, mistä kasvatusasioista haluaisit keskustella hänen kanssaan?

13. Kaipaako kodin ulkopuolista apua lasten hoitoon (esim. lapsen kaitseminen, ulkoileminen)?

1. usein 2. joskus 3. en lainkaan

14. Keneltä ja kuinka paljon saat apua lasten hoidossa?

	en lainkaan	melko vähän	jonkin verran	melko paljon	erittäin paljon
a) lapsen isovanhemmilta	1	2	3	4	5
b) omilta isovanhemmilta	1	2	3	4	5
c) omilta sisaruksilta	1	2	3	4	5
d) muilta sukulaisilta	1	2	3	4	5
e) ystäviltä	1	2	3	4	5
f) naapureilta	1	2	3	4	5
g) työtovereilta	1	2	3	4	5
h) entiseltä puolisolta	1	2	3	4	5
i) joltakin muulta, keneltä? _____	1	2	3	4	5

15. a) Mihin lastenhoitoon liittyviin asioihin saat kodin ulkopuolista apua?

b) Mihin lastenhoitoon liittyviin asioihin haluaisit saada kodin ulkopuolista apua?

16. Mainitse **kaksi** tärkeintä kodin ulkopuolista henkilöä tai tahoja, joiden puoleen kääntyisit kohdatessasi neuvottomuutta/ väsymystä lastenkasvatuksessa.

17. Miten usein keskusteleet kasvatusasioista seuraavien tahojen kanssa?

	usein	joskus	en iainkaan
a) neuvolan	1	2	3
b) päivähoidon	1	2	3
c) koulun	1	2	3

18. Mistä kasvatusasioista keskusteleet seuraavien tahojen kanssa?

neuvola: _____

_____

päivähoito: _____

_____

koulu: _____

_____

19. Tukeeko seuraava taho vanhemmuuttasi riittävästi?

	kyllä	ei
a) neuvola	1	2
b) päivähoito	1	2
c) koulu	1	2

20. Mikäli edellä mainitut tahot eivät tue vanhemmuuttasi riittävästi, mistä se mielestäsi johtuu?

_____

_____

21. Kuvaile, minkälaista kasvatuksellista tukea ja/tai ohjausta haluaisit vielä saada. Mistä tai keneltä haluaisit sitä saada?

_____

_____

_____

_____

_____

22. Oletko mukana jossain vanhemmuutta tukevassa ryhmässä?

1. kyllä   2. ei

Missä?

---

23. Mistä tiedotusvälineistä ja miten paljon seuraat kasvatusaiheisia ohjelmia?

	en koskaan	melko vähän	jonkin verran	melko paljon	erittäin paljon
a) lehdistä	1	2	3	4	5
b) radiosta	1	2	3	4	5
c) televisiosta	1	2	3	4	5
d) internetistä	1	2	3	4	5

Seuraavat kohdat täyttävät vain ne, joiden lapsi on koulussa.

24. Lapseni on/ovat _____ luokalla koulussa.

25. Millaiseksi koet yhteistyön lapsenne opettajan kanssa? Ympyröi tilannettasi parhaiten kuvaava vaihtoehto.

- Yhteistyö opettajan kanssa on
1. täysin hyödytöntä
  2. melko hyödytöntä
  3. melko hyödyllistä
  4. erittäin hyödyllistä

26. Perustele, mitkä asiat ovat vaikuttaneet siihen, että koet yhteistyön hyödylliseksi/hyödyttömäksi?

---

27. Mitkä yhteistyömuodot mielestäsi eniten lähentävät kotia ja koulua?

KIITOS VAIVANÄÖSTÄNNE !